ЕВРОПЕЙСКА
КОМИСИЯ

Брюксел, 19.6.2024 г.
SWD(2024) 602 final

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА СЛУЖБИТЕ НА КОМИСИЯТА

Доклад за България за 2024 година

придружаващ

ПРЕПОРЪКА НА СЪВЕТА

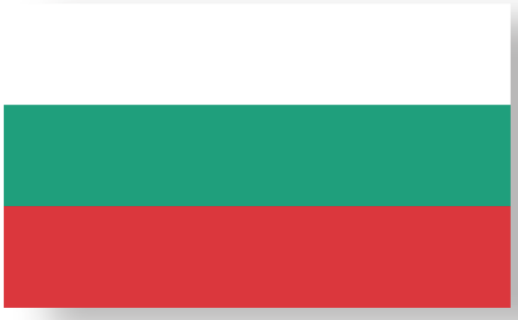
относно икономическата, социалната, трудовата, структурната и бюджетната политика на България

{COM(2024) 602 final} - {SWD(2024) 600 final}

European Commission

Bulgaria

2024 Country Report

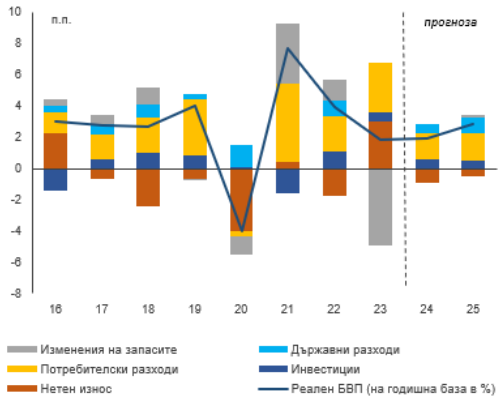
Икономиката показа устойчивост на външни сътресения, но предстоят значителни предизвикателства

Икономическата активност се характеризираше с по-слабо външно търсене и продължаващ ценови натиск([1]). Инфлационният натиск от 2022 г. продължи в началото на 2023 г., но понижаването на цените на храните и енергията спомогна за стабилизиране на инфлационните очаквания. Това спомогна да се избегне появата на спирала между заплатите и цените. Инфлацията в сектора на услугите също се очаква да се забави поради вторичните ефекти от цените на вложените ресурси и прогнозната умереност в заплатите. Износът на стоки се сви значително, което се отразява на обема на промишленото производство и продажбите. Поради по-слабото външно търсене, предприятията намалиха вноса и инвестираха значително по-малко в запасите.

Успоредно с това предприятията поддържаха високи равнища на заетост и увеличиха номиналните заплати, макар и по-умерено. В резултат на това частното потребление нарасна, особено през първата половина на 2023 г., с подкрепа от силен пазар на труда, повишено доверие на потребителите, спад в инфлацията и обилно отпускане на кредити за домакинствата (графика 1.1).

През 2023 г. инвестициите се увеличиха благодарение на публичните инвестиции и приключването на строителни проекти. Увеличението на публичните инвестиции е свързано с края на цикъла на структурните фондове на ЕС за периода 2014 — 2020 г., за които са били налични средства до 2023 г., а тя е последната година на изпълнение. Предполага се, че бъдещите инвестиции ще бъдат подкрепени от финансирани от ЕС- проекти, включително тези в рамките на българския план за възстановяване и устойчивост, но забавянията в изпълнението все повече излагат на риск това предположение.

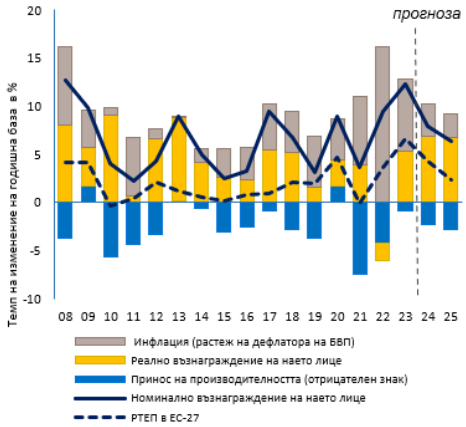
Графика 1.1: **Растеж и принос към реалния БВП**

Източник: Европейската комисия

([1]) Крайната дата за данните, използвани в изготвянето на 27-те доклади по държави, беше 15 май 2024 г.

Графика 1.2: **Разбивка на растежа на разходите за труд за единица продукция (РТЕП)**

Източник: Европейската комисия

Разходите за труд за единица продукция се движат като цяло както средните за ЕС с предимство поради дългосрочното номинално сближаване. Годишният растеж на номиналните заплати се забави до около 10 % в края на 2023 г., близо до темповете на растеж отпреди пандемията (Графика 1.2). Работните заплати в публичния сектор допринесоха значително за съвкупната инфлация на заплатите през 2023 г. Относителната умереност в заплатите беше улеснена от намаляването на темповете на инфлация и даде възможност на дружествата да ограничат увеличението на производствените разходи, като същевременно възобновиха реалните увеличения на заплатите. Минималната работна заплата беше увеличена с почти 20 % в началото на 2024 г.

Запазващите се високи равнища на кредитна дейност в жилищния сектор може да са отклонили производствени ресурси от други икономически дейности. Ниските лихвени проценти по жилищните кредити и запазващите се високи равнища на кредитна активност като цяло отразяват вътрешните фактори. Ипотечното кредитиране е свързано с обема на депозитите, който продължава да се увеличава поради нарастващия разполагаем доход и ограничените инвестиционни алтернативи, с които разполагат домакинствата. В резултат на това банките разполагат с обилна евтина ликвидност, която да насочат към жилищния пазар, което води до известно надценяване на цените на жилищата.

България предприема последователни действия, за да се интегрира още повече в ЕС. Присъединяването към еврозоната е дългогодишен политически приоритет на България и настоящата целева дата е през 2025 г. През април 2024 г. България подписа споразумение за партньорство с Комисията за организиране на информационни и комуникационни кампании относно преминаването към еврото. Считано от 31 март 2024 г., България и Румъния се присъединиха към Шенгенското пространство по въздух и море, но това все още не важи за сухопътните граници. Страната също така е в процес на присъединяване към Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР)- и изпълнява план за действие, съгласуван с организацията. Комитетът MONEYVAL към Съвета на Европа оцени ефективността на българската уредба за борба с изпирането на пари и финансирането на тероризма, вследствие на което от 27 октомври 2023 г. България бе подложена на засилено наблюдение от страна на Специалната група за финансови действия (FATF)([2]). Първият доклад за напредъка на България беше приет от FATF през февруари 2024 г.([3])

Стопанската среда като цяло не подкрепя инвестициите, а качеството на институциите продължава да бъде предизвикателство. Стопанските разпоредби и административните пречки възпрепятстват 58 % от предприятията да правят дългосрочни инвестиции- (61% за ЕС)([4]). Освен това 53 % от инвеститорите не са уверени, че техните инвестиции са

([2]) Резултати от пленарното заседание на FATF, 25—27 октомври 2023 г. (https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfgeneral/outcomes-fatf-plenary-october-2023.html).

([3]) Юрисдикции под засилено наблюдение — 23 февруари 2024 г. (fatf-gafi.org).

([4]) Проучване на ЕИБ за инвестициите — Европейски съюз.

защитени от закона и съдилищата в България([5]). Според показателите на Световната банка за управлението по света (2022 г.) България е зле класирана по отношение на отчетността, ефективността на управлението, върховенството на закона и контрола на корупцията в сравнение със средните стойности за петте държави членки от еврозоната с най-слаби резултати. Освен това първият стълб („Институции“) остава сред областите от глобалния индекс за конкурентоспособност, в които резултатите на България са най-слаби. Съгласно информационното табло за единния пазар България изостава по показателя за ефективност на производствата по неплатежоспособност, което намалява гъвкавостта на икономиката и вероятно възпира излизането от пазара и навлизането в него.

Стопанската среда в България е възпрепятствана и от значителното влияние на държавните предприятия (ДП) върху икономиката, което е голямо и засяга стратегически сектори като енергетиката, транспорта и водоснабдяването. Налице са значителни разлики между резултатите на българските държавни предприятия, но като цяло рентабилността им е относително слаба([6]). Уредбата за тяхното управление остана слаба поради забавеното изпълнение на реформите, включително в рамките на плана за възстановяване и устойчивост. В съчетание с ниската производителност на труда това възпрепятства конкурентоспособността на българската икономика.

Застаряващата и намаляващата работна сила и големият дял на икономически неактивното население сред младите хора продължават да ограничават нарастването на заетостта. Равнището на активност на хората на възраст 20—64 години достигна своя връх от 79,6 % през 2023 г. Неактивното население се различава значително в

Каре 1:

Конкурентоспособността на България накратко

Конкурентоспособността на България намаля през последните години поради неблагоприятната стопанска среда и слабата ефективност на държавната администрация и предприятията (вж. също приложение 12). Положителното е, че производителността на труда и търговията на страната в единния пазар продължиха да нарастват. Планът за възстановяване и устойчивост на България има за цел да се справи с няколко предизвикателства, свързани с декарбонизацията, борбата с корупцията и обществените поръчки.

Въпреки това продължават да са налице предизвикателства, свързани с конкурентоспособността:

- **Недостиг на образование, обучение и умения**, включително сред малцинствата и групите в неравностойно положение, което възпрепятства производителността, предлагането на работна ръка и екологичния/цифровия преход.
- **Енергийна интензивност и големите разходи за енергия, екологизиране и съхранение**, които оказват въздействие върху разходната конкурентоспособност.
- **Слабостите в публичната администрация и регулирането** засягат отрицателно стопанската среда и възпрепятстват инвестициите, иновациите и конкуренцията.

([5]) Информационно табло на ЕС в областта на правосъдието.

([6]) https://state-owned-enterprises.worldbank.org/sites/soe/files/reports/Bulgaria%20-%20Integrated%20State-Owned%20Enterprises%20Framework%20%28iSOEF%29%20Assessment.pdf

отделните региони и е особено голямо сред ромите, хората с увреждания и хората с по-ниско образование. През 2023 г. равнището на заетост нарасна до 76,2 %, докато националната цел за 2030 г. е 79 % Въпреки че намаля до 13,8 %, делът на лицата, незаети с работа, учене или обучение (NEET) на възраст 15 — 29 години, остава по-голям от средния за ЕС. Безработицата сред младите хора на възраст 15—24 години се е увеличила до 12,1 %, което показва, че младите хора са изправени пред повече пречки при намирането на работа. Населението застарява и намалява, а пандемията от COVID-19 доведе до рязък спад на очакваната продължителност на живота. Населението в трудоспособна възраст представлява 64 % от цялото население, като процентът на заетите лица на възраст над 55 години се увеличава.

Около половината от младите хора нямат основни умения, което застрашава дългосрочните перспективи за растеж. Резултатите от Програмата на ОИСР за международно оценяване на учениците (PISA) от 2022 г. показват, че около половината от 15-годишните в България нямат умения в областта на математиката, четенето или точните науки (вж. приложение 15). Неравенствата в образованието продължават да бъдат много големи, включително в образованието и грижите в ранна детска възраст. Това възпрепятства достъпа до качествено образование за учениците в неравностойно положение, включително за ромите, като по този начин се създава трайна бедност. Образователните постижения на учениците се влияят от техния финансов и социален статус, мястото им на пребиваване, както и вида на училището, което посещават.

Неотдавнашните подобрения в бедността и социалното приобщаване са засенчени от значителни структурни предизвикателства, които възпрепятстват социалното сближаване във възходяща посока. Цялостният риск от бедност или социално изключване в България остава голям — 32,2 %, което е значително над средния за ЕС от 21,6 %. Въпреки това е постигнат напредък към постигането на целта за намаляване на бедността в рамките на Европейския стълб на социалните права, според която през 2030 г. бедните трябва да намалеят със 787 000 души. Рискът от бедност е по-голям за уязвимите групи като хората с увреждания, жителите на селските райони и ромското население. Бедността в напреднала възраст също остава голяма — 35,6 %, със значителна разлика между мъжете и жените. През 2022 г. социалните трансфери с изключение на пенсиите намалиха бедността само с 24,4 %. Процентът на прекомерни жилищни разходи остава голям (вж. приложение 14). Детската бедност и социалното изключване в България възлизат на 33,9 %([7]). България обаче предприе действия, с които да се справи с проблема чрез своя национален план за действие във връзка с гаранцията за децата, който, наред с другото, е насочен към осигуряване на по-добро образование и здравеопазване за децата, особено от ромски и мигрантски произход, както и за децата с увреждания.

В бъдеще се очаква бюджетният дефицит да остане близо до прага от 3 %.

Бюджетният дефицит намаля още повече през 2023 г. Дефицитът по консолидирания държавен бюджет намаля значително от 2,9 % от БВП през 2022 г. на 1,9 % от БВП през 2023 г.([8]), което е доста под целта от 3 %, определена от България за същата година. Наред с другото, 100 % дивидент за ДП допринесе за укрепване на приходната част заедно с пакета от мерки за укрепване на събирането на приходите и за борба с данъчните измами. Отмяната на публичните мерки за ограничаване на

([7]) https://www.unicef.org/globalinsight/reports/report-card-18-child-poverty-amidst-wealth

([8]) Източник: Eurostat https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10dd_edpt1/default/table?lang=en&category=gov.gov_gfs10.gov_10dd.

икономическите последици от високите цени на енергията също изиграха роля за намаляване на дефицита, както и ограниченият капацитет за изпълнение на планираните за годината разходи. Като цяло тези аспекти смекчиха въздействието върху бюджета на наскоро приетите в законодателството увеличения на пенсиите и заплатите, включително през 2023 г.

Очаква се дефицитът по консолидирания държавен бюджет да се стабилизира в средносрочен план, но на равнище, близко до референтната стойност по Договора от 3 %. През декември 2023 г. България прие бюджета си за 2024 г. със значително забавяне. В новия бюджет целта за бюджетен дефицит е 2,9 % от БВП през 2024 г. и според последната прогноза на Министерството на финансите и програмата за конвергенция се очаква дефицитът да бъде 3 % през 2025 г. и 2,8 % през 2026 г. Според прогнозата на Комисията дефицитът се очаква да възлезе на 2,8 % от БВП през 2024 г. и 2,9 % от БВП през 2025 г. В бюджета за 2024 г. се запазва силен акцент върху мерките за увеличаване на събираемостта на приходите, включително чрез проверка на стоки с голям фискален риск. Положително въздействие върху бюджета се очаква също от: i) социалноосигурителните вноски, дължащи се на увеличението на максималния осигурителен доход; ii) въвеждането на национален допълнителен корпоративен данък върху многонационалните дружества и iii) премахването на някои намаления на ставките на ДДС, като например за природния газ и централното отопление. Импулсът от фискалната политика се очаква да бъде леко рестриктивен през 2024 г. (с 0,3 % от БВП), дължащ се предимно на финансираните на национално равнище инвестиции и на финансираните от ЕС разходи (съответно 0,6 % и 0,4 % от БВП). Държавният дълг остана малък — около 23,1 % от БВП през 2023 г., но според последната прогноза на Комисията се очаква да нарасне до 24,8 % от БВП и 24,6 % от БВП съответно през 2024 г. и 2025 г.

Достъпността на енергията продължава да бъде ключов фактор за конкурентоспособността

Високите цени на енергията продължават да поставят предизвикателства пред конкурентоспособността на България. През 2023 г. цените на енергията намаляха в сравнение с рекордно високите стойности, наблюдавани през кризата от 2022 г. Те обаче остават над средните стойности,

Каре 2:

Цели на ООН за устойчиво развитие (ЦУР)

България изостава от средното равнище за ЕС по повечето ЦУР, включително по свързаните с конкурентоспособността и производителността (ЦУР 4, 8, 9). Целта за качествено образование, ЦУР 4, заслужава особено внимание. Наблюдава се известно подобрение по отношение на икономическия растеж и пазара на труда (ЦУР 8), включително по-силната заетост и по-малкия брой млади хора, които не се образоват или не работят. По подобен начин малки увеличения се наблюдават по ЦУР 9, свързана с иновациите и устойчивата промишленост. Значителното увеличение на дела на населението с достъп до високоскоростен интернет, което понастоящем е над средното за ЕС, е необходимо условие за подобряване на цифровите умения, които все още липсват на много хора. Резултатите в областта на образованието, обхванати от ЦУР 4, са се влошили както в абсолютно изражение, така и в сравнение със средната стойност за ЕС (приложение 1).

От 17 показателя 14 остават под средните за ЕС. Освен посочените по-горе, те са свързани със социалното равенство, бедността, здравеопазването (ЦУР 1, 2, 3, 5, 6, 10), климата, устойчивостта (ЦУР 7, 11, 12, 13) и макроикономическата стабилност (ЦУР 16).

регистрирани през периода 2018—2022 г., което оказва отрицателно въздействие върху конкурентоспособността на България, особено поради силната енергоемкост на нейната икономика. Настоящата пазарна структура води до неефективност на потреблението на енергия и публичните разходи, тъй като механизмите за подпомагане компенсират небитовите- потребители за разходи за електроенергия над 102 EUR/MWh, а домакинствата плащат по регулирани цени за електроенергията. Значителна част от населението все още се бори с енергийна бедност, което се откроява като належащ социален проблем. Мерки, предназначени за енергийно бедните и уязвимите домакинства, които насърчават ефективното потребление на енергия, биха били по-полезни от съществуващите мерки за подпомагане.

ИЗПЪЛНЕНИЕ НА КЛЮЧОВИ РЕФОРМИ И ИНВЕСТИЦИИ ЧРЕЗ ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИНСТРУМЕНТИТЕ НА ЕС

Финансирането от Механизма за възстановяване и устойчивост (МВУ) и политиката на сближаване взаимно подсилват усилията на България да повиши своята конкурентоспособност и да стимулира устойчив растеж. В допълнение към финансирането по МВУ в размер на 5,7 милиарда евро, описано в приложение 3, от политиката на сближаване на България се предоставят 10,7 милиарда евро за периода 2021—2027 г. Подкрепата от тези два инструмента, взети заедно, представлява около 16,18 % от БВП на страната през 2023 г., докато средната стойност за ЕС е 5,38 % от БВП (вж. приложение 4).

Изпълнението на плана за възстановяване и устойчивост на България е значително забавено поради съществени предизвикателства. България представи две искания за плащане, съответстващи на 84 ключови етапа и цели в плана, в резултат на което на 16 декември 2022 г. бяха изплатени общо 1,37 милиарда евро (вж. приложение 3). За структурните предизвикателства, свързани с енергийния сектор, устойчивия транспорт, съдебната система и образованието, са необходими конкретни действия, за да се гарантира, че реформите и инвестициите могат да бъдат приключени навреме. Въпреки че някои реформи (напр. в борбата с изпирането на пари-, образованието и др.) и инвестициите (напр. енергийната ефективност, енергията от възобновяеми източници, интелигентната промишленост, здравеопазването) вече са започнали, изпълнението на българския план ще трябва да се ускори, за да се спази крайният срок за второто тримесечие на 2026 г. Бързото финализиране на главата за REPowerEU е особено важно. Нейното включване в плана за възстановяване и устойчивост ще позволи да бъдат финансирани допълнителни реформи и инвестиции в подкрепа на стратегическите цели на България в областта на енергетиката и екологичния преход.

Финансирането по линия на политиката на сближаване спомага за справяне с предизвикателствата пред България по отношение на растежа и конкурентоспособността и има за цел да бъдат намалени териториалните и социалните различия в страната. През програмния период 2014—2020 г. на политиката на сближаване подкрепата беше съсредоточена върху научните изследвания и иновациите, енергийната ефективност, заетостта, социалното приобщаване и образованието. През настоящия програмен период 2021—2027 г. финансирането има за цел да подпомогне допълнително конкурентоспособността на България, екологичния преход и социалното сближаване, да подобри условията на живот и труд на хората в България и да насърчи регионалното и социалното сближаване.

Мерки, предприети за подобряване на стопанската среда.

България отбеляза напредък в подобряването на съдебната система и стопанската среда. В края на 2023 г. парламентът прие изменения на конституцията, с които по-конкретно преструктурира предишния Висш съдебен съвет във Висш съдебен съвет в управителен орган за съдиите и Висш

прокурорски съвет за прокурорите, като намали правомощията на главния прокурор и разшири достъпа до Конституционния съд. Въпреки това законодателството, необходимо, за да се гарантира правилното прилагане на тази реформа, все още е в процес на разработване. В рамките на ПВУ България завърши първите стъпки от ключови реформи, които имат за цел да гарантират достъпно, ефективно и предвидимо правосъдие, да укрепят рамката за борба с изпирането на пари и да подобрят качеството на законодателния процес. България работи също по реформа в рамките на ПВУ, която да насърчи предприемачеството. Тя включва виза за стартиращи предприемачи и нов вид търговско дружество, с което се очаква да бъдат осигурени по-гъвкави инструменти за развитие на стопанската дейност. Освен това България работи по друга реформа в рамките на ПВУ, която има за цел да отключи потенциала на електронното управление за намаляване на административното натоварване както за хората, така и за предприятията, наред с други цели. Освен това България работи по реформи в рамките на ПВУ за въвеждане на задължителна съдебна медиация, включително при някои търговски спорове, и за укрепване на процедурите по несъстоятелност и преструктуриране.

България все още не е осъществила възлови реформи на стопанската средата в рамките на ПВУ, включително в областта на върховенството на закона, борбата с корупцията, управлението на държавните предприятия- и обществените поръчки. Те се отнасят по-специално до оперативния състав на комисията за борба с корупцията, преобразуването на държавните предприятия, създадени със специални закони, и намаляването на дела на договорите с един оферент и на възложените пряко обществени поръчки. Тези реформи ще подобрят стопанската среда в България и следователно ще окажат положително въздействие върху конкурентоспособността на страната.

Отключване на инвестиции за екологичния и цифровия преход

Планът за възстановяване и устойчивост включва основни реформи за декарбонизация на енергийния сектор, но забавянията създават значителни рискове за тяхното изпълнение. Първият етап беше постигнат със създаването на Комисията за енергиен преход, която изготви сценарии и препоръки за пътна карта за неутралност по отношение на климата. Приемането на пътната карта обаче беше забавено, което възпрепятства напредъка по други реформи и инвестиции и допринася за липсата на яснота за инвеститорите относно екологичния преход. Освен това измененията в Закона за възобновяемите енергийни източници, заедно със свързаното с тях вторично законодателство, проправят пътя за опростени процедури за издаване на разрешения и за присъединяване към мрежата на инсталации за енергия от възобновяеми източници и съхранение. Като част от измененията се предвиждат и специални „предпочитани“ зони за слънчеви фотоволтаични инсталации и вятърна енергия. Регулаторната работа по либерализацията на пазарите на електроенергия напредва бавно, което поражда несигурност относно сроковете за влизане в сила на реформата.

Започват инвестиции за насърчаване на енергията от възобновяеми източници. България създаде схема за подпомагане на инвестициите в енергия от възобновяеми източници и нейното съхранение, чиято цел е подкрепа да бъде осигурена за най-малко 300 MW съхранение и 1 140 MW производство на енергия от възобновяеми източници, като по този начин се намалява зависимостта на страната от лигнитни въглища за производството на електроенергия. В ход са паралелни инвестиции за цифровизиране на електропреносната мрежа и за осигуряване на възможност да бъдат интегрирани нови производствени мощности от възобновяеми енергийни източници. Тя ще бъде

допълнена с подкрепа от Фонда за справедлив преход, предназначена за възстановяване на земя с цел развитие на промишлени зони и изграждане на капацитет за енергия от възобновяеми източници.

Чрез МВУ и фондовете на политиката на сближаване се подкрепят мерки за подобряване на енергийната ефективност на сградите. По специални схеми се подкрепят всички видове сгради в цялата страна — от жилищните сгради до обществените сгради и нежилищните сгради в производството, търговията и услугите, както и сградите в туристическия сектор. Това ще подобри качеството на живот на хората, ще подобри качеството на въздуха и ще намали зависимостта от изкопаеми горива.

България направи първа стъпка към по-устойчив транспорт. Тя въведе национален план за развитие на комбинирания транспорт до 2030 г., за да стане транспортът по-чист. Тя подписа също договори за разширяване на софийското метро с цел осигуряване на чист, бърз и ефикасен обществен транспорт. Освен това за няколко градски зони бяха приети планове за устойчив транспорт, които поставиха основите за инвестиции в екологосъобразен обществен транспорт в цялата страна.

Бе отбелязан напредък по водещите мерки, свързани с цифровия преход. Сред тях са намаляването на таксите за използване на радиочестотния спектър и ускоряване на процедурата за предоставяне на радиочестотен спектър, което да насърчи по-бързото разгръщане на 5G мрежите в страната. Включени са и законодателни промени, които подкрепят появата на благоприятна инвестиционна среда за насърчаване на разгръщането на мрежи с много голям капацитет в цялата страна. Правителството също така възложи договори за разработване, изграждане и оптимизиране на цифровата система TETRA и мрежата за радиопредаване, управлявана от Министерството на вътрешните работи.

Инвестиране в хората за икономически растеж и социална устойчивост

Всички равнища на образователната система са в процес на реформи в рамките на ПВУ. Това се отнася за предучилищното, началното и средното образование, висшето образование и ученето през целия живот. По-специално България прие план за действие, чрез който се прилага стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето и който има за цел, наред с другото, да се подобри достъпът до качествено образование. България прие и законодателни изменения за актуализиране на профила на уменията в професионалното образование и обучение в съответствие с нуждите на пазара на труда и за повишаване на гъвкавостта на възможностите за обучение и валидирането на професионалните умения. Освен това с наредба на министъра на образованието бе създаден Национален център за наука, технологии, инженерство и математика (НТИМ) с цел подобряване на ученето в тези области в българските училища, като всички те ще разполагат с лаборатории в областта на НТИМ и високотехнологични класни стаи до средата- на 2026 г. Налице са полезни взаимодействия с някои аспекти на образователната програма в рамките на Европейския социален фонд плюс, с който се насърчава по-приобщаващо образование и модернизиране на образователната система, включително за да се отговори по-добре на нуждите на пазара на труда.

Уменията са от основно значение за повишаване на пригодността за заетост на работниците и за подобряване на производителността на труда. Наличните свободни работни места заедно с лекото нарастване на безработицата показват, че работодателите срещат трудности да си намерят подходящ персонал, въпреки съществуващия резерв от безработни. През 2022 г. участието на възрастните във възможностите за обучение през изминалите 12 месеца е било 9,5%, което е значително по-слабо от средното за ЕС — 39,5 %. По линия на МВУ България започна широкомащабна кампания за обучение в областта на цифровите умения, която има за цел да увеличи допълнително броя на хората с основни цифрови умения (35,5 % през 2023 г.) и да стопи разликата със средната стойност за ЕС от 55,5 %.

България предприе и първи стъпки за укрепване на социалното сближаване и модернизирането на здравеопазването и социалните услуги. Мерките включват законодателство за постепенно повишаване на минималния доход чрез въвеждане на годишна индексация въз основа на прага на -риска- от -бедност и за разширяване на обхвата на минималния доход, заедно със законодателство, с което се определят минимални стандарти за качество при предоставянето на социални услуги, включително дългосрочни грижи. Прилагането на Европейската гаранция за децата продължава с относително амбициозни цели. В областта на здравеопазването България прие няколко национални стратегии, включително за увеличаване на достъпа и качеството на услугите за деца и младежи и за укрепване на здравното образование в училищата, както и планове за действие за тяхното прилагане. Освен това България прие карта на дългосрочните нужди в сектора, за да насърчи балансираното разпределение на здравните услуги в страната, както и законодателни изменения за подобряване и разширяване на предоставянето на електронни- здравни услуги за хората, като по този начин се подкрепя достъпът. Освен това България отбелязва напредък в създаването на система за спешна медицинска помощ по въздуха, като първият от шестте медицински хеликоптера вече е доставен.

Каре 3: **Комбинирани действия за по-силно въздействие на фондовете на ЕС**

За да се стимулира икономическият растеж и да се увеличи максимално въздействието на финансирането от ЕС, планът за възстановяване и устойчивост на България включва реформи в подкрепа на инвестициите по други инструменти на ЕС, като така се създават значителни полезни взаимодействия и взаимно допълване между различните фондове. Например реформата, приета в рамките на ПВУ за изменение на Закона за управление на средствата от Европейските структурни и инвестиционни фондове, проправя пътя за нов начин за осъществяване на местни инвестиции чрез предоставяне възможности на местните общности във всеки регион на страната да управляват средствата от ЕС. Този нов подход се използва за изпълнение на програмата „Развитие на регионите 2021—2027 г.“ в рамките на политиката на сближаване, която ще увеличи максимално въздействието на фондовете в регионите.

БЪДЕЩИ ПРИОРИТЕТИ

България е изправена пред предизвикателства, свързани с екологичния преход, стопанската среда, достъпа до здравеопазване, образованието, недостига на работници и социалното приобщаване. Преодоляването на тези предизвикателства ще спомогне за повишаване на дългосрочната конкурентоспособност на България и за гарантиране на устойчивостта на нейната икономика. Това ще спомогне също за постигането на по-нататъшен напредък към постигането на целите на ООН за устойчиво развитие.

Важно е установените предизвикателства да бъдат разгледани както на национално, така и на регионално равнище. Това ще спомогне за намаляване на регионалните различия и за подобряване на административния и инвестиционния капацитет по балансиран начин в цялата страна.

Ускоряването на екологичния преход може да повиши конкурентоспособността

Въглеродният интензитет на българската икономика остава най-голям в ЕС. Интензитетът на емисиите на парникови газове е почти четири пъти по-силен от средния за ЕС([9]). Създаването на допълнителни политически стимули за декарбонизация на икономиката е от решаващо значение за дългосрочната конкурентоспособност на икономиката. Според доклад на българската Комисия за енергиен преход ускоряването на постепенния отказ от използването на въглища до 2030 г., съчетано с внедряването на повече възобновяеми енергийни източници, би довело до по-ниски усреднени разходи за електроенергия и по-ниски системни разходи. Тъй като остава малко време за изпълнение, главата за REPowerEU от плана за възстановяване и устойчивост (ПВУ) би могла да се съсредоточи върху увеличаването на мащаба на мерките, които спомагат за постигането на целите за декарбонизация, по-специално когато става въпрос за: i) определяне на предпочитани зони за по-бързо внедряване на възобновяеми енергийни източници, включително върху земи с влошено качество; ii) по-нататъшно укрепване на мрежата и осигуряване на прозрачност на процедурата за свързване към мрежата; iii) създаване на общности за възобновяема енергия; iv) създаване на дългосрочни инструменти за съфинансиране на саниране на сгради; и v) създаване на ефективен механизъм за наблюдение и справяне с енергийната бедност.

Слънчевите фотоволтаични инсталации (ФВ) се радваха на голям успех, докато вятърните инсталации все още се бавят. През 2023 г. България увеличи капацитета си за производство на енергия от възобновяеми източници с 23 % в сравнение с предходната година, достигайки 6 215 MW. Това се дължи на бързото внедряване на слънчеви фотоволтаични инсталации, включително върху покриви и в мрежов мащаб (вж. приложение 7). Инсталираните мощности за вятърна енергия на сушата (704 MW) обаче са останали в застой през последните 10 години поради сложните и продължителни процедури за издаване на разрешения. Остава неоползотворен

([9]) Доклад за напредъка на действията на ЕС в областта на климата за 2023 г., https://climate.ec.europa.eu/document/download/60a04592-cf1f-4e31-865b-2b5b51b9d09f_en.

прогнозният потенциал на България от 26 GW за произведена от вятъра енергия от разположени в морето неподвижни и плаващи инсталации([10]). В това отношение пълното и бързо прилагане на законодателството на ЕС в областта на енергията от възобновяеми източници, заедно с изпълнението на съответните реформи по ПВУ, ще улесни и ускори издаването на разрешения и внедряването на възобновяеми енергийни източници.

Ограниченията в капацитета на мрежата и в капацитета за натрупване на енергия създават значителни пречки пред разрастването на възобновяемите енергийни източници. Въпреки че планът за възстановяване и устойчивост и Модернизационният фонд включват финансиране за модернизиране на преносната и разпределителната мрежа с цел интегриране на нови производствени мощности, все още има голям недостиг на инвестиции. Освен това поради аварията в помпено-акумулиращата водноелектрическа централа „Чаира“ с мощност 864 MW и липсата на достатъчен алтернативен капацитет за съхранение в мрежов мащаб, балансирането на системата се превръща във все по-голямо предизвикателство. В същото време планираните в ПВУ инвестиции в толкова необходимото съхранение на електроенергия в мрежов мащаб с 3 000 MWh използваем енергиен капацитет се забавят значително. За да се предотврати необходимостта от ограничаване на потреблението и за да се избегнат високите разходи за балансиране на системата, е необходима бърза интеграция на инсталациите за съхранение на енергия, включително за предоставяне на спомагателни услуги. В по-общ план по-нататъшните действия, като например изпълнението на плановете за действие от 2024 г. за енергийна свързаност в Централна и Югоизточна Европа (CESEC) по отношение на газовете, възобновяемите енергийни източници и електроенергията, биха повишили взаимосвързаността на региона и биха укрепили неговата сигурност и устойчивост.

Необходим е дългосрочен, устойчив механизъм за финансиране на саниране с цел повишаване на енергийната ефективност.Необходимите подобрения на енергийната ефективност, по-специално на жилищните сгради, далеч надхвърлят планираното в рамките на съществуващите и предвидените мерки на политиката. Едно устойчиво решение за финансиране би могло да отговори ефективно на тези нужди, особено като се намали зависимостта от изцяло финансирана с безвъзмездни средства подкрепа за саниране. Освен това, за да се гарантира, че България изпълнява актуализираните цели съгласно преразгледаната Директива за енергийната ефективност (Директива (ЕС) 2023/1791), са необходими широкообхватни мерки, включително инструменти за финансова подкрепа. В това отношение ще е важно да се използва националният фонд за декарбонизация, предвиден като част от ПВУ.

Отстраняването на забавянията, свързани с инвестициите в устойчив транспорт, е от възлово значение за прехода на България към по-екологична икономика. Това включва изпълнение на реформи, които допълват предвидените в ПВУ, по-специално чрез увеличаване на административния капацитет и финансирането за инвестиции, свързани със: i) железопътна инфраструктура; ii) интегриране на различни видове транспорт както в националните, така и в градските мрежи и iii) увеличаване на броя на електрическите превозни средства чрез разширяване на наличността на станции за зареждане. Трайните забавяния в изпълнението на инвестициите биха могли да застрашат целите за преминаване към други видове транспорт и декарбонизация на транспортния сектор (вж. приложение 6).

В прехода на България към кръгова икономика съществува неоползотворен икономически потенциал. Между 2018 г.

([10]) Технически потенциал за вятърна енергия от разположени в морето инсталации за 2020 г. в България, документ на Световната банка.

и 2022 г. отпечатъкът на България върху потреблението на суровини се е увеличил от 21,2 на 26,2 тона на глава от населението, което е сред най-големите в ЕС. България е и една от държавите с най-лоши резултати по отношение на общото количество генерирани отпадъци на глава от населението (вж. приложение 9). Страната все още е една от държавите членки с най-голям процент на депониране и с най-слаби резултати в областта на рециклирането. Необходими са инвестиции за подобряване на управлението на отпадъците — по-специално за подобряване на разделното събиране на отпадъци — и за насърчаване на възприемането на нови търговски модели извън линейната икономика.

Оставащи пречки пред предоставянето на подходящо здравно обслужване

Въпреки че в плана за възстановяване и устойчивост са включени важни реформи в здравеопазването, продължават да са налице някои предизвикателства. Реформите в ПВУ имат за цел да се актуализира стратегическата рамка, да се разработят услуги за електронно здравеопазване и да се преодолее недостигът на здравни специалисти. Съществуват няколко пречки пред достъпа до подходящо здравно обслужване в България: малкият дял на разходите за обществено здравеопазване, високото равнище на преките плащания от пациентите, недостатъчната превенция и неналичност на подходящо здравеопазване в много области.

България продължава да е слабо класирана по отношение на основните здравни резултати. Продължителността на живота при раждане се е възстановила от спада през последните няколко години, но все още не е достигнала равнищата отпреди пандемията и все още е най-кратката в ЕС (вж. приложение 16). През 2020 г. България регистрира втория по големина стандартизиран коефициент на смъртност от лечими заболявания в ЕС и петия- най-голям за предотвратимите заболявания. Страната заема също четвърто място по отношение на цялостната предотвратима смъртност([11]). Дълбоките регионални различия между столичния регион и останалата част от страната влошават положението.

Продължава да е налице голяма финансова тежест за пациентите. В България делът на преките плащания за здравеопазване е голям (34 % през 2021 г.), което е над два пъти повече от средното за ЕС. Ниското равнище на финансова защита оказва неблагоприятно въздействие върху достъпа до здравеопазване, подкопава здравния статус и задълбочава здравните и социално-икономическите неравенства.

Ниските държавни разходи за здравеопазване затрудняват подобряването на качеството и достъпа, въпреки че политиката на сближаване подобрява резултатите. През 2021 г. България е изразходвала за здравеопазване по-малко от половината от средното за ЕС на глава от населението. Със своите 65 % държавното финансиране за здравеопазване е сред най-малките в ЕС (вж. приложение 16), което възпрепятства инвестициите в нови съоръжения, оборудване и конкурентно заплащане за медицинските специалисти. Въпреки че в българския ПВУ се предвиждат значителни инвестиции в здравеопазването, бяха отчетени големи закъснения и все още не са видими конкретни резултати.

Превенцията все още не се финансира достатъчно. Това от части е свързано с като цяло ниските държавни разходи за здравеопазване, в които понастоящем не са предвидени достатъчно средства за превенция. Превенцията е под средната за ЕС и като дял от държавните разходи, докато делът на болничните грижи в

([11]) Източник: Евростат, лечима и предотвратима смъртност на живущите по причина и пол (hlth_cd_apr).

бюджета все още е над средния([12]). Необходими са допълнителни действия за засилване на превенцията, като се има предвид и застаряването на населението.

България среща трудности със социалното сближаване във възходяща посока

Подобренията в областта на заетостта, заплатите и адекватността на социалното подпомагане са до голяма степен резултат от икономическото възстановяване и целенасочените реформи, например схемата за минимален доход в рамките на ПВУ. Положителното развитие на пазара на труда и социалното приобщаване може да са нетрайни-, ако не се подобри съгласуваността между мерките на политиката и не се увеличат инвестициите в тази област, по-специално предназначените за уязвимите групи.

Страната изпитва значителен недостиг на работници поради намаляването на работната сила, високите равнища на неактивност сред уязвимите групи, липсата на подходящи умения и неефективните правителствени мерки. Демографските прогнози показват потенциална загуба на една трета от населението в трудоспособна възраст до 2050 г. Въпреки като цяло малкия брой свободни работни места в сравнение със средния за ЕС, работодателите срещат трудности да намерят подходящи работници, като през 2023 г. търсенето на квалифицирани работници се е увеличило значително (вж. приложение 14). Неактивното население варира значително между отделните региони. Голяма част от него са ромите, хората с увреждания, по-малко образованите и младежите, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение. Ниското равнище на умения (по-специално цифровите умения) и относително слабата мобилност на работниците допринасят за нарастващия недостиг на работници. Недостигът на конкретни умения в професии, които са от решаващо значение за екологичния преход, придобива все по-голямо значение, докато разходите за активни политики по заетостта остават ограничени, което възпрепятства дългосрочните подобрения в качеството на работниците.

Резултатите на България в последните издания на националните и международните оценки на образованието са по-слаби в сравнение с резултатите от последните години. Това показва, че първопричините за неспособността на образователната система да гарантира качество и равнопоставеност не са отстранени ефективно. Същото важи и за значителните регионални различия в образователната система. Сред тях са например предизвикателствата, свързани с учителската професия, учебните програми, социалната сегрегация и силното въздействие на социално-икономическите фактори върху резултатите. Резултатите от Програмата за международно оценяване на учениците (PISA) на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР)- за 2022 г. показват, че половината от 15-годишните нямат основни умения по четене, науки или математика. Процентът на слаби постижения е особено голям сред учениците в неравностойно положение. Делът на учениците с най-добри резултати в оценяването по PISA е малък, докато делът на слабите резултати е значителен дори сред учениците в по-добро социално положение. Това показва, че недостатъците на образователната система засягат всички учащи се и така възпрепятстват перспективите за конкурентоспособност на всички сегменти на икономиката. Процентът на преждевременно напускащите системата на образованието е намалял от 12,2 % през 2021 г. на 9,3 % през 2023 г., но остава особено голям в селските райони и сред

([12]) ОИСР/Европейска обсерватория за здравни системи и политики (2023), България: Здравен профил на държавата 2023 г., State of Health in the EU, OECD Publishing, Paris/European Observatory on Health Systems and Policies, Brussels.

ромските общности. През 2023 г. участието в професионални грижи за деца на възраст под 3 години, което засяга дела на жените, които работят или търсят работа, беше 17,4 %, същата стойност като през 2022 г. (средна стойност за ЕС: 35,7%). Освен това учителите са сред най-възрастните в ЕС и се появява недостиг на учители. Около 50 % от учителите са на възраст поне 50 години (ЕС: 39 %) и недостигът вече е налице по някои предмети и за учителите в началното образование. Заплатите бяха увеличени значително. Бяха предприети и мерки за повишаване на привлекателността на професията, което доведе до по-голям интерес към програмите за обучение на учители. Въпреки това университетските програми, подготвящи преподаватели, обикновено не привличат завършилите с най-добър успех гимназиалния етап на средното образование. Голяма част от завършилите висше образование не избират тази професия, а много новопостъпили учители я напускат (вж. приложение 15).

България се бори със значителни предизвикателства, свързани с бедността и неравенството, които засягат по-специално уязвимите групи като децата, възрастните хора, хората с увреждания и ромските общности. Въпреки че се наблюдава постепенно намаляване на равнищата на тежки материални и социални лишения, общото равнище на бедност остава много високо и продължава да има голямо неравенство по отношение на доходите. Мерките на политиката са насочени към подобряване на подкрепата за уязвимите групи от населението, включително хората с увреждания, и допринасят за по-широкия обхват на системата за социална закрила в държава с традиционно малки социални трансфери. Въпреки значителното увеличение на заплатите през последните две години бедността сред работещите остава над средното за ЕС, отчасти поради високата инфлация, предизвикана от покачващите се цени на енергията и храните. България предприе мерки за справяне с енергийната бедност, но схемите за подпомагане все още са в процес на разработване. Обхватът на системата за дългосрочни грижи е един от най-малките в ЕС, но са предприети целенасочени широкомащабни инвестиции за подобряване на качеството на социалните услуги. Освен това изпълнението на инициативи за повишаване на квалификацията/преквалификация, по-специално включените в ПВУ, може да спомогне с течение на времето да се улесни трудовата мобилност и да се стимулира растежът на заплатите за лицата с малки доходи.

Преодоляването на тези предизвикателства ще помогне на България да засили социалното сближаване във възходяща посока. В анализа на втория етап в съответствие с характеристиките на рамката за социална конвергенция се посочват предизвикателствата пред България, които могат да засегнат социалното сближаване по отношение на социалната закрила и приобщаването в обществото, образованието и уменията([13]).

Неблагоприятната стопанска среда в България и слабата администрация са основни пречки пред конкурентоспособността

Неблагоприятната стопанска среда и липсата на еднакви условия на конкуренция действат като силна пречка пред конкурентоспособността на икономиката. Възприятието за ефективност на държавното управление е значително под средното за ЕС([14]) (вж. също приложение 13). Подобряването на функционирането на публичната администрация е от съществено значение за създаването на благоприятна

([13]) Европейска комисия, SWD(2024)132. Анализът се основава на всички налични количествени и качествени данни и в него е разгледана предприетата и планираната реакция на политиката.

([14]) Показатели за управлението по света.

стопанска среда. Привлекателността на публичната администрация като работодател е основен фактор в това отношение, като се има предвид, че почти половината от свободните работни места в централната администрация са останали незаети в продължение на повече от 6 месеца([15]). Подобряването на административния капацитет ще спомогне и за бързото и стабилно изпълнение на българския ПВУ. Необходими са допълнителни действия за изпълнение на реформите, включени в компонента на плана за възстановяване и устойчивост, свързан със стопанската среда, включително в областта на принципите на правовата държава, цифровизацията на процесите на публичната администрация и обществените поръчки. Ефективността на разследванията и резултатите на страната за осигуряване на наказателно преследване и окончателни присъди по дела за корупция по високите етажи на властта, включително институционалната реформа на Комисията за борба с корупцията, продължават да бъдат предизвикателство. Около 53 % от инвеститорите не са уверени, че законът и съдилищата в България защитават техните инвестиции([16]).

Регулаторните органи продължават да бъдат неефективни и прилагането на наредбите изглежда неравномерно. Регулирането на стопанската дейност и административните пречки възпрепятстват 49 % от предприятията да правят дългосрочни инвестиции([17]), докато проблемите, свързани с „регулирането“, са сред най-неотложните проблеми за - малките и средните предприятия([18]). Независимостта на регулаторните органи се поставя под въпрос още повече, след като назначенията почти спряха през последните продължителни периоди на политическа нестабилност, а десетки длъжности останаха незаети или с изтекъл мандат([19]). Освен това регулаторните органи реагират бавно в неотдавнашните случаи от голямо обществено значение, включително покачването на цените в началото на военната агресия на Русия срещу Украйна, което показва нееднакво прилагане на правилата в областта на конкуренцията.

Държавните предприятия (ДП) продължават да представляват основна част от икономиката в стратегически сектори като енергетиката и транспорта, а процесът на реформи се проточи. За да се повиши конкурентоспособността на България, са необходими допълнителни действия, за да се гарантира изпълнението на започнатите реформи. Със Закона за публичните предприятия, приет през 2019 г., се определят важни приоритети, по-специално за подобряване на структурата на корпоративно управление, мониторинга и прозрачността на корпоративното управление в съответствие с Насоките на ОИСР относно корпоративното управление на ДП. Сред най-важните реформи са създаването на Агенцията за публичните предприятия и контрол като централен координиращ орган, както и ангажиментите по ПВУ и ERM II, като например разработване на политика на държавната собственост, публикуването на годишни агрегирани доклади, определянето на подходящи правила и процедури за конкурентен подбор и назначаване на управителните съвети на ДП и преобразуване на ДП, създадени със специални закони, чиято управленска структура не е в съответствие с Търговския закон. Много от тях вече са изпълнени, но напредъкът по някои елементи, по-специално преобразуването на ДП, създадени със специални закони, е в застой. Освен това акцентът в допълнителните мерки би могъл да бъде поставен върху финансовата стабилност, особено на

([15]) Доклад за състоянието на администрацията, https://www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=33243.

([16]) Информационно табло на ЕС в областта на правосъдието.

([17]) Проучване на ЕИБ относно инвестициите, 2022 г. — преглед за ЕС.

([18]) Проучване за 2023 г. относно достъпа на предприятията до финансиране.

([19]) Доклад относно върховенството на закона за 2023 г., глави по държави: ситуация в областта на върховенството на закона в България, стр. 29—30.

държавните предприятия, които работят на загуба, а предвид ангажиментите на България за декарбонизация, и върху прегледа на функционирането на ДП в енергийния сектор. Освен това изискванията в областта на счетоводството и оповестяването биха могли да бъдат засилени.

Публичните и частните инвестиции в НИРД все още са сред най-малките в ЕС. През последните години резултатите на България в областта на иновациите бавно се подобряват (вж. приложение 11), но научният и технологичният потенциал на страната остава до голяма степен неоползотворен. Малките публични и частни разходи за НИРД в съчетание с разпокъсаното управление на българската система за научни изследвания и иновации допълнително оказват отрицателно въздействие върху ниското качество на публичната научна база. Това от своя страна възпрепятства капацитета на страната да създава иновации. Необходими са допълнителни публични и частни инвестиции в съчетание с реформи за преодоляване на разпокъсаността на управлението, но България работи по по-нататъшното развитие на своята система за научни изследвания и иновации в рамките на политиката на сближаване на ЕС. Освен това Законът за насърчаване на научните изследвания и иновациите, приет като част от ПВУ на България, има за цел да насърчи координацията на политиките чрез осигуряване на тесни връзки между предприятията и академичните среди.

Съществува възможност да бъде повишена ефективността на управлението на публичните инвестиции. Въпреки че стратегическото планиране беше значително засилено през 2018 г., все още не са въведени оценки и подбор на проекти въз основа на обективни показатели за икономическа ефективност (вж. приложение 13). България все още има слабости във възлови области като съобразяването на инвестиционните решения с дългосрочните стратегически цели и навременното изпълнение на капиталовите разходи.

Необходими са действия за повишаване на привлекателността на публичната администрация като работодател. Неотдавнашните увеличения на заплатите биха могли да бъдат допълнени с програми за управление на таланти, обучение и обмен, за да се гарантира наличието на подходящи умения и ресурси за изпълнение на ПВУ и програмите на политиката на сближаване. През последните 5 години делът на държавните служители на възраст под 39 години намалява и близо половината от свободните работни места в централната администрация са останали незаети в продължение на повече от 6 месеца (вж. приложения 2 и 13).

Каре 4:

Междинен преглед на финансирането по линия на политиката на сближаване за България

Средносрочният преглед на средствата от фондовете на политиката на сближаване представлява възможност да бъдат оценени програмите на политиката на сближаване, както и за справяне с възникващите нужди и предизвикателства в държавите — членки на ЕС, и техните региони. Държавите членки преразглеждат всяка програма, като вземат предвид, наред с другото, предизвикателствата, установени в рамките на европейския семестър, включително в специфичните- за всяка държава препоръки за 2024 г. На този преглед се основава предложението на държавата членка за окончателно разпределение на 15 % от финансирането от ЕС, включено във всяка програма.

България постигна напредък в изпълнението на програмите на политиката на сближаване и Европейския стълб на социалните права, но продължават да са налице предизвикателства, както е посочено в настоящия доклад, включително в приложения 14 и 17. България догонва ЕС по повечето показатели, но остава държавата — членка на ЕС, с най-малък БВП на глава от населението, а то намалява бързо. В страната има значителни териториални различия и трябва да се даде приоритет на инвестициите и техническата подкрепа, за да се намери решение за особено слабото развитие в трите северни региона. В този контекст продължава да е важно да продължи изпълнението на планираните приоритети, като се обърне специално внимание на: i) капацитета на регионалните и местните заинтересовани страни да прилагат интегрирани подходи към инвестициите на местно равнище; ii) регионалните и местните мрежи за подкрепа на научните изследвания, иновациите и предприемачеството чрез целенасочени мерки за трансфер на технологии и търговска реализация; iii) железопътната и пътната инфраструктура, стимулиране на инвестициите в устойчив транспорт и интермодалност; iv) подкрепата за изпълнението на териториалните планове за справедлив преход чрез гарантиране на ефективно управление, координация и капацитет на националните, регионалните и местните заинтересовани страни; v) управлението на водите, по-специално снабдяването с питейна вода и пречистването на отпадъчните води, както и ефективното управление на отпадъците и ресурсите; vi) активните мерки по заетостта, особено за групи, които са изправени пред предизвикателства да си намерят работа, и инвестициите в придобиването на умения, по-специално за екологичния и цифровия преход; vii) осигуряването на качествена и приобщаваща образователна система, включително чрез акцент върху прилагането на Европейската гаранция за децата и viii) подобряването на социалното приобщаване на уязвимите групи, включително чрез социалната икономика, и насърчаването на достъпни, качествени и финансово приемливи услуги за дългосрочни грижи.

България би могла да се възползва от възможностите, предоставени от инициативата „Платформа за стратегически технологии за Европа“ (STEP)([20]), включително като увеличи инвестициите в цифровизацията, чистите и ресурсно ефективни технологии и екологичната трансформация на своята промишленост. Инициативата STEP би могла да даде възможност на България да изпълни ангажиментите си за чисти технологии и кръгова и нисковъглеродна икономика благодарение на своята стратегия за интелигентна специализация, както и да гарантира съгласуван подход за постигане на напредък по отношение на промишлената устойчивост.

([20]) Регламент (ЕС) 2024/795.

ОСНОВНИ КОНСТАТАЦИИ

С широкия си политически обхват и значителния финансов пакет планът на България за възстановяване и устойчивост (ПВУ) включва мерки за справяне с редица структурни предизвикателства във взаимодействие с други фондове на ЕС включително фондовете на политиката на сближаване, чрез:

- **Въвеждане на необходимите реформи в енергийния сектор**, включително чрез разгръщането на енергия от възобновяеми източници и капацитет за натрупване; приемане на пътна карта за неутралност по отношение на климата, либерализиране на пазара на електроенергия и предприемане на мерки за справяне с високите равнища на енергийна бедност.

- **Осъществяване на важни инвестиции в устойчива транспортна** и железопътна инфраструктура, включително разширяване на софийското метро.

- **Инвестиране в екологичния преход**, по-специално в областта на биологичното разнообразие и във водния сектор.

- **Насърчаване на ускореното разгръщане на 5G мрежи** и мрежи с голям капацитет.

- **Реформиране на правната уредба за насърчаване на предприемачеството и електронното управление**, въвеждане на задължителна съдебна медиация и подобряване на процедурите по несъстоятелност и преструктуриране, както и реформи в областта на върховенството на закона, обществените поръчки и управлението на държавните предприятия.

- **Повишаване на качеството**,- **съответствието с нуждите на пазара на труда и приобщаващия характер на образованието** и обучението, включително с акцент върху ромските деца, осигуряване на конкурентоспособност в средносрочен и дългосрочен план.

- **Реформиране на схемата за минималния доход**, за да се подобрят нейната адекватност и обхват, обвързване на обезщетението с 30-процентния праг на риска от изпадане в бедност, и облекчаване на критериите за допустимост.

Изпълнението на плана за възстановяване и устойчивост на България е изправено пред значителни забавяния и съществени предизвикателства, за които са необходими решителни действия, за да се гарантира успешното изпълнение на всички негови мерки до август 2026 г.

Освен реформите и инвестициите в ПВУ и програмите на политиката на сближаване България би имала полза от:

- **Подобряване на стопанската среда с цел повишаване на конкурентоспособността** чрез гарантиране на независимостта и повишаване на качеството на регулаторните органи и създаване на благоприятни условия за научноизследователска и развойна дейност и иновации.

- **Укрепване на капацитета на публичната администрация**, също и на местно и регионално равнище, за да се гарантира изпълнението на реформите и инвестициите, включително чрез привличане и задържане на квалифициран персонал.

- **Премахване на пречките пред бързото разгръщане и изпълнение на инвестициите**, финансирани от всички инструменти на ЕС.

- **Ускоряване на енергийния преход чрез по-скоростно внедряване на възобновяеми енергийни източници**, и по-специално на вятърни инсталации, ускоряване на модернизацията на електроенергийната мрежа и увеличаване на капацитета за съхранение на енергия — съществува значителен потенциал за регионална взаимосвързаност с цел ускоряване на енергийния преход и повишаване на сигурността и устойчивостта на регионите.

- **Подпомагане на възходящата социална конвергенция, справяне с недостига на работници, включително чрез подобряване на образователните резултати**; назначаване и задържане на способни и мотивирани учители; насърчаване на достъпа до качествено образование за всички; увеличаване на участието в ученето за възрастни, включително за цифрови умения.

- **Въвеждане на ефективни политики за активизиране**; намаляване на разликата в заетостта за хората с увреждания, както и по-нататъшно подобряване на достъпа до здравеопазване и социални услуги, особено за групите в неравностойно положение, като например ромите.

- **Справяне с риска от бедност и социално изключване,** по-специално за децата, чрез увеличаване на участието в образованието и грижите в ранна детска възраст, както и намаляване на тежестта на жилищните разходи; намаляване на неравенството по отношение на доходите и увеличаване на въздействието на социалните трансфери върху намаляването на бедността.

ПРИЛОЖЕНИЯ

СПИСЪК С ПРИЛОЖЕНИЯТА

Междусекторни показатели 24

A1. Цели за устойчиво развитие 24

A2. Напредък в изпълнението на специфичните за държавата препоръки 26

A3. План за възстановяване и устойчивост — изпълнение 31

A4. Други инструменти на ЕС за възстановяване и растеж 33

A5. Устойчивост 36

Екологична устойчивост 38

A6. Европейския зелен пакт 38

A7. Енергиен преход и конкурентоспособност 43

A8. Справедлив преход към неутралност по отношение на климата 48

Производителност 51

A9. Производителност, ефективност и кръговост на ресурсите 51

A10. Цифрова трансформация 53

A11. Иновации 56

A12. Промишленост и единен пазар 58

A13. Публична администрация 62

Справедливост 64

A14. Предизвикателства пред заетостта, уменията и социалната политика в контекста на Европейския стълб на социалните права 64

A15. Образование и обучение 67

A16. Здравеопазване и здравни системи 69

A17. Икономически и социални резултати на регионално равнище 71

Макроикономическа стабилност 75

A18. Основни тенденции във финансовия сектор 75

A19. Данъчно облагане 77

A20. Таблица с икономически и финансови показатели 80

A21. Анализ на устойчивостта на обслужването на дълга 81

СПИСЪК С ТАБЛИЦИТЕ

A2.1. Summary table on 2019-2023 CSRs 27
A3.1. Key facts of the Bulgarian RRP 31
A3.2. Measures in Bulgaria's RRP 32
A4.1. Support from EU instruments in Bulgaria 34
A5.1. Resilience indices across dimensions for Bulgaria and the EU-27 36
A6.1. Indicators tracking progress on the European Green Deal from a macroeconomic perspective 42
A7.1. Key Energy Indicators 47
A8.1. Key indicators for a fair transition in Bulgaria 49
A9.1. Circularity indicators 52
A10.1. Key Digital Decade targets monitored by the Digital Economy and Society Index indicators 55
A11.1. Key innovation indicators 56
A12.1. Industry and the Single Market 61
A13.1. Public administration indicators 63
A14.1. Social Scoreboard for Bulgaria 64
A14.2. Situation of Bulgaria on 2030 employment, skills and poverty reduction targets 65
A15.1. EU-level targets and other contextual indicators under the European Education Area strategic framework 68
A16.1. Key health indicators 69
A17.1. Selected indicators at regional level in Bulgaria 71
A18.1. Financial soundness indicators 76
A19.1. Taxation indicators 77
A20.1. Key economic and financial indicators 80
A21.1. Debt sustainability analysis – Bulgaria 83
A21.2. Heat map of fiscal sustainability risks – Bulgaria 83

СПИСЪК С ГРАФИКИТЕ

A1.1. Progress towards the SDGs in Bulgaria 24
A2.1. Bulgaria's progress on the 2019-2023 CSRs (2024 European Semester) 26
A3.1. Total grants disbursed under the RRF 32
A4.1. Distribution of cohesion policy funding across policy objectives in Bulgaria 34
A4.2. Distribution of RRF funding by pillar in Bulgaria 34
A6.1. Greenhouse gas emissions from the effort sharing sectors in Mt CO2eq, 2005-2022 38
A6.2. Changes in livestock density and organic farming 40
A6.3. Environmental investment gap, annual average 41
A7.1. Bulgaria's energy retail prices for households and industry & service 43
A7.2. Trends in electricity prices for non-household consumers (EU and foreign partners) 44
A7.3. Bulgaria's installed renewable capacity (left) and electricity generation mix (right) 44
A8.1. Fair transition challenges in Bulgaria 48
A8.2. Job vacancy rate in transforming sectors and mining and quarrying 50
A9.1. ETS emissions by sector since 2013 51
A9.2. Treatment of municipal waste 52
A11.1. Innovation performance 2016-2023 56
A12.1. Labour productivity (per hour worked) in different economic sectors (2015=100) 58
A12.2. Government investment, % of GDP 58
A13.1. Government effectiveness 62
A13.2. a) Use of public authorities' websites or apps (left side); b) e-government maturity (centre); c) share of individuals with basic or above basic overall digital skills (right side) 63
A15.1. Underachievement rates in mathematics by socio-economic background, PISA 2022 68
A16.1. Life expectancy at birth, years 69
A16.2. Projected increase in public expenditure on healthcare over 2024-2070 69
A17.1. GDP per capita (2012) and GDP growth (2013-2022), Bulgaria (NUTS-2 regions) 71
A17.2. Labour productivity (real GVA per worker), EU-27, Bulgaria (NUTS 2 regions), 2000-2022 71
A18.1. Evolution of credit activity 75
A19.1. Tax revenues from different tax types, % of total revenue 78
A19.2. Tax wedge for single and second earners as a % of total labour costs, 2023 78

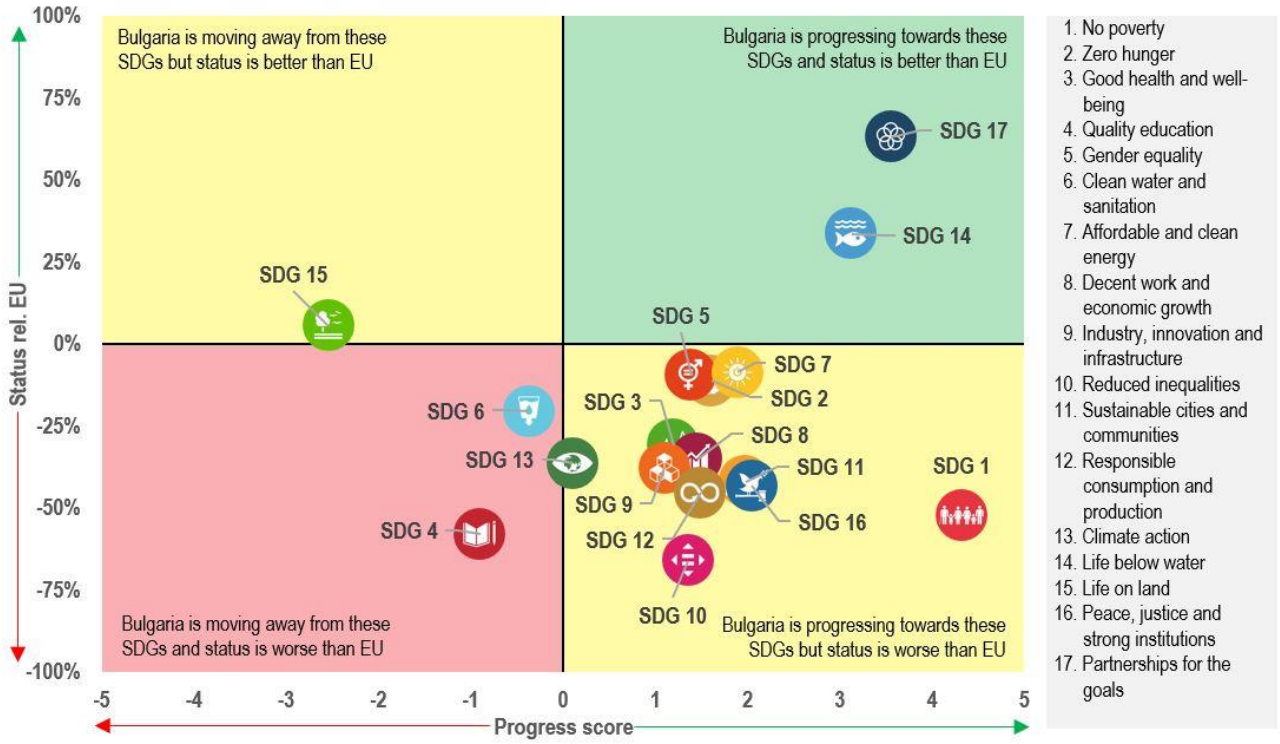
СПИСЪК С КАРТИТЕ

A17.1. Competitiveness in Bulgarian regions 72

В настоящото приложение се прави оценка на напредъка на България с оглед на целите за устойчиво развитие (ЦУР) по четирите измерения на конкурентоспособната устойчивост. 17-те ЦУР и свързаните с тях показатели осигуряват рамка на политиката по Програмата на ООН до 2030 г. за устойчиво развитие. Целта е да се сложи край на всички форми на бедност, да се води борба с неравенствата и с изменението на климата и екологичната криза, като същевременно се гарантира, че никой няма да бъде изоставен. ЕС и неговите държави членки са се ангажирали с това историческо глобално рамково споразумение, както и да играят активна роля за постигането на максимален напредък по ЦУР. Графиката по-долу се основава на набора от показатели на ЕС за ЦУР, разработен с цел наблюдение на напредъка по ЦУР в контекста на ЕС.

България трябва да настигне ЕС по всички показатели за ЦУР, свързани със *справедливостта*. При все че се подобрява по няколко от тях (ЦУР 1, 3, 5, 7, 8, 10), изоставането на България се увеличава при показателите за качествено образование (ЦУР 4). Макар че като цяло се наблюдава подобрение по отношение на ЦУР 1 (премахване на бедността), някои показатели се влошиха. През 2022 г. България намали равнището на тежките материални и социални лишения и процента на населението на възраст 18 или повече години, което работи, но е изложено на риск от бедност. Страната обаче се отдалечава от ЕС по отношение на показателите за хората, изложени на риск от бедност или социално изключване, и относно процента на прекомерни жилищни разходи. Друга област, в която България се подобрява, е ЦУР 3 (Добро здраве и благосъстояние), въпреки че в някои случаи, като например преждевременната смърт

Графика A1.1: **Напредък към постигането на ЦУР в България**

За набори от подробни данни относно различните ЦУР вж. годишния доклад на Евростат Sustainable development in the European Union (Устойчиво развитие в Европейския съюз); за подробности относно специфичните за всяка държава данни за краткосрочния напредък на държавите членки: Key findings – Sustainable development indicators – Eurostat (europa.eu) (Основни констатации — Показатели за устойчиво развитие — Евростат). Високият статус не означава, че дадена държава е близо до постигането на конкретна ЦУР, но сочи, че тя се справя по-добре от средното за ЕС равнище. Оценката на напредъка е абсолютна мярка, основана на тенденциите на показателите през последните 5 години. При изчислението не се вземат предвид целеви стойности, тъй като повечето цели на политиката на ЕС са валидни само за съвкупното равнище на ЕС. В зависимост от наличието на данни за всяка цел, не всички 17 ЦУР са показани за всяка държава.

Източник: Евростат, последна актуализация от 25 април 2024 г. Данните се отнасят главно за периода 2017—2022 г. или 2018—2023 г. Данните за ЦУР могат да се различават в доклада и приложенията към него поради различните крайни дати.

поради експозиция на фини прахови частици, началното равнище е много ниско (от 187 на 100 000 през 2016 г. на 158 през 2021 г.). Освен това страната подобрява резултатите си по отношение на хората, които по собствена преценка са в добро или много добро здраве (66,7 % през 2017 г., 68,2 % през 2022 г.). Въпреки че България се подобрява и по отношение на случаите на преждевременна смърт поради експозиция на фини прахови частици (ЦУР 3), нейният резултат през 2021 г. от 158 души на 100 000 е почти три пъти по-висок от средния за ЕС (57 на 100 000 души). Една от областите, в които България има най-голямо разминаване с ЕС, е качественото образование (ЦУР 4). През 2022 г. този показател беше с 68,8 % под средния за ЕС след допълнително влошаване през предходните 5 години. Страната се отдалечава от резултата си за 2018 г. за 15-годишните със слаби резултати по четене (47,1 % през 2018 г., 52,9 % през 2022 г.), което е около два пъти повече от средното за ЕС през 2022 г. (26,2 %). Макар че България е под средната стойност за ЕС по отношение на ръководните длъжности, заемани от жени (ЦУР 5), тя е само с 3 процентни пункта под средната за ЕС по отношение на разликата в заетостта между половете за 2022 г. (7,7 %; ЕС: 10,7%). България се подобрява по ЦУР 8 (Достоен труд и икономически растеж), но с по-нисък темп от средния за ЕС (25,2 % през 2021 г. спрямо 35,5 % през 2022 г.). По отношение на ЦУР 10 (Намаляване на неравенствата) България отбелязва напредък, но през 2022 г. все още е със 77 % под средното за ЕС. Българският Европейски социален фонд плюс (ЕСФ+) и планът за възстановяване и устойчивост (ПВУ) включват мерки за справяне с повечето от тези предизвикателства. По-специално планът съдържа мерки за подобряване на качеството и ефективността на образованието, засилване на предоставянето и достъпността на здравните услуги, подобряване на схемата за минимален доход и подпомагане на социалното приобщаване.

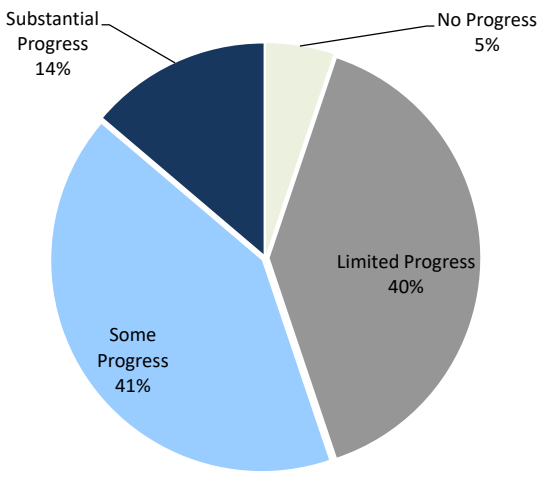
България подобрява показателите, свързани с производителността (ЦУР 8 и ЦУР 9), но разликата спрямо средната стойност за ЕС се увеличава. Що се отнася до ЦУР 8 (Достоен труд и икономически растеж), България се подобрява, въпреки че се отдалечава от средното за ЕС равнище. Равнището на дълготрайната безработица в страната е малко под средното за ЕС през 2022 г. (2,3 % спрямо 2,4 %), което представлява подобрение в сравнение с резултата от 2017 г. от 3,9 %. Въпреки че все още изостава значително от ЕС, България е постигнала известен напредък по показателите за НИРД и иновации (ЦУР 9), по-специално по отношение на персонала в областта на НИРД като процент от активното население (0,71 % през 2017 г., 0,85 % през 2022 г.) и по брутните вътрешни разходи за НИРД като процент от БВП (0,74 % през 2017 г., 0,77 % през 2022 г.). България се отдалечава от ЦУР 4 (Качествено образование) по отношение на показателите за основното образование и участието на възрастните в ученето, но отбелязва напредък по отношение на цифровите умения: през 2023 г. 35,5 % от възрастните са имали поне основни цифрови умения в сравнение с 31,2 % през 2021 г. Българският ПВУ включва значителни мерки за подобряване на иновациите. Те включват приемането на акт за научни изследвания и иновации, предоставянето на обучение за цифрови умения и създаването на съвет по иновациите.

България постига добри резултати по ЦУР 17 (Партньорства за целите). Страната се подобрява по отношение на показателите за *макроикономическа стабилност* (ЦУР 8 и ЦУР 16), но все още трябва да навакса изоставането на ЕС. Резултатите на България по показателите за ЦУР 17 (Партньорства за целите) са с 45,2 % по-добри от средните за ЕС. Съотношението на консолидирания държавен дълг на България към БВП за 2022 г. беше 22,6 % (средна стойност за ЕС: 83,5%). Макар че доверието в институциите (ЦУР 16) **не се е променило** между 2017 г. и 2022 г., страната изостава от средната стойност за ЕС (43 % спрямо 64 % по Индекса за възприятие на корупцията за 2022 г.). Освен това тя трябва да навакса изоставането от ЕС по отношение на инвестициите като дял от БВП и реалния БВП на глава от населението (ЦУР 8), въпреки че по този показател има увеличение от 6120 EUR през 2017 г. на 7680 EUR през 2022 г.

Тъй като ЦУР формират всеобхватна рамка, всички връзки към съответните ЦУР са обяснени или изобразени с икони в другите приложения.

Комисията оцени специфичните за държавата препоръки (СДП)([21]) за периода 2019—2023 г., отправени към България като част от европейския семестър. Тези препоръки се отнасят до широк кръг от области на политиката, които са свързани с 14 от 17-те цели за устойчиво развитие (вж. приложения 1 и 3). В оценката са взети предвид действията на политиката, предприети от България до момента([22]), както и ангажиментите, поети в плана за възстановяване и устойчивост (ПВУ)([23]).. На този етап от изпълнението на плана за възстановяване и устойчивост по 55 % от специфичните за държавата препоръки, насочени към структурните въпроси през 2019—2023 г., е отбелязан поне „известен напредък“, а по 40 % от тях е отбелязан „ограничен напредък“ (вж. графика A2.1). С по-нататъшното изпълнение на ПВУ, през следващите години се очаква значителен напредък в реализирането на структурните специфични за държавата препоръки.

Графика A2.1: **Напредък на България по специфичните за държавата препоръки за периода 2019—2023 г. (европейски семестър за 2024 г.)**

Източник: Европейската комисия

([21]) Специфични за държавата препоръки за 2023 г.: EUR-Lex - 32023H0901(02) - BG - EUR-Lex (europa.eu). Специфични за държавата препоръки за 2022 г.: EUR-Lex - C:2022:334:TOC - BG - EUR-Lex (europa.eu). Специфични за държавата препоръки за 2021 г.: EUR-Lex - C:2021:304:TOC - BG - EUR-Lex (europa.eu). Специфични за държавата препоръки за 2020 г.: EUR-Lex - 32020H0826(02) - BG - EUR-Lex (europa.eu). Специфични за държавата препоръки за 2019 г.: EUR-Lex - 32019H0905(02) - BG - EUR-Lex (europa.eu).

([22]) Включително действия на политиката, съобщени в рамките на националната програма за реформи и в докладите по Механизма за възстановяване и устойчивост (МВУ) (докладване два пъти годишно относно напредъка в изпълнението на ключовите етапи и целите и в резултат на оценката на исканията за плащане).

([23]) Държавите членки бяха помолени да разгледат ефективно в своите ПВУ всички или значителна част от съответните специфични за всяка държава препоръки, отправени от Съвета. В представената тук оценка на специфичните за държавата препоръки се разглежда степента на изпълнение на мерките, включени в ПВУ, и на мерките, предприети извън ПВУ, към момента на оценката. Мерките, посочени в приложението към приетото решение за изпълнение на Съвета за одобряване на оценката на ПВУ, които все още не са приети или приложени, но се считат за надеждно обявени в съответствие с методиката за оценка на специфичните за всяка държава препоръки, дават основание за „ограничен напредък“. След като бъдат приложени, тези мерки могат да доведат до „известен/съществен напредък или цялостно изпълнение“ в зависимост от тяхната целесъобразност.

Таблица A2.1: **Обобщаваща таблица на СДП от 2019-2023 г.**

Bulgaria	Assessment in May 2024	RRP coverage of CSRs until 2026	Relevant SDGs
2019 CSR 1	**Some progress**		
Improve tax collection through targeted measures in areas such as fuel and labour taxes.	Some Progress		SDG 8, 16
Upgrade the State-owned enterprise corporate governance by adopting and putting into effect the forthcoming legislation.	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2022 and 2023	SDG 9
2019 CSR 2	**Some Progress**		
Ensure the stability of the banking sector by reinforcing supervision	Substantial Progress		SDG 8
, promoting adequate valuation of assets, including bank collateral	Substantial Progress		SDG 8
, and promoting a functioning secondary market for non-performing loans.	Some Progress		SDG 8
Ensure effective supervision and the enforcement of the AML framework.	Some Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2021	SDG 8
Strengthen the non-banking financial sector by effectively enforcing risk-based supervision	Substantial Progress		SDG 8
, the recently adopted valuation guidelines	Substantial Progress		SDG 8
and group-level supervision.	Some Progress		SDG 8
Implement the forthcoming roadmap tackling the gaps identified in the insolvency framework.	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2023	SDG 8
Foster the stability of the car insurance sector by addressing market challenges and remaining structural weaknesses.	Some Progress		SDG 8
2019 CSR 3	**Limited Progress**		
Focus investment-related economic policy on research and innovation	Limited Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2022 and planned as of 2023	SDG 9, 10, 11
, transport, in particular on its sustainability	Limited Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2020 and planned as of 2023	SDG 10, 11
, water, waste and energy infrastructure and energy efficiency, taking into account regional disparities,	Limited Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2022 and planned as of 2023	SDG 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13
and improving the business environment.	Limited Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2022 and planned for 2023,2025,2026	SDG 8, 9
2019 CSR 4	**Limited Progress**		
Strengthen employability by reinforcing skills, including digital skills.	Limited Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2020 and planned for 2023,2024,2026	SDG 4, 8
Improve the quality, labour market relevance, and inclusiveness of education and training, in particular for Roma and other disadvantaged groups.	Limited Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2022 and planned as of 2025	SDG 4, 8, 10
Address social inclusion through improved access to integrated employment and social services	Limited Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2022 and planned as of 2023	SDG 1, 2, 10
and more effective minimum income support.	Some Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2022 and planned for 2023,2024,2025,2026	SDG 1, 2, 10
Improve access to health services, including by reducing out-of-pocket payments and addressing shortages of health professionals.	Limited Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2022 and planned for 2023,2026	SDG 3
2020 CSR 1	**Limited Progress**		
In line with the general escape clause, take all necessary measures to effectively address the pandemic, sustain the economy and support the ensuing recovery. When economic conditions allow, pursue fiscal policies aimed at achieving prudent medium-term fiscal positions and ensuring debt sustainability, while enhancing investment.	Not relevant anymore	Not applicable	SDG 8, 16
Mobilise adequate financial resources to strengthen the resilience, accessibility and capacity of the health system, and ensure a balanced geographical distribution of health workers.	Limited Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2022 and planned for 2023,2026	SDG 3

(продължава на следващата страница)

Таблица (продължение)

2020 CSR 2	**Some Progress**		
Ensure adequate social protection and essential services for all	Some Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2022 and planned as of 2023	SDG 1, 2, 10
and strengthen active labour market policies.	Limited Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2020 and planned for 2022,2023,2024,2026	SDG 8
Improve access to distance working	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2023	SDG 8
and promote digital skills	Limited Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2020 and planned for 2022,2023,2024,2026	SDG 4
and equal access to education.	Limited Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2020 and planned for 2022,2023,2024,2026	SDG 4, 8, 10
Address the shortcomings in the adequacy of the minimum income scheme.	Some Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2022 and planned for 2023,2024,2025,2026	SDG 1, 2, 10
2020 CSR 3	**Some Progress**		
Streamline and accelerate the procedures to provide effective support to small and medium-sized enterprises and self-employed,	Substantial Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2022	SDG 8, 9
also ensuring their continued access to finance and flexible payment arrangements.	Some Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2022 and planned as of 2023	SDG 8, 9
Front-load mature public investment projects	Limited Progress		SDG 8, 16
and promote private investment to foster the economic recovery.	Some Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2022 and planned as of 2023	SDG 8, 9
Focus investment on the green and digital transition, in particular on clean and efficient production and use of energy and resources,	Some Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2022 and planned as of 2023	SDG 6, 7, 9, 12, 13, 15
environmental infrastructure	Limited Progress	Relevant RRP measures planned as of 2023-2026	SDG 7, 9, 13
and sustainable transport, contributing to a progressive decarbonisation of the economy, including in the coal regions.	Limited Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2022 and planned as of 2023	SDG 10, 11
2020 CSR 4	**Some Progress**		
Minimise administrative burden to companies by improving the effectiveness of public administration	Some Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2022 and planned as of 2023, 2024, 2026	SDG 16
and reinforcing digital government.	Some Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2022 and planned as of 2023-2026	SDG 9, 16
Ensure an effective functioning of the insolvency framework.	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2022, 2023, 2024 ,2025, 2026	SDG 8
Step up the efforts to ensure adequate risk assessment, mitigation, effective supervision and enforcement of the anti-money laundering framework.	Some Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2021	SDG 8, 16
2021 CSR 1	**Not relevant anymore**		
In 2022, pursue a supportive fiscal stance, including the impulse provided by the Recovery and Resilience Facility, and preserve nationally financed investment. Keep the growth of nationally financed current expenditure under control.	Not relevant anymore	Not applicable	SDG 8, 16
When economic conditions allow, pursue a fiscal policy aimed at achieving prudent medium-term fiscal positions and ensuring fiscal sustainability in the medium term.	Not relevant anymore	Not applicable	SDG 8, 16
At the same time, enhance investment to boost growth potential. Pay particular attention to the composition of public finances, on both the revenue and expenditure sides of the budget, and to the quality of budgetary measures in order to ensure a sustainable and inclusive recovery. Prioritise sustainable and growth-enhancing investment, in particular investment supporting the green and digital transition.	Not relevant anymore	Not applicable	SDG 8, 16
Give priority to fiscal structural reforms that will help provide financing for public policy priorities and contribute to the long-term sustainability of public finances, including, where relevant, by strengthening the coverage, adequacy and sustainability of health and social protection systems for all.	Not relevant anymore	Not applicable	SDG 8, 16

(продължава на следващата страница)

Таблица (продължение)

2022 CSR 1	**Some Progress**		
In 2023, ensure that the growth of nationally financed primary current expenditure is in line with an overall neutral policy stance, taking into account continued temporary and targeted support to households and firms most vulnerable to energy price hikes and to people fleeing Ukraine. Stand ready to adjust current spending to the evolving situation.	Substantial Progress	Not applicable	SDG 8, 16
Expand public investment for the green and digital transitions, and for energy security taking into account the REPowerEU initiative, including by making use of the Recovery and Resilience Facility and other Union funds.	Some Progress	Not applicable	SDG 8, 16
For the period beyond 2023, pursue a fiscal policy aimed at achieving prudent medium-term fiscal positions.	Some Progress	Not applicable	SDG 8, 16
2022 CSR 2			
Proceed with the implementation of its recovery and resilience plan, in line with the milestones and targets included in the Council Implementing Decision of 4 May 2022.	RRP implementation is monitored by assessing RRP payment requests and analysing reports published twice a year on the achievement of the milestones and targets. These are to be reflected in the country reports.		
Submit the 2021-2027 cohesion policy programming documents with a view to finalising the negotiations with the Commission and subsequently starting their implementation.	Progress on the cohesion policy programming documents is monitored under the EU cohesion policy.		
2022 CSR 3	**Limited Progress**		
Reduce overall reliance on fossil fuels and fossil fuel imports	Limited Progress	Relevant RRP measures planned as of 2022-2026	SDG 7, 9, 13
by accelerating the development of renewables,	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2022-2026	SDG 7, 9, 13
and diversify gas supply sources and routes by increasing interconnections with neighbouring countries.	Substantial Progress	Relevant RRP measures planned as of 2022-2026	SDG 7, 9, 13
Step up efforts to reduce energy demand by increasing energy efficiency in industry and in private and public building stock.	Limited Progress	Relevant RRP measures planned as of 2022-2026	SDG 7
Promote new sustainable solutions in centralised district heating.	No Progress	Relevant RRP measures planned as of 2022-2026	SDG 7
2023 CSR 1	**Some Progress**		
Wind down the emergency energy support measures in force, using the related savings to reduce the government deficit, as soon as possible in 2023 and 2024. Should renewed energy price increases necessitate new or continued support measures, ensure that such support measures are targeted at protecting vulnerable households and firms, are fiscally affordable and preserve incentives for energy savings.	Substantial Progress	Not applicable	SDG 8, 16
Ensure prudent fiscal policy, in particular by limiting the nominal increase in nationally financed net primary expenditure in 2024 to not more than 4,6 %.	Some Progress	Not applicable	SDG 8, 16
Preserve nationally financed public investment and ensure the effective absorption of grants under the Facility and of other Union funds, in particular to foster the green and digital transitions.	No Progress	Not applicable	SDG 8, 16
For the period beyond 2024, continue to pursue a medium-term fiscal strategy of gradual and sustainable consolidation, combined with investments and reforms conducive to higher sustainable growth, in order to achieve a prudent medium-term fiscal position.	Some Progress	Not applicable	SDG 8, 16

(продължава на следващата страница)

Таблица (продължение)

2023 CSR 2			
Ensure an effective governance structure and strengthen the administrative capacity to allow for a swift and steady implementation of its recovery and resilience plan. Swiftly finalise the REPowerEU chapter with a view to rapidly starting its implementation. Proceed with the speedy implementation of cohesion policy programmes, in close complementarity and synergy with the recovery and resilience plan.	RRP implementation is monitored through the assessment of RRP payment requests and analysis of the bi-annual reporting on the achievement of the milestones and targets, to be reflected in the country reports. Progress with the cohesion policy is monitored in the context of the Cohesion Policy of the European Union.		
2023 CSR 3	Limited Progress		
Reduce reliance on fossil fuels and	Limited Progress	Relevant RRP measures planned as of 2024	SDG 7, 9, 13
accelerate the energy transition through faster deployment of renewable energy sources, while ensuring storage capacities to increase the flexibility of the energy system.	Limited Progress	Relevant RRP measures planned as of 2024	SDG 7, 9, 13
Strengthen the electricity grid infrastructure and improve the management thereof by streamlining the connection procedures and introducing smart grid elements.	Limited Progress	Relevant RRP measures planned as of 2024	SDG 7, 9, 13
Continue efforts to increase interconnection with neighbouring countries.	Some Progress		SDG 7, 9, 13
Accelerate building renovation in order to incentivise energy efficiency and address energy poverty.	Limited Progress	Relevant RRP measures planned as of 2024	SDG 1, 2, 7, 10
Promote new future-proof solutions in district heating and	No Progress		SDG 7
sustainable urban transport, and accelerate development of railway infrastructure.	Limited Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2022	SDG 11
Step up policy efforts aimed at the provision and acquisition of skills and competences needed for the green transition.	Limited Progress	Relevant RRP measures being implemented as of 2022	SDG 4

Бележка:

* Вж. бележка под линия ([23]).

** Мерките по ПВУ, включени в тази таблица, допринасят за изпълнението на СДП. Въпреки това са необходими допълнителни мерки извън ПВУ, за да се изпълнят изцяло СДП и да се преодолеят свързаните с тях предизвикателства. Мерките, посочени като „в процес на изпълнение“, са само тези, които са включени в исканията за плащане по МВУ, подадени и оценени положително от Европейската комисия.

Източник: Европейската комисия

В настоящото приложение е представена моментна снимка на изпълнението от страна на България на нейния план за възстановяване и устойчивост (ПВУ), като е премината средата на жизнения цикъл на Механизма за възстановяване и устойчивост (МВУ). МВУ се оказа от основно значение за възстановяването на ЕС от пандемията от COVID-19, както и за подпомагане на ускоряването на двойния екологичен и цифров преход, като Съюзът същевременно се адаптира към геополитическите и икономическите промени и укрепи устойчивостта си спрямо бъдещи сътресения. МВУ спомага и за изпълнението на целите на ООН за устойчиво развитие и за изпълнението на специфичните за всяка държава препоръки (вж. приложение 2).

Планът за възстановяване и устойчивост проправя пътя за отпускане на безвъзмездни средства в размер до 5,689 милиарда евро по линия на МВУ за периода 2021—2026 г., което представлява 6,1 % от БВП на България([24]). Към средата на май 2024 г. на България са изплатени 1,369 милиарда евро по линия на МВУ.

България все още разполага с 4,3 милиарда евро под формата на безвъзмездни средства от МВУ. Те ще бъдат изплатени след оценката на бъдещото изпълнение на останалите 299 ключови етапа и цели([25]), включени в Решението за изпълнение на Съвета([26]) (РИС), преди крайния срок през 2026 г., определен за МВУ.

Напредъкът на България в изпълнението на нейния план се отчита в набора от показатели за възстановяване и устойчивост([27]). Наборът от показатели предоставя обзор на напредъка, постигнат в изпълнението на МВУ като цяло. В графика A3.1 е показано актуалното състояние, отразено в набора от показатели.

България работи по изготвянето на глава за REPowerEU, която да бъде добавена към нейния ПВУ, за да премахне постепенно зависимостта си от руските изкопаеми горива, да диверсифицира енергийните си доставки и да произвежда повече чиста енергия през следващите години. След като бъде представена, оценена и приета, тя ще допринесе за гарантиране на доставките на достъпна, сигурна и устойчива енергия.

В плана се поставя силен акцент върху екологичния преход, като 57,1 % от наличните средства се заделят за мерки в подкрепа на целите в областта на климата, а 23,1 % от общия размер на отпуснатите средства — за подпомагане на цифровия преход. Той също така съдържа силно социално измерение с мерки за социална закрила, особено свързани със здравеопазването и дългосрочните грижи.

Таблица A3.1: **Ключови факти от ПВУ на България**

Initial plan CID adoption date	4 May 2022
Scope	Revised Plan without REPowerEU chapter
Last major revision	8 December 2023
Total allocation	EUR 5.7 billion in grants (6.1% of 2023 GDP)
Investments and reforms	50 investments and 47 reforms
Total number of milestones and targets	321
Fulfilled milestones and targets	22 (6.9% of total)

Източник: Таблица с показатели за МВУ

При наличието на само едно приключено искане за плащане изпълнението на ПВУ на България е значително забавено. На 7 ноември 2022 г. Комисията даде положителна оценка на искането за плащане на България, като взе предвид становището на Икономическия и финансов комитет. Това

([24]) Информацията за БВП се основава на данни от 2023 г. Източник: https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/index.html?lang=bg.

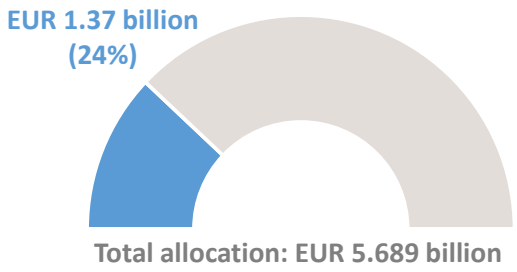
([25]) Ключов етап или цел е изпълнен(а) по задоволителен начин, след като дадена държава членка е предоставила на Комисията доказателства за това и след като Комисията го/я е оценила положително в решение за изпълнение.

([26]) https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8091-2022-ADD-1/en/pdf

([27]) https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/country_overview.html

доведе до отпускането на 1,37 милиарда евро под формата на финансова подкрепа на 16 декември 2022 г.([28]) Свързаните с него 22 ключови етапа и цели обхващаха реформи и инвестиции за декарбонизация на енергийния сектор, насърчаване на широкомащабното внедряване на цифрова инфраструктура, реформиране на съдебната система, укрепване на уредбата за борба с изпирането на пари, цифровизиране на публичния сектор, засилване на адекватността и обхвата на схемата за минимален доход.

Графика А3.1: **Общо безвъзмездни средства, отпуснати по МВУ**

Бележка: На тази графика е показан размерът на безвъзмездните средства, включително предварителното финансиране, отпуснати до момента по МВУ. Безвъзмездните средства са невъзстановими финансови вноски. Общият размер на безвъзмездните средства, предоставени на всяка държава членка, се определя чрез коефициент на разпределение и общите прогнозни разходи за съответния ПВУ.
Източник: Таблица с показатели за МВУ

Към 15 май 2024 г. Комисията работи в сътрудничество с България за оценка на второто ѝ искане за плащане. В таблица А3.2 са представени някои съответни мерки, реализирани до момента, както и други, които ще бъдат изпълнени преди 2026 г., за да може да стане българската икономика все по-екологизирана, цифровизирана, приобщаваща и издръжлива.

Таблица А3.2: **Мерки в ПВУ на България**

Reforms and investments implemented
• Strengthening of the anti-money laundering framework • National Plan for the Development of Combined Transport in Bulgaria by 2030 • New Industrial Parks Act
Upcoming reforms and investments
• Establishment of the Innovation Board • Legislation supporting the fast deployment of off-shore wind • New zero-emission public transport vehicles

Източник: FENIX

([28]) https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/country_overview.html

Инструментите на ЕС за финансиране предоставят значителни ресурси за възстановяване и растеж на държавите — членки на ЕС. В допълнение към финансирането по Механизма за възстановяване и устойчивост (МВУ) в размер на 5,7 милиарда евро, описано в приложение 3, фондовете на политиката на сближаване на ЕС ([29]) предвиждат предоставянето на 10,7 милиарда евро на България за периода 2021—2027 г.([30]) Подкрепата от тези два инструмента, взети заедно, представлява около 16,18 % от БВП на страната за 2023 г. в сравнение със средната стойност за ЕС от 5,38 % от БВП([31]). Политиката на сближаване подкрепя регионалното развитие, икономическата, социалната и териториалната конвергенция и конкурентоспособността чрез дългосрочни инвестиции в съответствие с приоритетите на ЕС и с националните и регионалните стратегии.

През програмния период 2014—2020 г. фондовете на политиката на сближаване увеличиха конкурентоспособността на България с осезаеми постижения, по-специално в областта на научните изследвания и иновациите, енергийната ефективност, заетостта, социалното приобщаване и образованието. До края на периода на допустимост през декември 2023 г. фондовете на политиката на сближаване за периода 2014—2020 г.([32]) са предоставили на България 7,9 милиарда евро([33]), от които 4,5 милиарда евро са изплатени след март 2020 г., когато започна пандемията от COVID-19([34]). От тази подкрепа са се възползвали повече от 40 000 МСП, като това спомогна за стимулирането на растежа, създаването на работни места и подобряването на конкурентоспособността. Инициативата SAFE подкрепи над 100 000 МСП и подобри издръжливостта на предприятията в условията на трудна икономическа среда чрез компенсиране на увеличените разходи за електроенергия. Освен това бяха създадени общо 24 авангардни научноизследователски комплекса и лаборатории с помощта на средства от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР). Това спомогна за създаването на необходимите условия за напредък в научноизследователската и развойната дейност и за създаване на нови възможности за работа в тази област. През същия период над 890 000 души получиха подкрепа по линия на мерки за интеграция на пазара на труда, повишаване на квалификацията и преквалификация и социално приобщаване, съфинансирани от Европейския социален фонд (ЕСФ). Над 55 000 деца и техните семейства получиха достъп до услуги за развитие в ранна детска възраст, а 230 000 души получиха пряка подкрепа за преодоляване на последиците от пандемията от COVID-19. В образователната система както ученици (450 000), така и педагогически специалисти (45 774) бяха подпомогнати да развият специфични знания и умения, като специалистите също така повишиха квалификацията си.

През настоящия програмен период (2021—2027 г.) политиката на сближаване ще даде допълнителен тласък на конкурентоспособността на България, на екологичния преход и на социалното сближаване, като подобри условията на живот и труд на българския народ и насърчи регионалната и социалната конвергенция. България е заделила 2,4 милиарда евро от своето финансиране по ЕФРР и Европейския социален фонд плюс (ЕСФ+) за приоритети, свързани с климата, с

([29]) През периода 2021—2027 г. фондовете на политиката на сближаване включват Кохезионния фонд, Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд плюс и Фонда за справедлив преход.

([30]) Програмите за европейско териториално сътрудничество (ЕТС) са изключени от тази цифра. През периода 2021—2027 г. общият размер на инвестициите, включително националното финансиране, възлиза на 12,9 милиарда евро.

([31]) Финансирането по МВУ включва както безвъзмездни средства, така и заеми, когато е приложимо. Средната стойност за ЕС е изчислена за фондовете на политиката на сближаване, с изключение на програмите за ЕТС. Данните за БВП се основават на данни на Евростат за 2022 г.

([32]) През периода 2014—2020 г. фондовете на политиката на сближаване включваха Кохезионния фонд, Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд и Инициативата за младежка заетост. Средствата по линия на REACT-EU са включени, но не и програмите за ЕТС.

([33]) През периода 2014—2020 г. общият размер на инвестициите, включително националното финансиране, възлизаше на 9,2 милиарда евро.

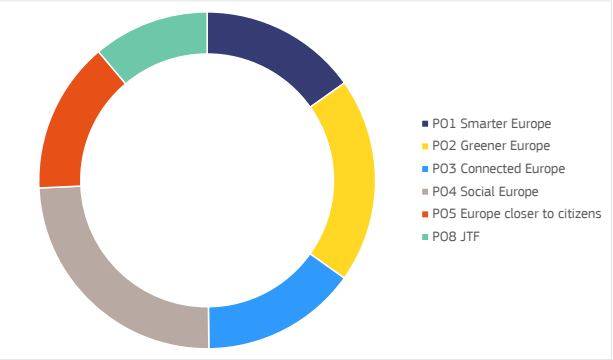
([34]) Крайна дата: 14 май 2024 г.

акцент върху екологичния преход, включително енергийната независимост. Тези мерки ще помогнат на хората, домакинствата и МСП да преодолеят предизвикателствата на екологичния преход. Инвестициите ще спомогнат например за справяне с изменението на климата и рисковете от природни бедствия, като целта е да се намали делът на населението, живеещо в риск от бедствия (наводнения, пожари и др.), с най-малко 35 %. По линия на политиката на сближаване ще се инвестира и в устойчив транспорт чрез подкрепа за разполагането на над 160 станции за зареждане на електрически превозни средства и инфраструктура за алтернативни горива в пристанищата и по протежение на националната пътна мрежа, както и чрез развитие на интермодалността в градските райони. Акцентът през периода 2021—2027 г. е върху осигуряването на балансирано регионално развитие и подпомагането на регионите с недостатъчни инвестиции да наваксат изоставянето. Ето защо България е заделила 50 % от своето общо финансиране от ЕФРР, ЕСФ+ и Кохезионния фонд([35]) за своите три по-слабо развити северни региона (Северозападен, Северен централен и Североизточен). Фондът за справедлив преход ще подкрепя преквалификацията и повишаването на квалификацията, както и създаването на нови възможности за заетост за над 15 000 работници в трите български региона, които са най-силно засегнати от прехода (Стара Загора, Кюстендил и Перник). Над 2190 хектара земя ще бъдат рехабилитирани за развитие на промишлени зони и изграждане на инфраструктура за енергия от възобновяеми източници, като например фотоволтаични паркове, промишлени паркове за чисти технологии и основана на водород верига за създаване на стойност. С подкрепата на ЕСФ+ над 212 000 заети и безработни лица ще се възползват от инициативи за повишаване на квалификацията и преквалификация, а други 160 000 ще бъдат подпомогнати, за да подобрят своите цифрови умения в подкрепа на екологичния и цифровия преход. В рамките на схемата „Гаранция за децата“ мерките за намаляване на детската бедност ще бъдат от полза за над 200 000 деца. В областта на образованието във фокуса на ЕСФ+ ще бъдат над 760 000 деца и ученици с цел подобряване на техните образователни резултати и приобщаващия характер на образователната система. В това отношение политиката на сближаване допринася значително за постигането на целите на ООН за устойчиво развитие (ЦУР) в България, по-специално ЦУР 9 (Промишленост, иновации, инфраструктура), ЦУР 8 (Достоен труд и икономически растеж) и ЦУР 4 (качествено образование).

Чрез комбинирани действия политиката на сближаване и планът за възстановяване и устойчивост (ПВУ) оказват взаимно подсилващо се въздействие на подкрепата от ЕС в България. Например в областта на цифровизацията на МСП планът за възстановяване и устойчивост включва система с ваучери в подкрепа на първите два етапа на цифровизация (компютризация и свързаност), докато фондовете на политиката на сближаване подкрепят четирите допълнителни етапа (видимост, прозрачност, прогнозен капацитет и приспособимост), като се акцентира върху разработването на необходимите технологии за т.нар. "Четвърта индустриална революция". И във водния сектор политиката на сближаване и планът за възстановяване и устойчивост ще се допълват взаимно, за да се увеличи максимално тяхното въздействие по места: по политиката на сближаване ще се инвестира в инфраструктура за водоснабдяване и канализация в агломерации с над 10 000 жители, докато по линия на ПВУ инвестициите ще бъдат съсредоточени към агломерации с между 5000 и 10 000 жители. Заедно политиката на сближаване и ПВУ също така подобряват устойчивостта на българската транспортна система. Реформата на стратегическата транспортна система, приета в рамките на ПВУ, включва независим одит на организацията и техническия капацитет на органите, отговарящи за инвестициите в транспорта, като Националната компания „Железопътна инфраструктура“, агенция „Пътна инфраструктура“ и Министерството на транспорта и съобщенията. Същевременно фондовете на политиката на сближаване ще подкрепят, наред с другото, техническа помощ за подготовка и изпълнение на проекти в областта на железопътната и пътната мрежа на трансевропейската транспортна мрежа (TEN-T). Приносът на финансирането по линия на политиката на сближаване и ПВУ по цели на политиката е илюстриран в графики A4.1 и A4.2.

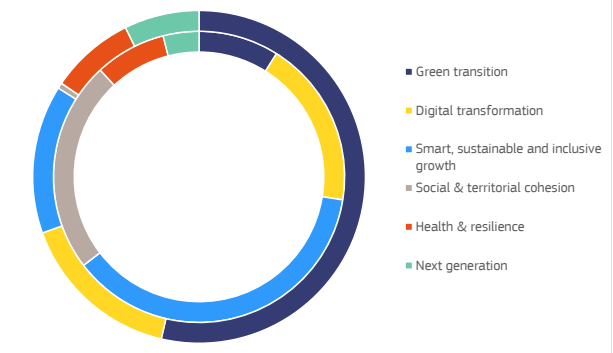
([35]) С изключение на средствата за техническа помощ и Фонда за европейско подпомагане на най-нуждаещите се лица.

Графика A4.1: **Разпределение на финансирането по линия на политиката на сближаване между целите на политиката в България**

Източник: Европейската комисия

Графика A4.2: **Разпределение на финансирането по МВУ по стълбове в България**

1) Всяка мярка по ПВУ спомага за постигането на целите на два от шестте стълба на политиката на МВУ. Основният принос е показан във външния кръг, а вторичният — във вътрешния кръг. Всеки принос представлява 100 % от средствата по МВУ. Поради това общият принос към всички стълбове, показан на тази диаграма, възлиза на 200 % от средствата по МВУ, разпределени на България.
Източник: Европейската комисия

Инструментът за техническа подкрепа (ИТП) помага на България да укрепи публичната администрация и да създаде по-благоприятна среда за инвестициите на ЕС и националните инвестиции. По ИТП се финансират проекти в България за разработване и изпълнение на стимулиращи растежа реформи от 2016 г. насам. Подкрепата, предоставена през 2023 г., включваше действия за създаване и прилагане на регулаторни механизми за пазара на природен газ и подобряване на капацитета на страната за основан на риска надзор на борбата с изпирането на пари. ИТП също така помага на България да увеличи капацитета си за осъществяване на конкретни реформи и инвестиции, включени в нейния ПВУ, чрез укрепване на стратегическия подход и иновациите в държавната администрация.

Таблица A4.1: **Подкрепа от инструментите на ЕС в България**

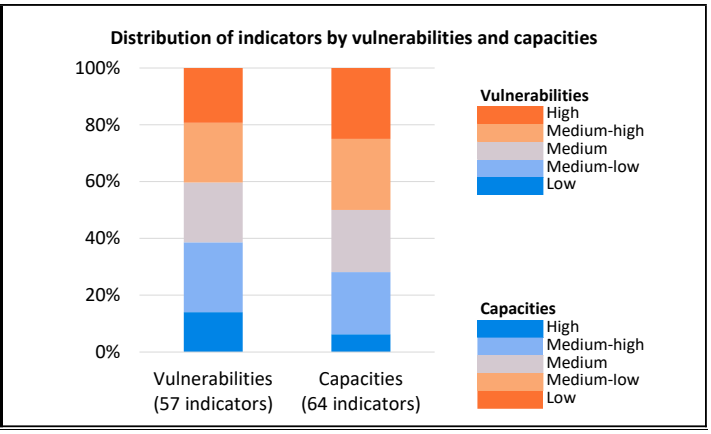
EU grants			
	Amount 2014-2020 (EUR million)		Amount 2021-2027 (EUR million)
Cohesion policy	7 924.3		9 507.8
RRF grants (1)	-		5 688.8
Public sector loan facility (grant component) (2)	-		98.3
Common agricultural policy (3)	9 800.0		5 640.0
EMFF/EMFAF (4)	80.8		84.9
Connecting Europe Facility (5)	549.4		354.8
Horizon 2020 / Horizon Europe (6)	161.9		106.0
LIFE programme (7)	43.6		39.9
EU guarantees			
	EU Guarantee (EUR million)		Volume of operations (EUR million)
European Fund for Strategic Investment 2015-2020 (8)	251.0		602.1
InvestEU 2021-2027 (9)	215.7		334.5
EU loans			
	Period	Total amount available (EUR million)	Disbursed amount (EUR million)
SURE (10)	2020-2022	971.2	971.2

1) Периодът на изпълнение на МВУ е 2021—2026 г.
2) Програмният период на механизма за отпускане на заеми в държавния сектор е 2021—2025 г. и сумата отразява националния дял в неговия компонент за безвъзмездни средства, запазен до края на периода.
3) Програмните периоди на общата селскостопанска политика са 2014—2022 г. и 2023—2027 г.
4) ЕФМДР — Европейски фонд за морско дело и рибарство, ЕФМДРА — Европейски фонд за морско дело, рибарство и аквакултури.
5) Данните за Механизма за свързване на Европа обхващат транспорта и енергетиката и имат крайна дата 15 май 2024 г.
6) Крайната дата на данните за „Хоризонт Европа“ (2021—2027 г.) е 13 май 2024 г.
7) Крайната дата на данните за Програмата за околната среда и действията по климата LIFE (2021—2027 г.) е 15 май 2024 г.
8) Размерът на гаранцията от ЕС, подписана в рамките на инфраструктурния и иновационен прозорец на ЕФСИ, беше получен въз основа на подписания размер на операциите и средния вътрешен мултипликатор, докладван от ЕИБ (крайната дата е 31 декември 2023 г.).
9) Размерът на гаранцията от ЕС и на обема на операциите, подписани в рамките на InvestEU, включва раздел „ЕС“, както и раздели „Държави членки“ (крайната дата е 31 декември 2023 г.).
10) SURE — Европейски инструмент за временна подкрепа за смекчаване на рисковете от безработица при извънредно положение.
Източник: Европейската комисия

България получава финансиране и от няколко други инструмента на ЕС, включително изброените в таблица A4.1.

Таблица A5.1: **Индекси за издръжливост във всички измерения за България и ЕС-27**

Dimension		BG 2023 RDB	BG 2024 RDB	EU-27 2024 RDB
Overall resilience	Vulnerabilities			
	Capacities			
Social and economic	Vulnerabilities			
	Capacities			
Green	Vulnerabilities			
	Capacities			
Digital	Vulnerabilities			
	Capacities			
Geopolitical	Vulnerabilities			
	Capacities			

1) Синтетичните индекси обобщават относителната издръжливост на държавите по всички разглеждани показатели. За даден показател относителното състояние на всяка държава през последната година, за която има данни, се сравнява със събраните стойности на този показател за всички държави членки и за всички години през референтния период.
Източник: Информационни табла за издръжливостта — версия от пролетта на 2024 г., данни до 2022 г.

В настоящото приложение се използват информационните табла на Комисията за издръжливостта([36]), за да се покаже относителният капацитет и уязвимост на България по отношение на издръжливостта([37]), които могат да бъдат от значение за обществените, икономическите, цифровите и екологичните трансформации, както и за справяне с бъдещи сътресения и геополитически предизвикателства([38]).

Според набора от показатели за издръжливост в информационните табла като цяло България има средна уязвимост (в съответствие с равнището на ЕС) и среднонисък капацитет (в сравнение със средновисок капацитет на равнището на ЕС). Положението по отношение на нейната уязвимост се е подобрило, докато капацитетът не се е променил в сравнение с миналата година. Положението в България е отразено и в разпределението на показателите: около 40 % от показателите за уязвимост са средновисоки или високи, докато над 50 % от различните видове капацитет са среднониски или ниски.

България е намалила своите досегашни средновисоки уязвимости по отношение на социалното и икономическото измерение до средно равнище. Тя все още има най-високия квинтилен дял на доходите в ЕС и е сред страните с най-големите регионални различия в доходите на домакинствата. Процентът на изложените на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ) е над средното равнище, а степента на уязвимост в областта на здравеопазването е висока([39]). България също така има относително нисък социален и икономически капацитет поради ниските си държавни разходи за образование, здравеопазване и социална закрила, средните

([36]) https://ec.europa.eu/info/strategy/strategic-planning/strategic-foresight/2020-strategic-foresight-report/resilience-dashboards_bg.
Издръжливостта е способността не само за устояване на предизвикателствата и справяне с тях, но също така и за осъществяване на преходи по устойчив, справедлив и демократичен начин. Доклад за стратегическото прогнозиране от 2020 г.: *Очертаване на курса към по-издръжлива Европа* (COM(2020) 493).

([37]) Уязвимостите описват характеристики, които могат да изострят отрицателното въздействие на кризите и преходите, или пречки, които могат да възпрепятстват постигането на дългосрочните стратегически цели, докато капацитетът се отнася до способстващи фактори или способности за справяне с кризи и структурни промени и за управление на преходите.

([38]) Настоящото приложение е свързано с приложение 1 относно ЦУР, приложение 6 относно Зеления пакт, приложение 8 относно справедливия преход към неутралност по отношение на климата, приложение 9 относно производителността, ефективността и кръговостта на ресурсите, приложение 10 относно цифровия преход и приложение 14 относно европейския стълб на социалните права.

([39]) Тя се нарежда на четвърто място по отношение на антимикробната си резистентност и на първо място, що се отнася до случаите на преждевременна смърт поради фини прахови частици.

си резултати по PISA и съотношението на държавните инвестиции към БВП. Тези фактори заплашват да изострят последиците от преходите във всички области на социалното и икономическото измерение.

По отношение на екологичното измерение България има стабилна и относително ниска уязвимост в сравнение със средната стойност за ЕС. Сред причините за това са отпечатъкът на потреблението на глава от населението в България, енергията, използвана в информационните и комуникационните технологии (ИКТ), или индексът на запечатване на почвите. Капацитетът на страната по отношение на екологичното измерение обаче остава под средния за ЕС — среднонисък в резултат на ниското равнище на екологичните патенти на глава от населението, енергийната производителност или биологичното земеделие.

Що се отнася до цифровото измерение на издръжливостта, България запазва своята средновисока уязвимост и среднонисък капацитет. Сред основните предизвикателства са ограниченият и нарастващ дял на служителите, които не работят от разстояние, многото предприятия без програми за обучение в областта на ИКТ, ограниченият достъп на отделните лица до цифрови обществени услуги и липсата на услуги в облак в сравнение със средното за ЕС. Що се отнася до нейния цифров капацитет, страната има най-ниската компетентност в областта на цифровите технологии сред възрастните и младите хора в ЕС и най-ниското равнище на осведоменост в областта на киберсигурността.

В геополитическото измерение България има средна уязвимост, сравнима със средната стойност за ЕС, и разполага със средновисок капацитет. Сред нейните уязвимости относително високи са отпечатъкът на металите на глава от населението и увеличаващата се разлика в заетостта (граждани на ЕС спрямо граждани на държави извън ЕС), докато по отношение на капацитета делът на гражданите на държави извън ЕС в общата заетост е особено нисък.

Екологичният преход на България се нуждае от повече действия в няколко области, включително за уточняване на политиките, необходими за постигане на целта за разпределяне на усилията за 2030 г., за намаляване на емисиите от автомобилния транспорт и сградите, за управление на потенциалните загуби от климатични опасности, за подобряване на институционалната рамка за адаптиране към изменението на климата и за опазване на биологичното разнообразие и екосистемите. В настоящото приложение е представена моментна снимка на аспектите на прехода в България, свързани с климата, енергетиката и околната среда([40]).

В своя проект на актуализиран национален план в областта на енергетиката и климата (НПЕК) България все още не е определила последователно своите нужди от инвестиции и източници на финансиране, за да постигне целите си в областта на климата и енергетиката за 2030 г. В него се предоставя информация само за нуждите от инвестиции за няколко избрани мерки, като например инфраструктура за природен газ или проекти за съхранение на енергия. Нуждите от инвестиции не са разделени на публични и частни. Освен това в плана само понякога се посочват основните източници на финансиране за изпълнение на планираните мерки, като също така няма консолидиран преглед на равнището на НПЕК. Поради това не е възможно да се установят потенциални пропуски във финансирането. За гладкото изпълнение на политиките и мерките за постигане на целите за 2030 г. от ключово значение е да се уточнят нуждите от инвестиции и източниците за изпълнение по последователен начин и в пълен и подробен обхват.

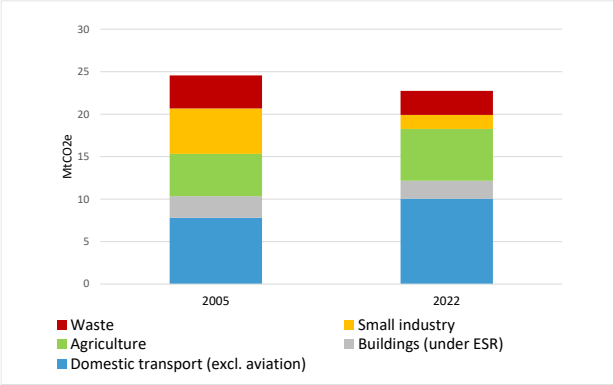
Планираните политики и мерки на България са недостатъчни за постигане на целта ѝ за разпределяне на усилията до 2030 г.([41]) Очаква се емисиите на парникови газове на България през 2022 г. от секторите за разпределяне на усилията да достигнат 2 % над равнищата от 2005 г. При настоящите политики се очаква до 2030 г. в България емисиите в секторите за разпределяне на усилията да нараснат с 4 % спрямо равнищата от 2005 г. Предвижда се допълнителните политики, планирани от България, да ограничат увеличението с 2 % в сравнение с равнищата от 2005 г.([42]) Поради това се очаква България да не постигне с 12 процентни пункта целта си за разпределяне на усилията — намаление с 10 % в сравнение с равнищата от 2005 г. Това изтъква значението на по-висока степен на амбиция в политиките и мерките, планирани в последната актуализация на НПЕК на България, която трябва да бъде готова до 30 юни 2024 г.

([40]) Настоящото приложение се допълва от приложение 7 относно енергийния преход и конкурентоспособността, приложение 8 относно справедливия преход към неутралност по отношение на климата, приложение 9 относно ефективността, кръговостта и производителността на ресурсите и съответните теми в други приложения към настоящия доклад за страната.

([41]) Националната цел за намаляване на емисиите на парникови газове е определена в Регламент (ЕС) 2023/857 (Регламент за разпределяне на усилията). Целта е действието в съответните сектори да се приведе в съответствие с необходимото за постигане на общата цел за цялата икономика на равнището на ЕС за намаляване на емисиите на парникови газове с най-малко 55 % в сравнение с равнището от 1990 г. Целта се отнася и до секторите извън настоящата схема на ЕС за търговия с емисии, по-специално сградите (отопление и охлаждане), автомобилния транспорт, селското стопанство, отпадъците и малката промишленост (известни като сектори за разпределяне на усилията).

([42]) Разпределянето на усилията за 2022 г. се основава на приблизителни данни от инвентаризацията. Окончателните данни ще бъдат установени през 2027 г. след цялостен преглед. Прогнозите за разпределянето на усилията „със съществуващите мерки“ и „с допълнителни мерки“ се основават на последните данни, докладвани до 15 март 2023 г. съгласно член 18 от Регламент (ЕС) 2018/1999 (Регламент относно управлението).

Графика А6.1:**Емисии на парникови газове от секторите за разпределяне на усилията в млн. тона еквивалент на CO_2 за периода 2005—2022 г.**

Източник: Европейска агенция за околна среда

Емисиите на парникови газове от автомобилния транспорт и сградите са сериозен проблем за България. През 2022 г. емисиите на парникови газове от автомобилния транспорт са се увеличили с 29 % в сравнение с нивата от 2005 г., а техният дял в разпределянето на усилията се е увеличил от 31,8 % през 2005 г. на 44,2 %. Между 2005 г. и 2022 г. емисиите от сгради са намалели с 17,6 %, което е доста под средното за ЕС равнище от 27,6 %. В България все още предстои да бъдат определени подходящи политики и мерки за ограничаване на емисиите на парникови газове в тези сектори, като се има предвид изоставането спрямо целта ѝ за разпределяне на усилията за 2030 г. За да се подготвят секторите на автомобилния транспорт и строителството да бъдат интегрирани в схемата за търговия с емисии през 2027 г., най-подходящи изглеждат мерки в подкрепа на уязвимите потребители.

Приносът на България в областта на енергията от възобновяеми източници, определен в нейния проект на актуализиран национален план в областта на енергетиката и климата (НПЕК), от 34,1 % до 2030 г. е малко над изисквания принос съгласно приложение II към Регламента относно управлението([43]). Освен това **националните приноси на България за енергийна ефективност** възлизат на 8,42 млн.т.н.е. (-10,7 %) за крайното енергийно потребление и 12,4 млн.т.н.е. (-11,6 %) за първичното енергийно потребление. Тези приноси се определят на равнище на потребление на енергия, което е по-ниско и следователно по-амбициозно от резултатите от формулата от приложение I към преработената Директива за енергийната ефективност.

В България предстои още много работа за ограничаване на емисиите на парникови газове, особено при пътническия транспорт (вж. по-горе)([44]). Използването на леки автомобили в България е високо в сравнение с градските и междуградските автобуси. Делът на задвижваните с акумулаторна батерия електрически превозни средства е едва 0,1 % от леките автомобили, а през 2023 г. броят на публично достъпните зарядни точки в България е малко над 1400, или една зарядна точка за всеки три електрически превозни средства (средна стойност за ЕС 1:10). С 24 % от вътрешния товарен транспорт България има един от най-високите дялове на товарния транспорт по вътрешни водни пътища в ЕС. 74 % от железниците са електрифицирани, което представлява относително висок дял.

Последните тенденции показват, че в България поглъщанията на въглерод от атмосферата намаляват в сектора на земеползването, промените в земеползването и горското стопанство (ЗПЗГС). За да се постигне целта за ЗПЗГС за 2030 г., са необходими допълнителни поглъщания, равни на 1163 килотона еквивалент на CO_2([45]). Горите в България постигат значителен дял от нейните нетни поглъщания на въглерод чрез земеползване.

Предизвикателствата пред България по отношение на адаптирането към изменението на климата са значителните

([43]) Целта на ЕС, определена в преразгледаната Директива за енергията от възобновяеми източници, е 42,5 % от брутното крайно потребление на енергия да идва от възобновяеми енергийни източници до 2030 г., като стремежът е да се достигне 45 %. Формулата в приложение I към Директива (ЕС) 2023/1791 определя индикативния национален принос на България на 13,7 млн.т.н.е. за първичното енергийно потребление и 8,8 млн.т.н.е. за крайното енергийно потребление.

([44]) Освен ако е посочено друго, данните в настоящия раздел се отнасят за 2021 г. Вж. Европейска комисия, 2023 г., EU transport in figures („Транспортът в ЕС в цифри“), transport.ec.europa.eu.

([45]) Национални цели за ЗПЗГС на държавите членки в съответствие с Регламент (ЕС) 2023/839.

пропуски в опазването на климата([46]) и институционалните слабости. България е уязвима по отношение на екстремни климатични явления, като горещи вълни и обилни валежи. В периода 1980—2019 г. само 5 % от загубите, причинени от свързани с климата събития, са били застраховани. Застрахователното покритие е под 50 % за всички рискове, свързани с климата. Уязвимостта на България към наводнения е на средното равнище поради по-интензивните и чести екстремни метеорологични явления. България не е постигнала координация между органите и все още не е привела мониторинга и моделирането си в съответствие с настоящите мерки и предизвикателства. Тя разполага с ограничен административен капацитет за действие в областта на адаптацията и е постигнала малък напредък в международните мрежи. На нея ѝ липсват планиране и докладване на поднационално равнище, за да се съгласуват инструментите за планиране и да се спомогне за координирането на механизмите с цел да се гарантира, че поднационалните политики редовно се преразглеждат и актуализират([47]).

България има възможност да подобри биологичното разнообразие и опазването и възстановяването на природата. В края на 2021 г. тя се нарежда на 3-то място в ЕС по дял на защитените земи, като 35 % от нейната земя е защитена. България продължава процеса на определяне и разработване на специфични за зоните природозащитни цели. През 2023 г. Законът за биологичното разнообразие беше изменен, за да се установи нов подход за управление на мрежата „Натура 2000“. Измененията обаче предвиждат, че необходимите мерки за опазване все още предстои да бъдат въведени и тяхното прилагане е предвидено по-нататък в бъдещето. Съгласно тези изменения плановете за управление с мерки за защитените територии трябва да бъдат приети четири години след влизането в сила на разпоредбите, т.е. до октомври 2027 г. Освен това, докато за 38 % от видовете е докладвано, че са в благоприятно състояние спрямо средната стойност за ЕС от 28 %, само 12 % от местообитанията са в благоприятно състояние в сравнение със средната стойност за ЕС от 15 %.

Продължават да съществуват проблеми с управлението на водните ресурси. Експлоатационният воден индекс (WEI+), който проследява потреблението на вода спрямо възобновяемите водни ресурси, бе измерен на 1,6 % през 2019 г. (средната стойност за ЕС е 3,6 %). През първото тримесечие на 2019 г. с индекс, равен на 2,5 %, бяха регистрирани най-лошите сезонни условия на недостиг на вода. През 2020 г. българската икономика генерира 10 EUR на кубичен метър черпена вода, което е най-ниската стойност в ЕС. През 2020 г. България е черпила 11,54 % от водата за селското стопанство (средна стойност за ЕС: 32,12%). Въз основа на докладването във 2-рия план за управление на речните басейни 46 % от всички повърхностни водни обекти са постигнали добро екологично състояние, а 3 % не са постигнали добро химично състояние([48]). България е една от малкото държави от ЕС, които все още не са приели своя 3-ти план за управление на речните басейни. Морските ѝ води все още не са в добро екологично състояние, както се проследява от дескрипторите, използвани в Рамковата директива за морска стратегия. Страната все още не е оповестила своята програма от мерки съгласно директивата, като програмата е просрочена от май 2022 г. насам.

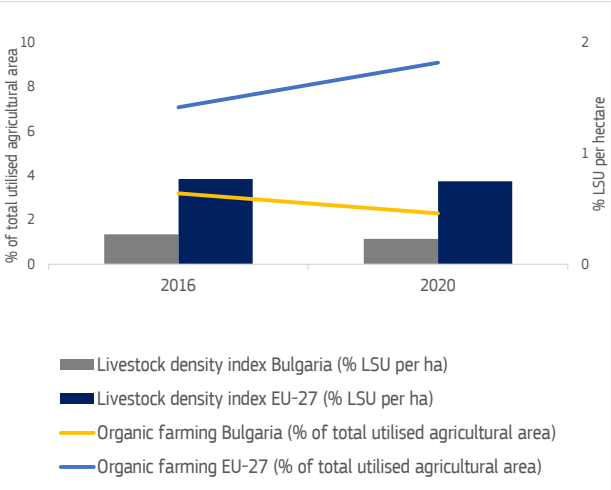
Замърсяването на подпочвените води с нитрати е източник на безпокойство. Последните данни за брутния азотен баланс на земеделските земи в България показват среден излишък от 28,8 kg азот на хектар през 2019 г. Съдържанието на нитрати в подпочвените води надхвърля средното за ЕС с 30,5 спрямо 20,5 mg нитрати/l. През периода на докладване 2016—2019 г. 14,5 % от станциите за наблюдение на подпочвените води са отчели нива над максимума от 50 mg нитрати/l. За разлика от това брутният баланс на фосфора беше -5,4 kg/ha през 2019 г. През 2020 г. за 2,6 % от местата за наблюдение е докладвано, че нивата на пестициди надвишават праговете, определени в Директивата за подземните води.

([46]) Относно пропуските в опазването на климата вж. анотациите към таблица А6.1.

([47]) Вж. препоръката на Комисията от 2023 г. относно напредъка на България в адаптирането към изменението на климата.

([48]) Химичното състояние на 64 % от повърхностните водни обекти е неизвестно.

Графика А6.2: **Промени в гъстотата на животните и биологичното земеделие**

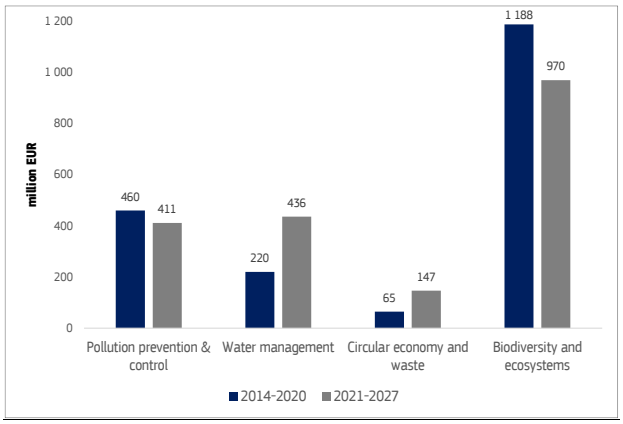
Животинска единица (ЖЕ)/ha използвана земеделска площ (ИЗП): с нея се измерва запасът от животни (едър рогат добитък, овце, кози, еднокопитни животни, свине, домашни птици и зайци), преобразувани в ЖЕ на хектар ИЗП.
Източник: Евростат

Системата на хранително-вкусовата промишленост все още не е преминала към по-ефективни и ефикасни методи за управление на хранителните отпадъци. България произвежда по-малко хранителни отпадъци на човек от средното за ЕС, като през 2021 г. е произвела 103 kg в сравнение със средно 131 kg на човек. Повечето отпадъци са генерирани по време на производството на хранителни продукти и напитки и домакинска употреба. България има правно обвързващи национални стандарти за качество на компоста и система за управление на качеството на компоста, произведен от разделно събирани биологични отпадъци. Въпреки това процентът на компостиране и разграждане на битовите отпадъци е намалял от 43 kg на човек през 2015 г. на 10 kg на човек през 2021 г., достигайки едва 2 % от всички битови отпадъци. Ниската степен на компостиране и анаеробно разграждане се смята за основна причина за малкия процент рециклирани биологични отпадъци.

Съществува възможност за ускоряване на внедряването на устойчиви селскостопански практики. Страната има един от най-ниските дялове на биологичното земеделие в ЕС — 2,3 % от общата използвана земеделска площ през 2020 г. спрямо средната стойност за ЕС от 9,1 % и целта на ЕС от 25 % до 2030 г. Делът на биологичното земеделие е намалял от 2016 г., когато е бил 3,2 %. Индексът за гъстота на животните в България почти не се е променил между 2010 г. и 2020 г. и е доста под средното за ЕС равнище от 0,75 %. Прилагането на органични азотни торове (включително уреа), следвано от оборски тор, използван в почвата, и управлението на оборския тор от млекодайни и немлекодайни животни създават най-голяма тежест за околната среда по отношение на емисиите на амоняк във въздуха. На селскостопанския сектор се дължат 88,7 % от всички емисии на амоняк спрямо средната стойност за ЕС от 90,7 %.

България би имала полза от по-големи инвестиции в биологичното разнообразие и екосистемите, управлението на водите, предотвратяването и контрола на замърсяването, както и кръговата икономика (включително управлението на отпадъците). За периода 2014—2020 г. недостигът на инвестиции в областта на околната среда се оценява на 1,9 милиарда евро годишно. Смята се, че недостигът се увеличава незначително през периода 2021—2027 г. и се доближава до 2 милиарда евро годишно. Продължава да съществува възможност за увеличаване на финансирането за биологичното разнообразие и екосистемите (недостиг от 970 милиона евро), управлението на водите (436 милиона евро), както и предотвратяването и контрола на замърсяването (411 милиона евро). България би имала полза и от инвестиции в кръгова икономика, подобряване на разделното събиране на отпадъци и отклоняване на отпадъците от депониране и изгаряне (147 милиона евро).

Графика А6.3: **Недостиг на инвестиции в областта на околната среда, средногодишна стойност**

Изчисленията са направени от Европейската комисия въз основа на последните вътрешни доклади, Евростат, ЕИБ и национални източници на данни.

Източник: Европейската комисия

Таблица А6.1: **Показатели, следящи напредъка по Европейския зелен пакт от макроикономическа гледна точка**

							Target	Distance	
		2005	2019	2020	2021	2022	2030	WEM	WAM
Progress to climate and energy policy targets									
Greenhouse gas emission reductions in effort sharing sectors [1]	Mt CO_{2eq} %, pp	22 326.4	17%	16%	12%	2%	-10%	-14	-12
Net greenhouse gas removals from LULUCF [2]	Kt CO2eq	-16 295	-9 586	-9 605	-9 579	-9 540	-9 718	n/a	n/a
Share of energy from renewable sources (1) [3]	%	9%	22%	23%	19%	19%	33%	-	-
Energy efficiency: primary energy consumption [3]	Mtoe	19.2	18.0	17.1	18.6	18.9	13.7		
Energy efficiency: final energy consumption [3]	Mtoe	10.1	9.9	9.5	10.2	9.9	8.423		

							EU-27		Projected
		2018	2019	2020	2021	2022	2021	2022	2030
Green transition: mobility									
Greenhouse gas emissions: road transport	Mt CO2e	-	-	-	9.9	10.1	769.0	786.6	9.7
Share of zero-emission vehicles in new registrations [4]	%	0.5	0.6	1.2	2.2	3.6	9	12.1	n/a
Number of publicly accessible AC/DC charging points		-	-	161	614	1032	299178	446956	n/a
Share of electrified railways	%	71.2%	71.2%	71.3%	74.4%	-	56.1%	-	n/a
Green transition: buildings									
Greenhouse gas emissions: buildings	Mt CO2e	-	-	-	2.1	2.1	537.0	486.7	1.5
Final energy consumption in buildings	2015=100	105.79%	104.85%	105.40%	113.17%	106.39%	104.00%	97.21%	
Climate adaptation									
Climate protection gap [5]	score 1-4	-	-	2.0	2.0	1.8	1.5	1.5	n/a

		2018	2019	2020	2021	2022	2020	2021	2022
State of the environment									
Water | Water exploitation index (WEI+) (1) [6]	% of renewable freshwater	1.4	1.6	-	-	-	3.6	-	-
Circular economy | Material footprint [7]	tonnes per person	19.4	20.2	21.7	21.2	23.3	14.2	14.8	14.9
Pollution | Years of life lost due to air pollution by PM2.5 [8]	per 100.000 inhabitants	1 836	1 524	1 554	1 443	-	545	584	-
Biodiversity | Habitats in good conservation status [9]	%	12.2					14.7		
Common farmland bird index [10]	2000=100	-	-	-	-	-	78	-	-
Green transition: agri-food sector									
Organic farming	% of total utilised agricultural area	2.56	2.34	2.3	1.71	-	9.1	-	-
Nitrates in groundwater	mg NO_3/litre	28.63	28.25	27.9	-	-	20.42	-	-
Food waste per capita	Kg per capita			108	103	-	130	131	-
Share of soil in poor health [11]	%					43			41
Soil organic matter in agricultural land [12]	Mt per ha	230	-	-	-	-	7 904	-	-

Източници: 1) Данните за емисиите на държавите членки за 2019 г. и 2020 г. са в стойности на потенциала за глобално затопляне (ПГЗ) от 4-тия доклад за оценка (Д04) на Междуправителствения комитет по изменение на климата (МКИК). Емисиите на държавите членки през базовата 2005 г. съгласно Регламент (ЕС) 2018/842, данните за емисиите за 2021 г. и 2022 г. и прогнозите за 2030 г. са в стойности на ПГЗ от 5-ия доклад за оценка (Д05) на МКИК. Данните за 2021 г. се основават на окончателните доклади за инвентаризацията, данните за 2022 г. се основават на приблизителните доклади за инвентаризацията и изчислението на Европейската агенция за околна среда на емисиите при разпределяне на усилията. Окончателните данни за 2021 г. и 2022 г. ще бъдат установени след цялостен преглед през 2027 г. Целта за 2030 г. е в процентно изменение спрямо емисиите от базовата 2005 г. Близостта до целта е разликата между целта за 2030 г. и прогнозните емисии при разпределяне на усилията със съществуващите мерки и с допълнителните мерки в процентно изменение спрямо емисиите от базовата 2005 г. Мерките, включени в прогнозите за емисиите за 2030 г., отразяват актуалното състояние, както е отчетено в проектите на актуализираните национални планове на държавите членки в областта на енергетиката и климата или, ако не са налице, както е докладвано към 15 март 2023 г. съгласно Регламент (ЕС) 2018/1999. 2) Нетните поглъщания са изразени с отрицателни стойности, а нетните емисии — с положителни стойности. Докладваните данни са от представената инвентаризация на парниковите газове за 2024 г. Стойност за 2030 г. на нетните поглъщания на парникови газове съгласно Регламент (ЕС) 2023/839 — приложение IIa. 3) Националните цели за 2030 г. по отношение на енергията от възобновяеми източници и енергийната ефективност са индикативен национален принос в съответствие с Регламент (ЕС) 2018/1999 (Регламента относно управлението), целта на равнището на ЕС за 2030 г. по отношение на енергията от възобновяеми източници, определена в Директива ЕС/2018/2001, изменена с Директива ЕС/2023/2413 (преразгледаната Директива за енергията от възобновяеми източници) — 42,5 % от брутното крайно потребление на енергия с цел достигане на 45 % — и формулата в приложение I към Директива (ЕС) 2023/1791 (Директивата за енергийната ефективност). 4) Електрически превозни средства, задвижвани с акумулаторна батерия, (BEV) и електрически превозни средства с горивни елементи (FCEV). 5) Пропуските в опазването на климата се отнасят до дела на незастрахованите икономически загуби, причинени от свързани с климата бедствия, въз основа на моделиране на риска от наводнения, горски пожари, бури и степента на навлизане на застраховките. Скала: 0 (липса на пропуски в опазването) — 4 (много големи пропуски) (Европейски орган за застраховане и професионално пенсионно осигуряване, 2022 г.). 6) Общо потребление на вода от възобновяеми сладководни ресурси, налични за дадена територия и период. 7) Добив на материали за потребление и инвестиции. 8) Загуба на потенциални години живот поради преждевременна смърт, причинена от експозиция на прахови частици с диаметър по-малък от 2,5 микрометра. 9) Дял на местообитанията в добър природозащитен статус съгласно докладите, предоставени по силата на член 17 от Директива 92/43/ЕИО („Директива за местообитанията“) за периода 2013—2018 г. 10) Многовидов индекс, измерващ промените в гъстотата на популациите на видовете птици, обитаващи земеделски земи. 11) Източник: приложение 12 към предложението на Комисията за Закон за мониторинг на почвите, SWD(2023) 417 final. 12) Оценки на съдържанието на органичен въглерод в обработваемата земя.

В настоящото приложение([49]) са изложени напредъкът и предизвикателствата пред България в ускоряването на енергийния преход към нулеви нетни емисии, като същевременно се укрепва конкурентоспособността на ЕС в сектора на чистата енергия([50]). В него се разглеждат мерките и целите, представени в проектите на актуализираните национални планове в областта на енергетиката и климата за 2030 г.

България показва добър напредък по отношение на диверсификацията на енергийните източници, но продължаващата зависимост от изкопаеми горива подронва нейната конкурентоспособност. Усилията за ускоряване на внедряването на възобновяеми енергийни източници все още не дават резултати, а потенциалът за енергийна ефективност остава неоползотворен.

Въпреки че цените на енергията в България се понижиха през 2023 г. след рязко повишение по време на кризата, като останаха под средните за ЕС, те не спаднаха до историческата си средна стойност, което постави предизвикателства пред конкурентоспособността на страната. Цените на газа за домакинствата през втората половина на 2023 г. бяха с 20 % по-ниски от началото на годината и останаха значително по-ниски (38 %) от средните за ЕС. За промишлеността цените на газа бяха с 30 % по-ниски в края на 2023 г. в сравнение с първата половина на годината, като останаха под средните за ЕС с 33 %. Разходите за електроенергия на домакинствата са с 5 % повече през втората половина на 2023 г. в сравнение с началото на годината. За промишлеността цените на електроенергията през втората половина на 2023 г. са били с 9 % по-ниски, отколкото през първото полугодие на 2023 г., и с 32 % по-ниски от средните за ЕС.

През 2023 г. България намали използването на въглища в електроенергийния си микс([51]). През 2023 г. въглищата като част от електроенергийния микс възлизаха на 11,56 TWh и дял от 28,91 %, докато те бяха 21,79 TWh (43,39 % от микса) през 2022 г. и 17,09 TWh (36,19 % от микса) през 2021 г.

По отношение на постепенното премахване на въглищата България очерта някои ангажименти в териториалните планове за справедлив преход. Въпреки това, изглежда, че проектът на актуализирания НПЕК и регионалните ангажименти, включително междинните етапи на прехода за 2026 г. и 2030 г., не са приведени в съответствие с крайния срок за постепенно премахване на въглищата до 2038 г.([52])

През 2023 г. регулираните цени на електроенергията защитиха българските домакинства от въздействието на увеличенията на цените. Мерките за енергийна подкрепа не бяха целенасочени: на всички небитови потребители, независимо от потреблението, бе предоставена компенсация за разходи за електроенергия над 102 EUR/MWh. След своя план за възстановяване и устойчивост България прие нов Закон за енергетиката, който **се очаква** да либерализира нейния пазара на електроенергия на едро (от юли 2025 г. след отлагане от юли 2024 г.) и пазара на дребно (от януари 2026 г.).([53])

([49]) То се допълва от приложение 6, тъй като Европейският зелен пакт е съсредоточен върху прехода към чиста енергия, и от приложение 8 относно действията, предприети за защита на най-уязвимите групи, с които се допълват текущите усилия в рамките на Европейския зелен пакт, REPowerEU и промишления план на Европейския зелен пакт.

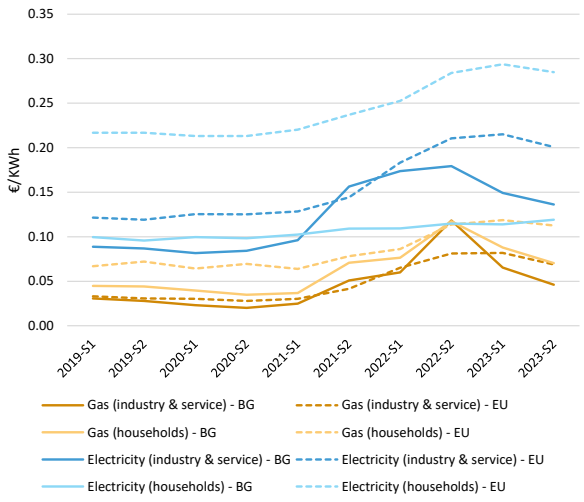
([50]) В съответствие с промишления план на Зеления пакт и Законодателния акт за промишленост с нулеви нетни емисии.

([51]) Данни за периода 2021—2023 г.

([52]) Вж. оценката на Комисията на проектите на актуализираните национални планове в областта на енергетиката и климата.

([53]) Стр. 34, Проект на актуализирания национален план в областта на енергетиката и климата.

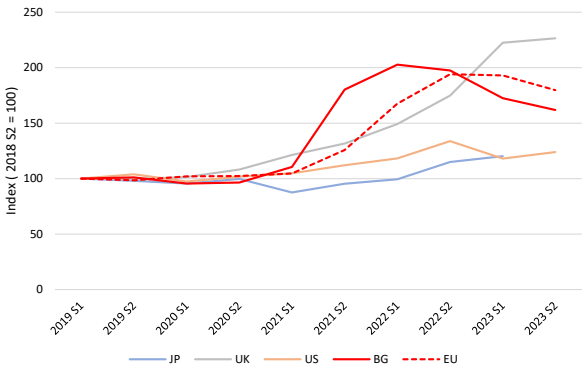
Графика A7.1: **Цени на дребно на енергията за домакинствата и промишлените услуги в България**

1) За промишлеността интервалите на потребление са I3 за газ и IC за електроенергия, като те се отнасят до средните потребители и дават представа за ценовата достъпност.
2) За домакинствата интервалите на потребление са D2 за газ и DC за електроенергия.
3) Цените в отрасъла са показани без ДДС и други възстановими данъци/налози/такси, тъй като небитовите потребители обикновено са в състояние да си възстановят ДДС и някои други данъци.
Източник: Евростат

В относително изражение цените на електроенергията за небитови потребители са се увеличили значително в сравнение със САЩ, Япония и в по-малка степен Обединеното кралство. Въпреки че от първата половина на 2022 г. насам се наблюдава лек спад, цените на електроенергията в България продължават да бъдат по-високи от тези в САЩ и Япония. Това би могло да засегне международната конкурентоспособност на енергоемките отрасли в страната.

Графика A7.2: **Тенденции в цените на електроенергията за небитови потребители (ЕС и чуждестранни партньори)**

1) По данни на Евростат (ЕС и България) потреблението в диапазона е идентификатор, отнасящ се до големите потребители с годишно потребление между 2000 MWh и 20 000 MWh, като например в енергоемките производствени сектори, и дава представа за конкурентоспособността в международен план.
2) JP = Япония
Източник: Евростат, Международна агенция по енергетика

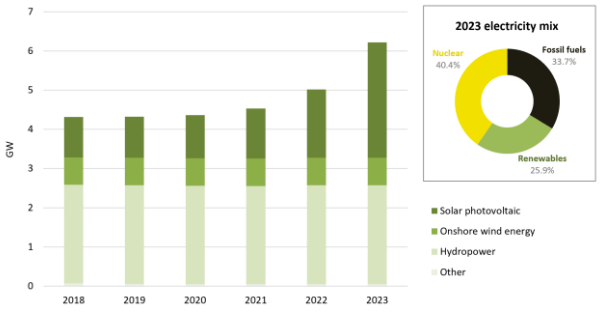
През периода 2022—2023 г. България показа значителен напредък в диверсификацията от руския газ, включително чрез завършване на проекта от общ интерес (ПОИ) за газопреносната връзка Гърция — България (ICGB). По-нататъшното му разширяване от 3 на 5 млрд. куб. м. годишно допълнително ще увеличи сигурността на доставките за региона. България успя да намали търсенето на газ между август 2022 г. и декември 2023 г. със 17 % в сравнение със средната стойност за предходните пет години. България експлоатира едно подземно газохранилище — „Чирен“, с общ капацитет от 0,55 млрд. куб. м., което представлява около 20 % от общото ѝ годишно търсене и понастоящем се намира в процес на разширение като ПОИ. Миналата зима България изпълни задълженията си за съхранение на газ, като до 1 ноември 2023 г. запълни 97,6 % от капацитета на хранилището, и приключи зимния сезон със запълнено хранилище в размер на 44,22 % към 1 април 2024 г. През 2023 г. беше открит междусистемният газопровод България—Сърбия като проект от общ интерес и се очаква да започне да функционира през 2024 г. Най-големият доставчик на газ — „Булгаргаз“ — подписа договор с турското предприятие BOTAS и българското предприятие „Булгартрансгаз ЕАД“. Това беше последвано от споразумение за междусистемно свързване в

началото на 2024 г. между „Булгартрансгаз“ и BOTAS.

Производството на електроенергия в България възлиза на 50 TWh([54]) през 2022 г., което прави страната нетен износител (около 12 TWh). Българската атомна електроцентрала „Козлодуй“ експлоатира два реактора ВВЕР-1000, които осигуряват близо една трета от произведената в страната електроенергия. Централата е подписала споразумения за диверсификация с Westinghouse и Framatome за неруско ядрено гориво. Правителството обяви започването на работа по два нови реактора в същото съоръжение, първият от които е планиран за 2033 г.

Общият капацитет за производство на енергия от възобновяеми източници в България през 2023 г. възлиза на 6215 MW (увеличение с 23 % в сравнение с 2022 г.).([55]) Общият капацитет за вятърна енергия в България за 2023 г. е 702 MW (без промяна спрямо 2022 г.), като всички инсталации са разположени на сушата. Общият инсталиран капацитет за слънчева енергия през 2023 г. беше 2937 MW, което представлява увеличение с 69 % в сравнение с 2022 г., и се дължи изцяло на фотоволтаични системи.

Графика A7.3: **Инсталирани мощности за производство на енергия от възобновяеми източници в България (вляво) и микс за производство на електроенергия (вдясно)**

1) „Други“ включва възобновяеми битови отпадъци, твърди биогорива, течни биогорива и биогаз.
Източник: IRENA, Ember (Независим световен мозъчен тръст за енергетика)

През 2022 г. процентът на собствено потребление в България е бил доста нисък в жилищния сектор (27 %) и висок в секторите на промишлеността (70 %) и комуналните услуги (100 %). По-малките производващи потребители са непряко субсидирани, тъй като са изключени от задължението за плащане на тарифа за подаване в мрежата, която се прилага за всички производители, присъединени на равнище пренос.

С преразглеждането на българския Закон за енергията от възобновяеми източници през 2023 г. се предприемат стъпки да се транспонира Директивата за енергията от възобновяеми източници и да се ускори внедряването на възобновяеми енергийни източници. В него се предвижда да се определят приоритетни области за развитие на вятърната енергия (на сушата и в морето), в рамките на които проектите ще се възползват от ускорено издаване на разрешения. С преразглеждането се въвеждат определения за общностите за възобновяема енергия и потребителите на собствена електрическа енергия от възобновяеми източници. С него се опростява процесът на издаване на разрешения за инсталации за производство на елекрическа енергия от възобновяеми източници за собствено потребление до 1 MW и инсталации за енергия от възобновяеми източници с мощност до 5 MW, разположени върху присъединени към електроразпределителната мрежа съществуващи сгради. И накрая, с преразглеждането беше въведено правно основание за създаването на центрове за административно обслужване във връзка с обекти за производство на енергия от възобновяеми източници. През 2024 г. националният регулаторен орган прие нова наредба за присъединяване на обекти към електрическите мрежи, включително обекти за производство на електрическа енергия от възобновяеми източници и съоръжения за съхранение на електрическа енергия, като допълнително улесни тяхното внедряване. Относително високият дял на енергията от възобновяеми източници в отоплението и охлаждането в България (31,67 % през 2022 г.) се дължи на използването на биомаса, като с произведената от нея енергия се снабдява половината от населението.

([54]) Източник: Enerdata Global Energy Research — Bulgaria.

([55]) Доклад на Международната агенция за възобновяема енергия (IRENA) за 2024 г.

България не е приела мерки за намаляване на зависимостта от вноса на енергия чрез улесняване на производството и използването на биометан. Производството на биогаз в страната възлиза на 0,07 млрд. куб. метра (50,12 хил.т.н.е. по данни от 2022 г.). България не използва биометан в транспортния сектор (данни от 2021 г.), нито за подаване в мрежата за природен газ([56]). Изчислено е, че до 2030 г. България може да замени около 21 % от потреблението на природен газ с биометан. ([57])([58])

Въпреки силната междусистемна електроенергийна свързаност със своите съседи, включително новия електропровод за напрежение 400 kV с Гърция (ПОИ „Марица Изток — Неа Санта“), България трябва да подобри преносните и разпределителните си мрежи. През 2023 г. исканията за присъединяване на възобновяеми източници към мрежата достигнаха 40 000 MW. За да освободи мрежов капацитет, България въведе такса за резервация в размер на приблизително 25 000 EUR за всеки MW на планираните проекти.

Като част от своя план за възстановяване и устойчивост България ще разработи допълнителен капацитет от 1200 MW на междусистемни връзки с Румъния и Гърция до 2025 г. и ще предприеме инвестиции, с които да се улесни интегрирането на нови възобновяеми източници с капацитет от 4500 MW. България получи 197 милиона евро по линия на Модернизационния фонд на ЕС, за да обнови своите разпределителни мрежи и да ускори внедряването на интелигентни измервателни уреди. Помпено-акумулиращата водноелектрическа централа „Чаира“ е с капацитет от около 800 MW, но след авария през 2022 г. не е в експлоатация.

Овластяването на потребителите представлява неизползван потенциал, тъй като значителна част от потребителите имат договори с фиксирани цени поради регулираните цени. Регулираният сегмент обхваща 40 % от българския енергиен пазар([59]). Процентът на потребителите, които сменят доставчика си на електроенергия възлиза на 25 %, а на природен газ — на 15 %.

Повишаването на енергийната ефективност в България се забави въпреки неизползвания потенциал. През 2022 г. първичното енергийно потребление (ПЕП) в България е 18,9 млн.т.н.е, което представлява увеличение с 2 % в сравнение с 2021 г. и с 6,2 % в сравнение с 2012 г. Крайното енергийно потребление (КЕП) е 9,9 млн.т.н.е, което представлява намаление с 2,7 % в сравнение с 2021 г. и увеличение със 7,6 % в сравнение с 2012 г. През 2023 г. най-високите резултати са от жилищния сектор, в който се отчита намаление на КЕП с 11 %, докато най-ниските са от транспорта, в който е налице увеличение на КЕП с 2,5 %.

България следва да предприеме мерки за постигане на целта си до 2030 г. за намаляване на потреблението на енергия в сградите. Отоплението и охлаждането([60]) представляват най-високия дял от КЕП в жилищните сгради, около 79 %([61]), като възобновяемите източници доставят около 32 %([62]) от енергията, използвана за отопление и охлаждане през 2022 г. В периода между 2021 г. и 2030 г. България планира да санира около 8 % от общата застроена площ на сградите и да спести около 2,9 TWh и около 1,3 милиона тона емисии на CO2.

България не можа да изпълни с 8 % целта за икономии на енергия, изисквана до

([56]) Проект на актуализирания национален план в областта на енергетиката и климата

([57]) https://energy.ec.europa.eu/publications/2023-biomethane-country-fiches_en?prefLang=bg

([58]) https://energy.ec.europa.eu/system/files/2023-09/Biomethane_fiche_BG_web.pdf

([59]) Стр. 70, Проект на актуализирания национален план в областта на енергетиката и климата

([60]) Отопление и охлаждане на помещения и топла вода за битови нужди.

([61]) Eurostat, 2024. https://data.europa.eu/data/datasets/uvygjkxev6pywqwbgmgwyg?locale=en.

([62]) Министерство на енергетиката, България, 2022 г., Всеобхватна оценка на потенциала за прилагане на високоефективното комбинирано производство на топлинна и електрическа енергия и на ефективни районни отоплителни и охладителни системи в Република България, https://www.me.government.bg/uploads/manager/source/SEUKS/Final_BG_assessment_of_the_potential_CHP_Bulgaria_04_2022.pdf.

2020 г. съгласно Директивата за енергийната ефективност. За новия период 2021—2030 г. България избра комбинация от седем мерки на политиката, включително схема за задължения за енергийна ефективност, подобна на тази за периода 2014—2020 г. България уведоми Комисията за две мерки за икономии на енергия в рамките на своя план за възстановяване и устойчивост (с начална дата 2023 г.)([63]). Новите годишни икономии за 2021 г. са по-ниски от необходимото за постигане на целите до 2030 г.

Най-често срещаните схеми за финансиране на енергийната ефективност са безвъзмездните средства, следвани от дълговото и капиталовото финансиране. Повечето мерки са насочени към държавния или строителния сектор, като е налице баланс между мерките за предприятията, за домакинствата и смесените мерки. По-малко от 7 % от средствата по линия на политиката на сближаване на ЕС, отпуснати на България, покриват инвестициите в енергийна ефективност.

Делът на термопомпите в отоплението и охлаждането е 3 % в сравнение с 37 % за отоплителните котли (включително котли на биомаса)([64]). През първото полугодие на 2023 г. съотношението между цените на електроенергията и природния газ за битови нужди е било 1,27, което е в голяма степен благоприятно за внедряването на ефективни термопомпи, докато съотношението между цените на електроенергията и природния газ за небитови нужди е било 2,45, което е в малка степен благоприятно за внедряването на ефективни термопомпи([65])([66]).

Ниското равнище на дейностите по надзор на пазара на продукти, свързани с екопроектирането и енергийното етикетиране, поражда опасения относно равнищата на съответствие.

За да ускори енергийния преход на региона и да повиши неговата устойчивост, България пое ангажименти в рамките на форума за свързаност на газопреносните системи в Централна и Югоизточна Европа (CESEC). България планира да създаде регионален клъстер за водород от възобновяеми източници заедно с Гърция и Румъния([67]). Разработването на съоръжение за улавяне и съхранение на въглероден диоксид в Южна Кавала и изграждането на тръбопровод за водород между Гърция и България са обозначени като проекти от общ интерес.

България има опит в износа на акумулаторни батерии и показва потенциал в този сектор. Функциониращи са два завода за производство на оловно-киселинни акумулаторни батерии и едно съоръжение за рециклиране (38 400 t годишно), собственост на български производител на акумулаторни батерии. Дружеството, което ги експлоатира, е обявило планове за създаване на завод с мощност 1 GW за производство на двуполюсни оловно-киселинни акумулаторни батерии.

Белгийски производител на акумулаторни батерии е изявил интерес да разработи в България съоръжение за производство на литиевойонни акумулаторни батерии (10 GW годишно), център за научноизследователска и развойна дейност и завод за рециклиране (50 000 тона годишно). Освен това българо-германско съвместно предприятие планира да създаде завод за производство на фотоволтаични панели от ниво 1 с производствен капацитет 1 GW. България разполага и с производствени мощности от 10—20 MW за алкални електролизьори.

([63]) Национален доклад за напредъка в областта на енергетиката и климата за 2023 г.

([64]) Министерство на енергетиката, България, 2022 г., Всеобхватна оценка на потенциала за прилагане на високоефективното комбинирано производство на топлинна и електрическа енергия и на ефективни районни отоплителни и охладителни системи в Република България, https://www.me.government.bg/uploads/manager/source/SEUKS/Final_BG_assessment_of_the_potential_CHP_Bulgaria_04_2022.pdf.

([65]) Евростат, цени на природния газ за битови нужди за 2023 г.: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nrg_pc_202/default/table?lang=en Non-residential gas prices: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nrg_pc_203/default/table?lang=en .

([66]) Европейска асоциация за термопомпите (EHPA), 2023 г.

([67]) Меморандум за разбирателство, 19.1.2024 г.

Таблица A7.1: **Ключови енергийни показатели**

		Bulgaria				EU			
		2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
ENERGY DEPENDNCE	**Import Dependency [%]**	**38.5%**	**38.2%**	**36.2%**	**37.1%**	**60.5%**	**57.5%**	**55.5%**	**62.5%**
	of Solid fossil fuels	7.5%	9.6%	10.5%	11.6%	43.3%	35.8%	37.3%	45.8%
	of Oil and petroleum products	102.6%	97.5%	97.2%	106.1%	96.7%	96.8%	91.7%	97.7%
	of Natural Gas	100.4%	96.4%	96.2%	106.1%	89.7%	83.6%	83.6%	97.6%
	Dependency from Russian Fossil Fuels [%]								
	of Natural Gas	79.4%	75.2%	79.8%	41.4%	39.7%	41.3%	41.1%	21.0%
	of Crude Oil	62.7%	2.0%	2.4%	1.4%	28.8%	26.7%	26.4%	19.5%
	of Hard Coal	99.8%	84.5%	87.9%	35.7%	43.5%	49.1%	47.4%	21.5%

		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
DIVERSIFICATION OF GAS SUPPLIES	**Gas Consumption (in bcm)**	**3.2**	**3.3**	**3.1**	**2.9**	**2.9**	**3.3**	**2.7**
	Gas Consumption year-on-year change [%]	2.7%	3.4%	-5.5%	-7.6%	1.3%	14.3%	-18.0%
	Gas Imports - by type (in bcm)	**3.1**	**3.3**	**3.1**	**2.9**	**2.9**	**3.3**	**2.9**
	Gas imports - pipeline	3.1	3.3	3.1	2.9	2.9	3.3	2.5
	Gas imports - LNG	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.4
	Gas Imports - by main source supplier (in bcm) (1)							
	Russia	3.1	3.3	3.1	2.3	2.2	2.6	1.2
	Azerbaijan	-	-	-	-	0.0	0.3	0.6
	Greece	-	-	0.0	0.6	0.6	0.4	0.8
	United States	-	-	-	-	-	-	0.4

		2019	2020	2021	2022	2023
	LNG Terminals - storage capacity m3 LNG					
	Number of LNG Terminals	0	0	0	0	0
	LNG Storage capacity (m3 LNG)	0	0	0	0	0
	Underground Storage					
	Number of storage facilities	1	1	1	1	1
	Technical Capacity (bcm)	0.6	0.6	0.6	0.5	0.5

		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ELECTRICITY/ENERGY	**Gross Electricity Production (GWh) (2)**	**45,279**	**45,613**	**46,838**	**44,277**	**40,754**	**47,568**	**50,499**	-
	Combustible Fuels	22,088	23,633	22,606	21,573	17,827	23,079	26,583	-
	Nuclear	15,776	15,545	16,125	16,555	16,626	16,487	16,462	-
	Hydro	4,568	3,493	5,423	3,383	3,320	5,067	3,833	-
	Wind	1,425	1,504	1,318	1,317	1,477	1,434	1,499	-
	Solar	1,388	1,403	1,343	1,417	1,469	1,467	2,094	-
	Geothermal	0	0	0	0	0	0	0	-
	Other Sources	34	34	22	31	36	35	28	-
	Gross Electricity Production [%]								
	Combustible Fuels	48.8%	51.8%	48.3%	48.7%	43.7%	48.5%	52.6%	-
	Nuclear	34.8%	34.1%	34.4%	37.4%	40.8%	34.7%	32.6%	-
	Hydro	10.1%	7.7%	11.6%	7.6%	8.1%	10.7%	7.6%	-
	Wind	3.1%	3.3%	2.8%	3.0%	3.6%	3.0%	3.0%	-
	Solar	3.1%	3.1%	2.9%	3.2%	3.6%	3.1%	4.1%	-
	Geothermal	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	-
	Other Sources	0.1%	0.1%	0.0%	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%	-
	Net Imports of Electricity (GWh)	**- 6,372**	**- 5,480**	**- 7,807**	**- 5,810**	**- 3,408**	**- 8,778**	**- 12,195**	-
	As a % of electricity available for final consumption	-21.1%	-17.4%	-24.9%	-18.7%	-11.2%	-27.7%	-39.1%	-
	Electricity Interconnection [%]	-	**7.1%**	**9.3%**	**9.2%**	**11.3%**	**14.7%**	**23.5%**	**21.2%**
	Share of renewable energy consumption - by sector [%]								
	Electricity	19.1%	19.0%	22.4%	23.5%	23.6%	21.4%	20.2%	-
	Heating/cooling	30.0%	29.9%	33.3%	35.4%	37.2%	30.0%	31.7%	-
	Transport	7.2%	7.3%	8.1%	7.9%	9.1%	7.6%	7.7%	-
	Overall	18.8%	18.7%	20.6%	21.5%	23.3%	19.4%	19.1%	-

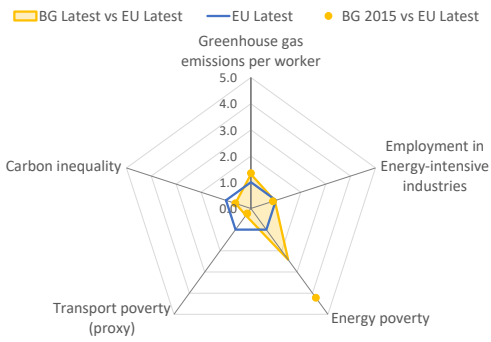
		2019	2020	2021	2022	2023
CLEAN ENERGY	**VC investments in climate tech start-ups and scale-ups (EUR Mln)**	**-**	**0.03**	**-**	**18.83**	**2.01**
	as a % of total VC investment (3) in Bulgaria start-ups and scale-ups	-	0.1%	0.0%	30.5%	2.5%
	Research & Innovation spending in Energy Union R&i priorites					
	Public R&I (EUR mln)	-	-	-	-	-
	Public R&I (% GDP)	-	-	-	-	-
	Private R&I (EUR mln)	2.7	2.8	-	-	-
	Private R&I (% GDP)	0.004%	0.005%	-	-	-

1) Класацията на главните доставчици се основава на последните налични данни (за 2022 г.).
2) Инвестициите в рисков капитал включват сделки с рисков капитал (на всички етапи), малки сделки по сливания и придобивания и сделки с частен капитал за растеж (за дружества, които преди това са били част от портфейла на инвестиционен посредник за рисков капитал или са получили финансиране от „бизнес ангели“ или начално финансиране).
Източник: Евростат, Gas Infrastructure Europe, разработка на Съвместния изследователски център въз основа на данни от PitchBook (03/2024), Информационна система за стратегическите енергийни технологии на Съвместния изследователски център (2024 г.)

ПРИЛОЖЕНИЕ 8: СПРАВЕДЛИВ ПРЕХОД КЪМ НЕУТРАЛНОСТ ПО ОТНОШЕНИЕ НА КЛИМАТА

В настоящото приложение се прави обзор на напредъка на България в осигуряването на справедлив преход към неутралност по отношение на климата и екологична устойчивост, особено за работниците и домакинствата в уязвимо положение. Осигуряването на схеми за повишаване на квалификацията и преквалификация, които са от значение за екологичния преход, ще спомогне за изпълнението на препоръката на Съвета за гарантиране на справедлив преход към неутралност по отношение на климата([68]). В България екологичната икономика се разраства. Между 2015 г. и 2021 г. общият брой на работните места в сектора на екологичните стоки и услуги е нараснал значително — със 78,4 % (до около 68 000) (ЕС: 18,2 %), достигайки 2,2 % от общата заетост (ЕС: 2,7%). Освен това между 2015 г. и 2022 г. интензитетът на емисиите на парникови газове (ПГ) на работната сила в България (вж. графика A8.1 и таблица A8.1) е спаднал от 19,2 на 17,4 тона на работник. Въпреки че остава над средното за ЕС (14,3 тона на работник през 2022 г.)([69]), това показва положителна тенденция в екологичния преход. В плана на България за възстановяване и устойчивост се предвиждат реформи и инвестиции за справедлив екологичен преход, допълнени от мерки по линия на Европейския социален фонд плюс (ЕСФ+) и Фонда за справедлив преход (вж. приложение 4).

Графика A8.1: **Предизвикателства, свързани със справедливия преход в България**

Източник: Евростат, Наблюдение на работната сила в ЕС, проекти EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+ и DISCO(H) (вж. таблица A8.1).

Заетостта в енергоемките отрасли е стабилна. През 2023 г. заетостта в енергоемките отрасли в България е съставлявала 3,4 % от общата заетост (3,5 % в ЕС). Заетостта в добивната промишленост е намаляла с -10,9 % от 2015 г. насам (до около 22 900 работници през 2023 г.). Процентът на незаетите работни места в строителството (вж. графика A8.2), което е ключов сектор за екологичния преход, е много по-нисък от средния за ЕС (0,5 % в сравнение с 3,6 % в ЕС през 2023 г.). Въпреки това 90 % от малките и средните предприятия (МСП) в сектора са докладвали, че недостигът на умения ги възпрепятства в общата стопанска дейност([70]). Според Европейския орган по труда (ЕОТ)([71]) през 2023 г. е докладван недостиг на работна ръка за редица професии, за които се изискват специфични умения или знания за екологичния преход([72]), включително електроинженери и водачи на тежкотоварни автомобили.

([68]) Препоръката на Съвета от 16 юни 2022 г. за гарантиране на справедлив преход към неутралност по отношение на климата (2022/C 243/04) обхваща заетостта, уменията, данъчната и социалноосигурителната система и системата за социална закрила, основните услуги и жилищното настаняване.

([69]) Изчисленията, свързани с работната сила, се основават на наблюдението на работната сила в ЕС. Следва да се отбележи, че в доклада за България за 2023 г. тези показатели са изчислени въз основа на статистическите данни за заетостта в националните сметки. Това може да доведе до ограничена съпоставимост между двата доклада.

([70]) Експресно проучване на Евробарометър относно недостига на умения, набирането на персонал и стратегиите за задържане на персонал в малките и средните предприятия.

([71]) Въз основа на доклада на Европейския орган по труда относно недостига и излишъците на работна ръка за 2023 г., публикуван в EURES през 2024 г., който включва данни, предоставени от националните координационни служби на EURES.

([72]) Изискванията за умения и знания се основават на таксономията на Европейската класификация на уменията, компетентността, квалификациите и професиите (ESCO) относно уменията, необходими за екологичния преход.

Повишаването на квалификацията и преквалификацията са от ключово значение за плавния преход на пазара на труда и популяризирането на работните места в секторите в преход. В България 36 % от МСП смятат, че уменията, необходими за екологизиране на стопанските дейности, стават все по-важни (ЕС: 42 %) ([70]). Ако България изпълни прогнозния си принос към целта на ЕС за 2030 г. в областта на енергията от възобновяеми източници, ще са необходими между 700 и 1700 допълнителни квалифицирани работници за внедряването на вятърна и слънчева енергия([73]), което може да изисква инвестиции в умения в размер на 3,7—4,7 милиона евро([74]). По линия на ЕСФ+ са предоставени 152 милиона евро за мерки за насърчаване на „зелените“ умения и работни места (вж. приложение 14). Очаква се до 2029 г. повече от 212 000 безработни и заети лица, изложени на риск да загубят работата си поради преструктурирането на икономиката, да повишат равнището на уменията си, включително чрез придобиване на екологични умения. През 2023 г. с подпомагане по линия на ЕСФ+ България стартира няколко мерки в подкрепа на екологичния преход. По-специално мярката „Адаптирана работна среда“ има за цел да се помогне на предприятията да се справят с предизвикателствата, свързани с прехода към неутрална по отношение на климата икономика, и да се осигурят подходящи програми за обучение на повече от 90 000 души.

Показателите за енергийна бедност леко се подобриха, но продължават да съществуват значителни предизвикателства. Делът на населението, което не е в състояние да поддържа дома си достатъчно топъл, е намалял от 39,2 % през 2015 г. на 22,5 % през 2022 г., но все още е най-високият в ЕС, доста над средния за ЕС (9,3 %)([75]). Показателят намаля с 1,2 процентни пункта между 2021 г. и 2022 г. въпреки увеличението на цените на енергията поради ограниченията в доставките, причинени от пандемията от COVID-19 и агресивната война на Русия срещу Украйна. Това подобрение се дължи на спешните мерки, приложени в България. Въпреки това 42,7 % от населението, изложено на риск от бедност (ЕС: 20,1 %) и 20,9 % от домакинствата с ниски до средни доходи (в 4-тия—5-ия децил) (ЕС: 11,6 %) са били засегнати от енергийна бедност, като са съобщили, че не са в състояние да поддържат дома си достатъчно топъл през 2022 г. България е приела официално определение за енергийна бедност, но свързаните с нея схеми за подпомагане все още не са разработени. Целевата помощ за отопление е основният инструмент за справяне с енергийната бедност за най-уязвимите групи, но схемата е ограничена по време и обхват. Освен това в отговор на енергийната криза през 2023 г. България се възползва от инициативата SAFE([76]) с цел да предостави еднократно обезщетение по линия на ЕСФ на над 365 000 домакинства, за да ги компенсира за високите цени на енергията. От друга страна, през януари 2023 г. само 12,2 % от населението, изложено на риск от бедност, е изразходвало значителна част от своя бюджет (над 6 %) за горива за частния транспорт (ЕС: 37,1 %)([77]).

Замърсяването на въздуха продължава да бъде проблем в България, а доходите оказват влияние върху обема на емисиите, което води до екологични неравенства. Средните равнища на замърсяване на въздуха в България са над средните за ЕС (15,1 спрямо 11,4 μg/m³ фини прахови частици), като всички региони са изложени на критични нива на замърсяване на въздуха([78]). Това оказва значително въздействие върху здравето, като засяга по-специално уязвимите групи, като възрастните хора и хората с предшестващи

([73]) Проект EMPL-JRC AMEDI+.

([74]) Национален статистически институт, Наблюдение на бизнес тенденциите в промишлеността, декември 2022 г.

([75]) Продукти, определени съгласно Европейската класификация на индивидуалното потребление по цели (ЕКОИКОП): CP045.

([76]) Благодарение на инициативата „Подкрепа за достъпна енергия“ (SAFE) държавите членки могат да подкрепят уязвимите домакинства да се справят с увеличаващите се цени на енергията.

([77]) Достъпността на горивата за частния транспорт е едно от важните измерения на транспортната бедност. Показателят е разработен в контекста на проектите EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+. Методиката е обяснена в публикацията „Икономическо и разпределително въздействие на по-високите цени на енергията върху домакинствата в ЕС“.

([78]) Два пъти над препоръките в Насоките на СЗО за качество на въздуха (годишно излагане на фини прахови частици в размер на 5 μg/m³).

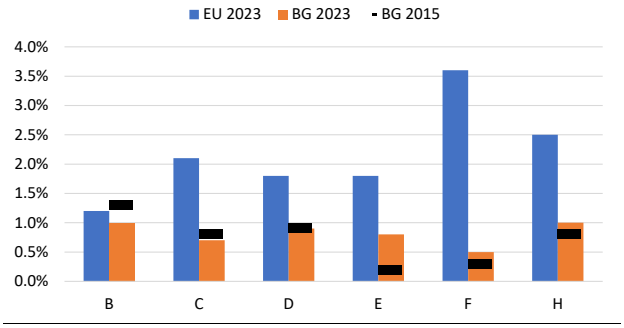
Таблица A8.1: **Ключови показатели за справедлив преход в България**

Indicator	Description	BG 2015	BG	EU
GHG per worker	Greenhouse gas emissions per worker – CO_2 equivalent tonnes	19.2	18.6 (2022)	14.3 (2022)
Employment EII	Employment share in energy-intensive industries, including mining and quarrying (NACE B), chemicals (C20), minerals (C23), metals (C24) and automotive (C29)	3.1%	3.4% (2023)	3.5% (2023)
Energy poverty	Share of the total population living in a household unable to keep its home adequately warm	39.2%	22.5% (2022)	9.3% (2022)
Transport poverty (proxy)	Estimated share of the AROP population that spends over 6% of expenditure on fuels for personal transport	9.1%	12.2% (2023)	37.1% (2023)
Carbon inequality	Ratio between the consumption footprint of the top 20% vs bottom 20% of the income distribution	1.7	1.7 (2021)	2.7 (2021)

Източник: Евростат (env_ac_ainah_r2, lfsa_egan2d, ilc_mdes01), Наблюдение на работната сила в ЕС (прекъсване на динамичните редове през 2021 г.), проекти EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+ и DISCO(H).

здравословни проблеми, и води до около 10 800 случая на преждевременна смърт годишно([79]). Въпреки че резултатите са по-добри от средните за ЕС, неравенството в областта на околната среда все още може да се наблюдава чрез разликата във въглеродния отпечатък на потреблението на най-богатите 20 % и на най-бедните 20 % от населението (през 2021 г. то е 1,7 пъти по-голямо в България спрямо 1,8 в ЕС), което показва, че групите с по-високи доходи допринасят значително повече за емисиите на парникови газове и за замърсяването([80]).

Графика A8.2: **Процент на незаетите работни места в преобразуващите се сектори и в добивната промишленост**

B - Добивна промишленост
C - Преработваща промишленост
D - Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива
E - Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива
F - Строителство
H - Транспорт, складиране и пощи
Източник: Евростат jvs_a_rate_r2.

България изостава при прилагането на мерки, осигуряващи справедлив преход към неутралност по отношение на климата, тъй като планираните мерки все още са на ранен етап на подготовка. Трите териториални плана за справедлив преход в подкрепа на трите основни въгледобивни региона по пътя към неутралност по отношение на климата бяха отложени и приети едва в края на 2023 г. България създаде консултативен съвет за Европейската зелена сделка и предоставя специфични програми за подпомагане на социалното предприемачество, например за финансиране на екологични иновации и иновации в областта на климата. Необходима е допълнителна работа, включително за компенсиране на забавянията при приемането на Фонда за справедлив преход, за да се създадат стимули за преминаване от едно работно място към друго, за повишаване на квалификацията и преквалификация и за мобилност между секторите, както и за да се подпомогнат

([79]) ЕИП — Оценка на риска за здравето във връзка с качеството на въздуха

([80]) По данни в контекста на проекта EMPL-JRC DISCO(H). Методиката е обяснена в публикацията на Съвместния изследователски център от 2024 г.„Неравенство по отношение на въглеродния отпечатък и отпечатъка върху околната среда при потреблението на домакинствата в ЕС“, JRC137520. Средната стойност за ЕС се отнася за ЕС–27 с изключение на Италия (данните за доходите на домакинствата не са налични за Италия в проучването на бюджета на домакинствата).

основните заинтересовани страни да постигнат целите на прехода до 2030 г.([81]).

([81]) Въз основа на извършения през октомври 2023 г. мониторингов преглед на препоръката на Съвета относно гарантирането на справедлив преход към неутралност по отношение на климата.

ПРИЛОЖЕНИЕ 9: ПРОИЗВОДИТЕЛНОСТ, ЕФЕКТИВНОСТ И КРЪГОВОСТ НА РЕСУРСИТЕ

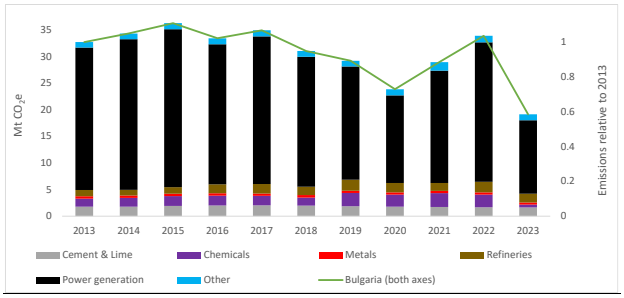
Екологичният преход на промишлеността и застроената среда, по-специално декарбонизацията, ефективното използване на ресурсите и кръговостта, са от съществено значение за повишаване на конкурентоспособността на България([82]). В това отношение приоритети за България са управлението на отпадъците и използването на кръгови материали в промишлеността и строителството.

Състоянието на околната среда в България продължава да буди безпокойство, особено по отношение на кръговата икономика и управлението на отпадъците. Темпът на прехода на България към кръгова икономика е недостатъчен за постигане на целите на плана за действие на ЕС за кръгова икономика, а управлението на отпадъците и ефективното използване на ресурсите могат да бъдат подобрени. Между 2018 г. и 2022 г. материалният отпечатък се е увеличил от 21,2 на 26,2 тона на глава от населението, като остава сред най-високите в ЕС. Общото количество генерирани отпадъци на глава от населението е намаляло през последното десетилетие, но България остава една от държавите с най-лоши показатели, като през 2020 г. произвежда 16,8 тона на глава от населението([83]).

България е едва в началото на прехода си към кръгова икономика. За това свидетелстват големите количества използвани ресурси и генерирани отпадъци, както и сравнително ниският дял на вторичните суровини. С 0,33 EUR, генерирани на килограм използван материал през 2021 г. (вътрешно потребление на материал, равняващо се на 23 тона на човек), производителността на ресурсите в България е под средната за ЕС, която възлиза на 2,09 EUR на килограм. През 2020 г. България е на второ място по количество генерирани отпадъци в ЕС със 17 000 kg на глава от населението (средно за ЕС: 5000 kg на глава от населението) и има най-висок процентен дял в ЕС при общо генерираните опасни отпадъци (12 %). С плана на България за възстановяване и устойчивост (ПВУ) и с инструментите на политиката на сближаване се подкрепя внедряването на решения в областта на кръговата икономика за дружествата с цел да се намали ресурсоемкостта на промишлеността и да се подпомогне енергийният преход.

Въпреки някои положителни тенденции, лошото качество на въздуха все още засяга сериозно България. През 2021 г. броят на годините живот, загубени вследствие на излагането на фини прахови частици и азотен диоксид, е доста над средния за ЕС, като възлиза съответно на 1443 и 294 години на 100 000 жители. Интензитетът на емисиите на причинителите на смог спадна с 80 % между 2008 г. и 2021 г., но все пак достигна 3300 тона/EUR спрямо средната стойност за ЕС от 0,86 тона/EUR. Тези показатели обаче са намалели с времето.

Графика A9.1: **Емисии по сектори от 2013 г. насам**

Източник: Европейската комисия

През 2023 г. емисиите на парникови газове на България по системата на ЕС за търговия с емисии (СТЕ)([84]) са с 34 % по-ниски, отколкото през 2019 г. Около 72 % от парниковите газове от инсталациите на

([82]) Вж. също приложения 6, 7 и 12.

([83]) България се нарежда на второ място след Финландия по най-много генерирани отпадъци на глава от населението през 2020 г.

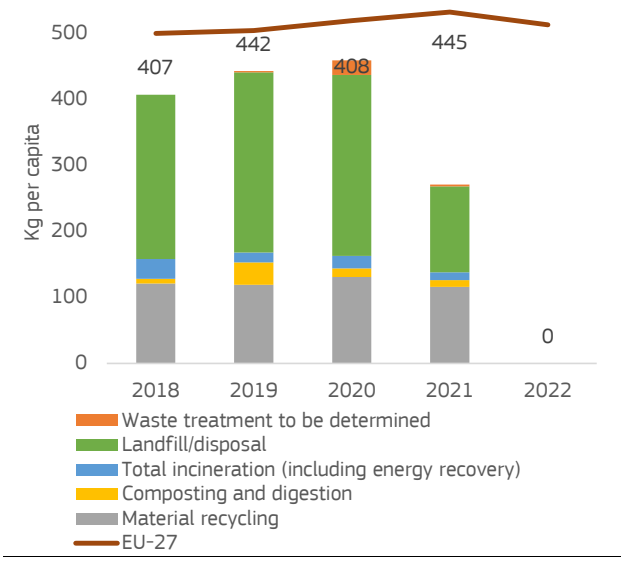
([84]) Този анализ не включва въздушния транспорт. Данните за 2023 г. отразяват верифицираните емисии към 14 май 2024 г. и все още могат да бъдат преразгледани поради закъсняло предоставяне на данни. За повече подробности и за източниците на данни вж. Weitzel, M; van der Vorst, C. (2024 г.), „Uneven progress in reduction emissions in the EU ETS“ („Неравномерен напредък в намаляването на емисиите по СТЕ на ЕС“), JRC Science for policy brief, JRC138215, Съвместен изследователски център.

България в обхвата на СТЕ са от производство на електроенергия, което е значително повече от средното за ЕС равнище от 57 %. От общите емисии от всички промишлени сектори 31 % идват от химическата промишленост, 31 % — от рафинериите и от производството на цимент и вар, 21 % — от други отрасли и 8 % — от металургичната промишленост. От 2019 г. насам емисиите на енергийния сектор са намалели с 35 %([85]), а емисиите на промишлените сектори са намалели с 33 %. От 2013 г. насам емисиите на парникови газове са намалели с 48 % при производството на електроенергия и с 10 % в промишлените сектори. Емисиите на парникови газове в енергийния и в промишления сектор показаха както покачвания, така и спадове през посоченото десетилетие.

Българската икономика продължава да бъде особено изложена на неефективност при управлението на отпадъците, въпреки че генерирането на битови отпадъци е под средното за ЕС. Няма значителен напредък по отношение на принципа „замърсителят плаща“, тъй като България продължава да отлага прилагането на по-справедливо изчисляване на таксите за събиране на отпадъци след приемането на необходимото правно основание. Би било полезно да се приложи на практика това по-справедливо изчисляване на таксите за събиране на отпадъци. Въпреки че има едно от най-ниските равнища на генериране на битови отпадъци, България продължава да бъде една от държавите членки с най-висок процент на депониране на отпадъци и най-ниски резултати в рециклирането. България не е постигнала целта за рециклиране на битови отпадъци за 2020 г. и е оценена като изложена на голям риск да не изпълни целите за 2025 г. за рециклиране на битовите отпадъци и отпадъците от опаковки. През 2020 г. депонирането на отпадъци е представлявало 61,7 % от генерираните отпадъци (в сравнение със средната стойност за ЕС от 23 %). Има възможност за по-добро използване на потенциала на прехода към кръгова икономика в подкрепа на декарбонизацията на промишлеността на България.

([85]) Това включва рязък спад от 19 % на годишна база през 2020 г. и рязко възстановяване през следващите 2 години със средно увеличение от 19,5 % на годишна база.

Графика А9.2: **Третиране на битови отпадъци**

Източник: Евростат

Застроената среда продължава да играе роля в изчерпването на ресурсите въпреки неотдавнашните подобрения. Отпадъците, генерирани от дейности по строителство и разрушаване, почти са се удвоили между 2010 г. и 2020 г., достигайки 1,15 милиона тона. Въпреки това цифрата на глава от населението е доста под средната стойност за ЕС. Делът на насипването се е увеличил, но остава доста под средното равнище за ЕС — 52,6 %. През 2022 г. той възлиза на 7,7 %. По отношение на отпадъците от строителство и разрушаване в България се изпълнява „Програма за достигане на целите за рециклиране и оползотворяване на строителни отпадъци и отпадъци от разрушаване на сгради“, която е част от Националния план за управление на отпадъците за периода 2021—2028 г. Със стратегията и плана за действие за преход към кръгова икономика от 2022 г. се цели да бъдат изпълнени 21 мерки в областта на устойчивото управление на пластмасовите отпадъци, проектирането на продукти, иновациите в производствените процеси и модернизирането на системите за разделно събиране на отпадъци.

Все още е налице възможност за подобряване на ресурсната ефективност в българската система на застроена среда. Между 2016 г. и 2020 г. жилищната застроена площ на глава от населението в България се увеличи до 36,11 m² на глава от населението, което почти се равнява на средната стойност за

ЕС от 36,48 m². За разлика от това нежилищната застроена площ продължава да бъде доста под средната стойност — 10,11 m² на глава от населението спрямо 15,51 m². Темпът на растеж и на двете категории сгради е по-висок от средния растеж за ЕС, особено в жилищния сектор. През 2020 г. България представи дългосрочна стратегия за саниране с цел декарбонизация на сградния фонд. Възприемането на принципите на кръговата икономика се споменава като част от основните приоритети на плана.

Таблица A9.1: **Показатели за кръговост**

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	EU-27	Latest year
Industry								
Resource productivity (purchasing power standard (PPS) per kilogram)	0.8	0.8	0.8	0.8	0.9	-	2.5	2022
Circular material use rate (%)	2.5	4.1	5.9	4.8	4.8	-	11.5	2022
Eco-innovation index (2013=100)	36.9	39.1	44.4	55.9	57.7	-	121.5	2022
Recycling of plastic packaging (%)	59.2	50.6	-	-	-	-	40.7	2021
Cost of air emissions from industry (EUR bn)	11.6	9.1	8.1	11.5	-	-	352.7	2021
Built environment								
Recovery rate from construction and demolition waste (%)	24.0	-	96.0	-	-	-	89.0	2020
Soil sealing index (base year = 2006)	103.0	-	-	-	-	-	103.4	2018
Non-residential floor area (m^2 per capita)	14.6	14.9	15.2	-	-	-	18.0	2020
Waste backfilled (%)	-	-	-	-	-	-	9.9	2020

Източник: Евростат, Европейска агенция за околната среда

Цифровата трансформация е от съществено значение за осигуряването на устойчива и конкурентоспособна икономика. В съответствие с програмата за политиката за цифровото десетилетие, и по-специално с целите за цифрова трансформация до 2030 г., в настоящото приложение се описват резултатите на България в областта на цифровите умения, цифровата инфраструктура/свързаност и цифровизацията на предприятията и обществените услуги. Когато е целесъобразно, в него се посочва напредъкът по изпълнението на плана за възстановяване и устойчивост (ПВУ). България заделя 23,1 % от общия размер на разпределените средства за ПВУ за цифрови цели (1,3 милиарда евро)([86]). По линия на политиката на сближаване за цифровата трансформация на страната са разпределени допълнителни 1,3 милиарда евро (13 % от общото финансиране за държавата в рамките на политиката на сближаване)([87]).

Политическата програма за цифровото десетилетие очертава пътя за успешната цифрова трансформация на ЕС до 2030 г. В националната пътна карта на България са очертани действията, които държавата възнамерява да предприеме за постигане на целите и задачите на национално равнище([88]). В доклада за 2023 г. относно състоянието на цифровото десетилетие се подчертава необходимостта от ускоряване и задълбочаване на колективните усилия, за да бъдат постигнати общоевропейските цели и задачи([89]). Наред с другото, едно население с цифрови умения засилва развитието и внедряването на цифрови технологии и води до повишаване на производителността и до нови бизнес модели. То води и до по-голямо приобщаване и участие в среда, която все повече се оформя от цифровата трансформация. Цифровите технологии, инфраструктура и инструменти играят роля в справянето с настоящите структурни предизвикателства, включително стратегическите зависимости, киберсигурността и изменението на климата.

България отбелязва ниски резултати по отношение на цифровите умения. 35,5 % от населението на България притежава основни цифрови умения, което е сред най-ниските равнища в ЕС. Процентът на специалистите в областта на ИКТ също е един от най-ниските в ЕС, въпреки че делът на жените специалисти в областта на ИКТ е най-голям. Един от приоритетите на ПВУ на България е да се подобрят цифровите умения, като са предвидени значителни инвестиции за адаптирането на набора от умения на работната сила към новите нужди на пазара на труда и за създаването на национална онлайн платформа за учене за възрастни.

България има смесени резултати в областта на цифровата инфраструктура/свързаност. Страната показва резултати много над средните за ЕС по отношение на покритието на фиксирани мрежи с много голям капацитет (ММГК), но под средните за ЕС по отношение на покритието на мобилни широколентови мрежи и предоставянето на радиочестотен спектър за 5G (63 % в сравнение с 68 %). Освен това резултатите на България са под средните за ЕС по отношение на общото 5G покритие и на 5G покритието в радиочестотния обхват 3,4—3,8 GHz, който е от съществено значение за създаването на възможности за авангардни приложения, изискващи голяма широчина на честотната лента. В рамките на своя ПВУ България вече е въвела мерки за подобряване на свързаността, като например реформата за създаване на благоприятна инвестиционна среда, и отбелязва напредък към ефективното използване на радиочестотния спектър.

България отбелязва много ниски резултати по отношение на цифровизацията на предприятията. Едно от ключовите

([86]) Делът на разпределените финансови средства, които допринасят за целите в областта на цифровите технологии, е изчислен въз основа на приложение VII към Регламента за Механизма за възстановяване и устойчивост.

([87]) Тази сума включва всички инвестиции, насочени специално към цифровата трансформация или допринасящи значително за нея през програмния период 2021—2027 г. в рамките на политиката на сближаване. Източниците на финансиране са Европейският фонд за регионално развитие, Кохезионният фонд, Европейският социален фонд плюс и Фондът за справедлив преход.

([88]) Актуализиран национален стратегически документ „Цифрова трансформация на България за периода 2024—2030 г.“, https://egov.government.bg/wps/portal/ministry-meu/strategies-policies/digital.transformation/itis-national-strategic-documents/national.strategic.document.digital.transformation.

([89]) Европейска комисия (2023 г.): Доклад за състоянието на цифровото десетилетие за 2023 г., Доклад за състоянието на цифровото десетилетие за 2023 г. | Изграждане на цифровото бъдеще на Европа (europa.eu |

предизвикателства е въвеждането на цифрови технологии в предприятията (главно МСП), където процентът е един от най-ниските в ЕС. Въвеждането на модерни технологии (като големи информационни масиви, услуги в облак и изкуствен интелект) също е много слабо. Само 29 % от българските предприятия са въвели поне една от тези три технологии, което е под средното равнище за ЕС от 55 % за 2023 г. Възприемането на изчисленията в облак (14 %) е забележително ниско в сравнение със средното за ЕС (39 %). Освен това делът на българските МСП с поне основно равнище на цифров интензитет е 28 %, което е доста под средната стойност за ЕС (58 %). Планът за възстановяване и устойчивост на България включва мерки като ваучерна схема за цифровизация на МСП, с която се подпомагат дейности, като например уеб базирани ИКТ услуги за платформи, както и софтуерни решения. ПВУ ще бъде допълнен от целеви инвестиции по линия на политиката на сближаване, насочени към разработването на технологии, необходими за т.нар. „Четвърта индустриална революция“, така че да се подпомогнат МСП при постигането на последните четири равнища на цифровизация. През 2022 г. 2 % от предприятията в България са докладвали за прекъсване на ИКТ услугите поради кибератаки (напр. атаки със софтуер за изнудване, атаки, свързани с отказ за предоставянето на услуги). През същата година 17,1 % от предприятията са разработили или преразгледали своята политика за сигурност на ИКТ през предходните 12 месеца.

България има много слаби резултати по отношение на цифровизацията на обществените услуги, макар че се очаква напредък вследствие на текущите инициативи на страната. Резултатите на България са много под средните за ЕС по отношение на цифровите обществени услуги за гражданите (67 спрямо 79), но за предприятията са достигнали равнище над средното за ЕС (92 спрямо 85). Процентът на потребителите на електронно управление също е в застой през последните години — 35,4 % в сравнение със средната стойност за ЕС от 75 %. Държавата има една схема за електронна идентификация (eID), за която е изпратила уведомление съгласно Регламента относно електронната идентификация и удостоверителните услуги. Планът за възстановяване и устойчивост на България включва мерки, които допринасят за цифровизацията на публичната администрация и за предоставянето на цифрови обществени услуги в ключови области, като правосъдието, здравеопазването, заетостта и социалната закрила([90]).

([90]) Европейска комисия (2023 г.): Доклади по държави — Доклад за цифровото десетилетие за 2023 г., https://digital-strategy.ec.europa.eu/bg/library/country-reports-digital-decade-report-2023.

Таблица A10.1: **Ключови цели на цифровото десетилетие, наблюдавани с показателите на индекса за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото**

	Bulgaria			EU	Digital Decade target by 2030 (EU)
	2022	2023	2024	2024	
Digital skills					
At least basic digital skills	**31%**	**31%**	**36%**	**56%**	**80%**
% individuals	2021	2021	2023	2023	2030
ICT specialists ([1])	**3.5%**	**3.8%**	**4.3%**	**4.8%**	**20 million**
% individuals in employment aged 15-74	2021	2022	2023	2023	2030
Digital infrastructure/connectivity					
Fixed very high capacity network (VHCN) coverage	**81%**	**86%**	**89%**	**79%**	**100%**
% households	2021	2022	2023	2023	2030
Fibre to the premises (FTTP) coverage ([2])	**81%**	**86%**	**89%**	**64%**	**-**
% households	2021	2022	2023	2023	
Overall 5G coverage	**40%**	**67%**	**71%**	**89%**	**100%**
% populated areas	2021	2022	2023	2023	2030
Digitalisation of businesses					
SMEs with at least a basic level of digital intensity	**25%**	**NA**	**28%**	**58%**	**90%**
% SMEs	2021		2023	2023	2030
Data analytics	**NA**	**NA**	**22%**	**33%**	**-**
% enterprises			2023	2023	
Cloud	**10%**	**10%**	**14%**	**39%**	**-**
% enterprises	2021	2021	2023	2023	
Artificial intelligence	**3%**	**3%**	**4%**	**8%**	**-**
% enterprises	2021	2021	2023	2023	
AI or cloud or data analytics ([3])	**NA**	**NA**	**29%**	**55%**	**75%**
% enterprises			2023	2023	2030
Digitalisation of public services					
Digital public services for citizens	**59**	**60**	**67**	**79**	**100**
Score (0 to 100)	2021	2022	2023	2023	2030
Digital public services for businesses	**76**	**81**	**92**	**85**	**100**
Score (0 to 100)	2021	2022	2023	2023	2030
Access to e-health records	**NA**	**77**	**77**	**79**	**100**
Score (0 to 100)		2022	2023	2023	2030

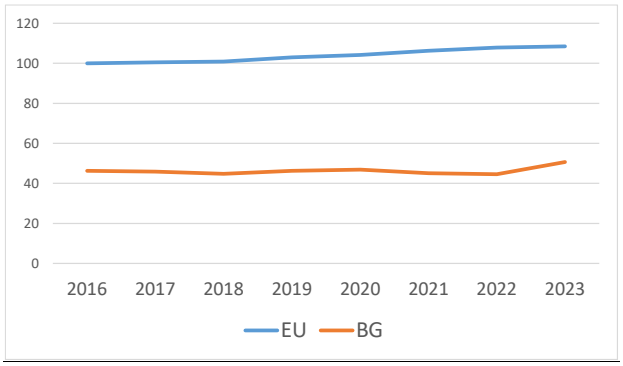
1) Целта от 20 милиона представлява около 10 % от общата заетост.
2) Показателят за покритието с „оптична линия до помещенията“ е включен отделно, тъй като развитието му също ще бъде наблюдавано отделно и ще бъде взето предвид при тълкуването на данните за покритието на ММГК в цифровото десетилетие.
3) Поне 75 % от предприятията в ЕС използват в съответствие със стопанската си дейност една или повече от следните технологии: i) компютърни услуги „в облак“; ii) големи информационни масиви; iii) изкуствен интелект.

Източник: Индекс за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото

В настоящото приложение е представен общ преглед на ефективността на българската система за научни изследвания и иновации, която е от съществено значение за осъществяването на двойния преход и за осигуряването на дългосрочна конкурентоспособност.

България продължава да бъде „нововъзникващ новатор“, като резултатите в областта на иновациите се подобряват с течение на времето, но с по-бавни темпове от тези в ЕС. Според изданието за 2023 г. на Европейския сравнителен доклад за иновациите([91]) резултатите на България в областта на иновациите значително са се подобрили между 2022 г. и 2023 г. Запазването на тази положителна тенденция ще бъде от решаващо значение за България, за да се преодолее нарастващата разлика спрямо средната стойност за ЕС.

Графика A11.1: **Резултати в областта на иновациите 2016—2023 г.**

Източник: Европейски сравнителен доклад за иновациите за 2023 г.

Публичните и частните инвестиции в НИРД остават сред най-слабите в ЕС. Интензитетът на НИРД([92]) възлиза на 0,77 % през 2022 г., оставайки на същото равнище от 2020 г., и все още е далеч от средната стойност за Европа (2,24 %)([93]). Докато инвестициите в НИРД бавно нарастват през последните години, през 2022 г. както публичните разходи за НИРД (0,24 % от БВП), така и разходите на стопанските предприятия за НИРД (0,52 % от БВП) намаляха, като и двата показателя останаха значително под средните стойности за ЕС — съответно 0,73 % и 1,48 %. Въпреки това през 2022 г. България е увеличила с почти 18 % своето финансиране за НИРД по отношение на абсолютните разходи (647,119 милиона евро)([94]). Националният план за възстановяване и устойчивост (ПВУ) съдържа мерки, насочени към укрепване на публичните и частните инвестиции в научни изследвания и иновации. Компонентът за научни изследвания и иновации на плана обаче беше намален като част от изменението, направено през септември 2023 г., за да се вземе предвид преразглеждането в низходяща посока на разпределените за държавата средства по МВУ. Освен това ПВУ ще бъде подсилен чрез целенасочени инвестиции по линия на политиката на сближаване в размер на над 2 милиарда евро, насочени към допълнително подпомагане на екосистемата за научни изследвания и иновации в България. В бъдеще от съществено значение ще бъде запазването на бюджетните задължения за финансиране на НИРД (за да се постигне националната стратегическа цел от 2 % интензивност на НИРД до 2025 г.([95])

Поради много ниските равнища на публичните инвестиции за НИРД научният и технологичният потенциал на България остават до голяма степен неоползотворени. Ниските публични разходи за НИРД оказват отрицателно въздействие върху качеството на публичната научна база (измерено чрез дела на научните публикации сред първите 10 % от най-често цитираните публикации в света), което е сред най-ниските в ЕС. Последиците от ниските равнища на публичните разходи за НИРД се изострят допълнително от факта, че ограниченият публичен бюджет за НИРД е разпределен между голям брой висши учебни заведения и научноизследователски организации поради високата степен на

([91]) Европейски сравнителен доклад за иновациите (ЕСДИ), 2023 г., профил по държави: България, https://ec.europa.eu/assets/rtd/eis/2023/ec_rtd_eis-country-profile-bg.pdf. ЕСДИ предоставя сравнителен анализ на постиженията в областта на иновациите в държавите от ЕС, включително относителните силни и слаби страни на техните национални системи за иновации (също в сравнение със средните стойности за ЕС).

([92]) Определени като брутни вътрешни разходи за НИРД като процент от БВП.

([93]) Европейски целеви показател за интензитет на НИРД: 3 %.

([94]) https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/rd_e_gerdtot/default/table?lang=en.

([95]) https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1231.

Таблица A11.1: **Ключови показатели за иновациите**

Bulgaria	2010	2015	2020	2021	2022	EU average (1)
Key indicators						
R&D intensity (GERD as % of GDP)	0.56	0.95	0.85	0.77	0.77	2.24
Public expenditure on R&D as % of GDP	0.28	0.25	0.27	0.26	0.24	0.73
Business enterprise expenditure on R&D (BERD) as % of GDP	0.28	0.70	0.57	0.51	0.52	1.48
Quality of the R&I system						
Scientific publications of the country within the top 10% most cited publications worldwide as % of total publications of the country	3.2	2.6	2.34	:	:	9.6
Patent Cooperation Treaty (PCT) patent applications per billion GDP (in PPS)	0.4	0.6	0.49	:	:	3.4
Academia-business cooperation						
Public-private scientific co-publications as % of total publications	4.7	6.1	4.5	5.1	5.4	7.6
Public expenditure on R&D financed by business enterprise (national) as % of GDP	0.016	0.017	0.029	0.026	:	0.054
Human capital and skills availability						
New graduates in science & engineering per thousand pop. aged 25-34	11.4	11.4	8.0	8.7	:	16.9
Public support for business enterprise expenditure on R&D (BERD)						
Total public sector support for BERD as % of GDP	:	0.024	:	0.011	:	0.204
R&D tax incentives: foregone revenues as % of GDP				:	:	0.104
Green innovation						
Share of environment-related patents in total patent applications filed under PCT (%)	10.2	28.7	22.0	:	:	14.7
Finance for innovation and economic renewal						
Venture capital (market statistics) as % of GDP	0.015	0.011	0.010	0.020	0.021	0.085
Employment share of high growth enterprises measured in employment (%)	:	18.6	14.16	:	:	12.51

1) Средна стойност за ЕС за последната налична година или за годината с най-голям брой данни за държавите
Източник: Евростат, ОИСР, ГД „Съвместен изследователски център", Science-Metrix (база данни Scopus и статистическа база данни на ЕПВ за патентите), Invest EU

разпокъсаност на научноизследователската екосистема на България.

Разпокъсаното управление на българската система за научни изследвания и иновации и неефективната координация между министерствата и изпълнителните агенции възпрепятстват ефективното разработване на политики и изпълнението на реформите и стратегиите за научни изследвания и иновации. Това разпокъсано управление оказва неблагоприятно въздействие върху ефикасността и резултатите на националната екосистема за научни изследвания и иновации. За да се справят с това предизвикателство, органите въведоха важна реформа: нов закон за насърчаване на научните изследвания и иновациите, предвиден в ПВУ. В закона се определят законодателни параметри за разработването и финансирането на научните изследвания и иновациите и се уреждат ролята и отговорностите на всяка от институциите, участващи в цикъла на политиката. Българското правителство планира да получи практическа подкрепа за разработване, прилагане и оценка на реформите по отношение на разпокъсаните ресурси за научни изследвания чрез механизма за подкрепа в областта на политиките в рамките на програма „Хоризонт".

Системната загуба на научен капацитет възпрепятства конкурентоспособността на България и прехода ѝ към икономика, основана на знанието. Резервът на България от налични човешки ресурси за научни изследвания и иновации, измерен чрез дела на новозавършилите висше образование в областта на науката и инженерството сред

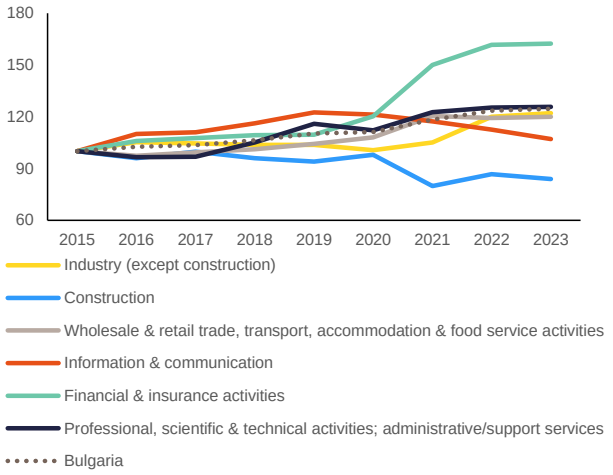
населението, бележи низходяща тенденция от 2010 г. насам и е доста под средната стойност за ЕС. Положението допълнително се утежнява от един от най-ниските дялове на населението на възраст 25—34 години, завършили успешно висше образование (33,8 % спрямо средната стойност за ЕС от 42 %) (вж. също приложение 15), както и от застаряващите([96]) научни работници, които са твърде малко поради лошите перспективи за професионално развитие. Това е отразено в малкия брой научни работници (еквиваленти на пълно работно време), заети в публичния сектор, на хиляда души от активното население, който остава трайно сред най-ниските от всички държави от ЕС (2,6 през 2021 г. в сравнение със средната стойност за ЕС от 4,2).

Ограничените връзки между академичните среди и бизнеса продължават да бъдат сериозна пречка пред търговската реализация на резултатите от научните изследвания. Сътрудничеството между науката и бизнеса, отразено в дела на публично-частните научни съвместни публикации, остава в ниския край на скалата — 5,4 % в сравнение със средната стойност за ЕС от 7,6 %. Публичните разходи за НИРД, финансирани от предприятията, също са доста под средните за ЕС, което подсказва, че българските предприятия нямат голям стимул да работят с публични научноизследователски институции, като по този начин се ограничават трансферът на технологии и иновационните дейности.

([96]) https://www.nsi.bg/bg/content.

През последните години развитието на производителността в България беше благоприятно, въпреки че (гео)политическата несигурност поставя предизвикателства пред потенциала за производителност и конкурентоспособността на предприятията. Реалната производителност на труда показва стабилна тенденция на нарастване от 2012 г. насам, която се дължи главно на финансовия и застрахователния сектор, но и на производствения сектор (вж. графика A12.1). Според Евростат обаче номиналната производителност на труда на отработен час достига едва 56,8 % от равнището за ЕС през 2023 г. (по стандарти на покупателната способност). Общата факторна производителност се дължи главно на ръста на производителността на труда между 2021 г. и 2023 г., докато нарастването на капиталовата интензивност (инвестициите) е допринесло в по-малка степен. Несигурната икономическа среда, недостигът на работна ръка и недостатъчното търсене (особено в производството) са най-важните фактори, възпрепятстващи икономическата дейност на предприятията през 2023 г.([97]) Приносът на инвестициите към общия растеж на БВП остана значително ограничен през 2023 г., въпреки че частните и публичните инвестиции леко се повишиха през първата половина на годината. Това се дължи главно на инвестиции в машини, оборудване и оръжейни системи, както и на финансирани на национално равнище и на съфинансирани от ЕС инвестиции.

Графика A12.1: **Производителност на труда (на отработен час) в различни икономически сектори (2015 г. = 100)**

Източник: Европейска комисия

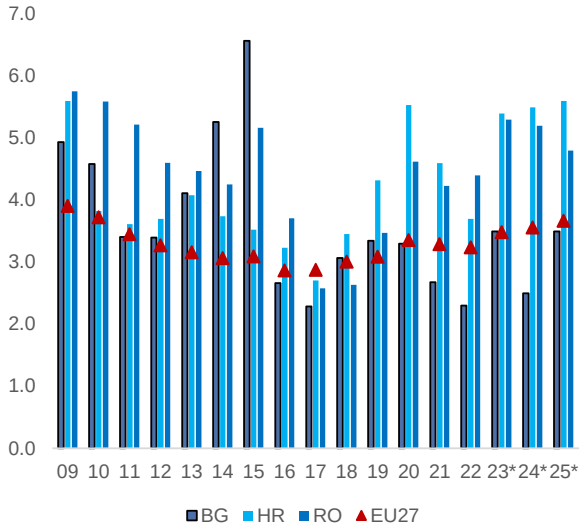
Публичните инвестиции бавно се увеличиха след 2021 г., като продължават до голяма степен да се дължат на националното финансиране и на финансирането от ЕС. Проектите за публична инфраструктура (транспорт и цифрова свързаност, кръгова и нисковъглеродна инфраструктура) се осъществяват по Националната програма за развитие БЪЛГАРИЯ 2030 и други национални програми. За 2024 г. е разработена подробна национална инвестиционна програма от централните и общинските институции. Освен това финансираните от ЕС програми също представляват източници за публични инвестиции. Въпреки това все още е налице значителна разлика, когато се сравняват държавните инвестиции с тези на сходни държави като Румъния и Хърватия (вж. графика A12.2). Според оценката на МВФ за управлението на публичните инвестиции([98]) съществува значителна разлика в ефективността, особено при планирането на проекти, възлагането на обществени поръчки и последващите одити. В прегледа на публичното управление на ОИСР се съдържат препоръки относно начините за по-добро изпълнение на политиките, ефективно прилагане на публичното финансиране и намиране на

([97]) Сезонно изгладен краткосрочен показател на Българска народна банка.

([98]) Hallaert, J.J. и Primus, K. (2022 г.), „Strengthening Public Expenditure efficiency: Investment and Social Spending in Bulgaria“ („Укрепване на ефективността на публичните разходи: инвестиции и социални разходи в България“), МВФ WP/22/100.

алтернативни начини за финансиране (ОИСР, 2023 г.)([99]).

Графика A12.2: **Държавни инвестиции, % от БВП**

Източник: Европейската комисия

Дефлационните тенденции на външните пазари стабилизираха производствените разходи за българските предприятия въпреки натиска върху заплатите поради недостига на работна ръка, особено в производството и услугите. Според Евростат средните годишни цени на производител в промишлеността са намалели през 2023 г. (-9,1 % спрямо 37,8 % през 2022 г.), главно поради спада в цените на енергията (-27 % спрямо 81,6 % през 2022 г.) и по-ниските цени на суровините. Заедно с благоприятното развитие на номиналния ефективен обменен курс на лева, тези ценови тенденции компенсират по-високите възнаграждения на заетите лица. Въпреки че недостигът на материали и работна ръка остава по-голям от средния за ЕС, различната динамика на цените като цяло стабилизира разходите за труд за единица продукция на предприятията. На секторно равнище разходите за труд за единица продукция са се увеличили значително във всички основни икономически сектори: строителство, промишленост и услуги.

Българските малки и средни предприятия (МСП) са обезпокоени от недостига на (квалифицирана) работна ръка. Според различни краткосрочни бизнес показатели и обсъждания със заинтересованите страни, недостигът на (квалифицирана) работна ръка и несигурното икономическо развитие са сред най-често посочваните фактори, възпрепятстващи икономическата дейност, и представляват значителни пречки пред растежа на производителността. Липсата на квалифициран персонал представлява дългосрочна пречка пред инвестициите за 88 % от предприятията според инвестиционното проучване на ЕИБ за 2023 г.([100]) Намирането на квалифициран персонал и опитни ръководители, както и разходите за производство/труд са основните проблеми за българските МСП — съответно 27 % и 11 % от МСП съобщават за тези специфични трудности според проучването за достъпа на предприятията до финансиране (SAFE)([101]). Макар че редица чуждестранни инвеститори смятат настоящото и краткосрочното си положение за добро и са оптимистично настроени според проучване на германската международна индустриално-търговска камара, едва 14 % от отговорилите инвеститори са доволни от качеството на академичното образование и само 15 % — от качеството на професионалното образование и обучение. Някои предприятия са започнали да разработват свои собствени решения, като например обучение на работното място, увеличаване на цифровизацията, повишаване на заплатите или засилване на сътрудничеството с образователните институции([102]).

Що се отнася до търговията със стоки, България е доста добре интегрирана в единния пазар, но търговската интеграция по отношение на услугите изостава. След като през 2020 г. българската търговия със

([99]) ОИСР (2023 г.), „Public Investment in Bulgaria: Planning and Delivering Infrastructure“ („Публични инвестиции в България: планиране и осигуряване на инфраструктура“), прегледи на ОИСР на публичното управление, публикация на ОИСР, Париж, https://doi.org/10.1787/b73ef3b4-en.

([100]) Проучване на ЕИБ относно инвестициите, 2023 г.: Преглед за България.

([101]) Европейска комисия (2023 г.). Проучване за достъпа на предприятията до финансиране (SAFE), Аналитичен доклад за 2023 г.

([102]) Германо-Българска индустриално-търговска камара, Икономическо проучване, 2023 г.: Проблемите на бизнеса в България:липса на квалифицирани кадри и недоволство от борбата с корупцията и престъпността (ahk.de).

стоки и услуги с държавите от ЕС достигна около 61,9 % от общата търговия на България, през 2022 г. тя спадна до 57,9 %. Германия, Италия и Румъния са основните експортни партньори от ЕС. България би могла да увеличи пазарния си дял за износ на хранителни продукти, неблагородни метали и камъни, цимент, керамични и стъклени продукти. По отношение на ЕС само 18 % (13 %) от общия износ (внос) на България са за услуги (главно туристически и транспортни услуги), а с дял от 6 % интеграцията на търговията с услуги е ниска в сравнение със средната стойност за ЕС от 15 %.

Въпреки някои подобрения България продължава да бъде една от държавите със слаби резултати, що се отнася до пълното и правилно прилагане на законодателството в областта на единния пазар, както се вижда от дефицита при транспонирането и съответствието. Що се отнася до прилагането на правото на ЕС, дефицитът на България при транспонирането (процентът на всички директиви, които не са транспонирани в националното законодателство) се подобри до 1,8 % през 2022 г. (2,1 % през 2021 г.). Освен това дефицитът при съответствието (процентът на всички неправилно транспонирани директиви) намаля леко до 2,0 % през 2022 г. (2,1 % през 2021 г.). България обаче все още се нарежда на 24-то място сред държавите от ЕС по отношение на дефицита при транспонирането и на 22-ро място по отношение на дефицита при съответствието. От друга страна, положението при разглеждането на случаи от водещия СОЛВИТ център е по-добро. През 2023 г. България е разрешила всички отнесени до СОЛВИТ случаи (19), които е разгледала като водещ център, което е над средното за ЕС равнище от 88,3 %.

Административната тежест преобладава в областта на регулирането на стопанската дейност и издаването на разрешения за инсталиране на възобновяеми енергийни източници. Стопанските разпоредби и административните пречки възпрепятстват 58 % от предприятията при дългосрочните инвестиции (ЕИБ, 2023 г.), докато „регулирането“ (бюрокрацията) е посочено като един от най-належащите проблеми за МСП (Проучване SAFE, 2023 г.). Равнището на доверие в България е намаляло — само 42 % от анкетираните инвеститори([103]) (в сравнение с 43 % през 2023 г.) са уверени, че техните инвестиции са защитени от закона и съдилищата в страната. Повече от половината инвеститори, които не са уверени, дават като причини за своите опасения „непредвидимото, непрозрачно административно поведение и трудностите при оспорването на административни решения в съда“. Макар че бяха приети нови закони и инициативи за увеличаване на капацитета на възобновяемите енергийни източници, както е предвидено в българския план за възстановяване и устойчивост (ПВУ), административната тежест може да бъде допълнително намалена. Предприятията са особено обезпокоени от административния капацитет на местните органи, както и от продължителността на процеса на издаване на разрешения.

Българската система за обществени поръчки продължава да буди безпокойство въпреки известния напредък и усилията за реформиране на регулаторната рамка. Конкуренцията в областта на обществените поръчки продължава да намалява в България през 2023 г., както се вижда от няколко показателя([104]). Показателят „Покани с един оферент“ (брой на процедурите, при които поръчката е възложена на оферента, подал единствената получена оферта) се е увеличил на 37 %. Освен това 28 % от всички процедури са неуспешни, тъй като не е подадена оферта, а 20 % от договорите са възложени без конкурс, т.е. въз основа на процедура на договаряне без публикуване. Като цяло българското законодателство в областта на обществените поръчки продължава да бъде сложно и относително нестабилно. През последната година България преразгледа своя закон за обществените поръчки, за да подобри, наред с другото, равнището на конкуренция в областта на обществените поръчки, и по-специално да намали броя на договорите без покана за участие в търг и договорите с една получена оферта. Следва да се следи активно дали новият закон води до желания ефект.

([103])Информационно табло на ЕС в областта на правосъдието за 2024 г.

([104])Наличните към момента данни са предварителни. Поради техническата подготовка на нова платформа за обществени поръчки бяха взети предвид само редовните данни, налични в Електронния ежедневник за поръчките (TED).

Въпреки че българските МСП са засегнати в по-малка степен от закъснели плащания в сравнение със средното за ЕС равнище, повечето предприятия се опасяват от въздействието на общата икономическа тенденция върху собствените им плащания и върху тези на техните клиенти. Според проучването SAFE 31 % от българските МСП посочват като проблем забавените плащания, което е доста под средното в ЕС равнище от 49 %([105]). Предприятията смятат, че нарастващата инфлация (65 %) е основната пречка пред техните клиенти да плащат навреме. Освен това забавените плащания оказват значително въздействие върху предприятията по отношение на генерирането на приходи (33 %), растежа (31 %) и разходите за финансиране (29 %)([106]).

България е на предварителен етап от въвеждането на техническата система, основавана на принципа на еднократност([107]). Като част от Регламента за единната цифрова платформа([108]) системата ще даде възможност за автоматизиран трансграничен обмен на данни между компетентните органи, като по този начин се подобряват онлайн достъпа до информация, административните процедури и помощта в рамките на ЕС. Интегрирането на българските компетентни органи е от решаващо значение за гладкото функциониране на системата и за намаляването на административната тежест.

([105])Проучване SAFE от 2023 г.

([106])INTRUM (2022). European Payment Report (Европейски доклад за плащанията).

([107])Регламент за изпълнение (ЕС) 2022/1463 на Комисията.

([108])Регламент (ЕС) 2018/1724.

Таблица A12.1: **Промишленост и единен пазар**

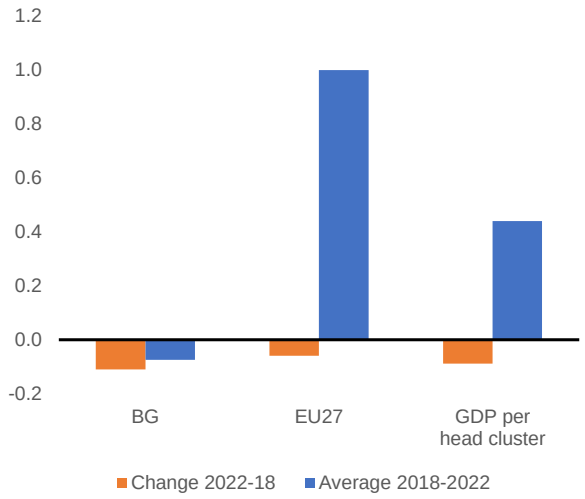
Bulgaria							
POLICY AREA	**INDICATOR NAME**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**EU27 average***
HEADLINE INDICATORS							
Economic Structure	Net Private investment, level of private capital stock, net of depreciation, % GDP[1]	4,5	4,6	2,9	4,2	3,1	**3,8**
	Net Public investment, level of public capital stock, net of depreciation, % GDP[1]	0,7	0,6	0,1	-0,3	1	**1,2**
	Real labour productivity per person in industry (% yoy)[2]	0,1	-5,4	4,7	14,7	2,2	**-1,24**
Cost competitiveness	Nominal unit labour cost in industry (% yoy)[2]	5,9	13,1	5	-0,7	20,2	**9,83**
SINGLE MARKET							
Single Market integration	EU Trade integration, % (Average intra-EU imports + average intra EU exports)/GDP[2]	37,8	34,2	37,3	40,7	35,4	**42,9**
Compliance	Transposition deficit, % of all directives not transposed[3]	0,6	1,6	2,2	1,8	1,7	**0,7**
	Conformity deficit, % of all directives transposed incorrectly[3]	1,6	1,9	2,1	2	1,6	**1,1**
	SOLVIT, % resolution rate per country[3]	95,2	100,0	95,0	100,0	100,0	**88,3**
	Number of pending infringement proceedings[3]	21	29	42	38	36	**25,9**
Restrictions	EEA Services Trade Restrictiveness Index[4]	-	-	-	-	-	**0,05**
Public procurement	Single bids, % of total contractors[3]	27	26	32	34	37	**28,6**
	Direct Awards, %[3]	29	29	25	23	20	**8,1**
ECONOMIC STRUCTURE							
Shortages	Material Shortage (industry), firms facing constraints, %[5]	3,5	4,4	7,3	12,3	11,6	**17,2**
	Labour Shortage using survey data (industry), firms facing constraints, %[5]	41,9	29,6	29,5	34,9	36,7	**23,3**
	Vacancy rate, % of vacant posts to all available ones (vacant + occupied)[2]	0,7	0,6	0,7	0,8	0,7	**2,5**
Strategic dependencies	Concentration in selected raw materials, Import concentration index based on a basket of critical raw materials[6]	0,15	0,15	0,15	0,15	0,2	**0,22**
	Installed renewables electricity capacity, % of total electricity produced[2]	46,3	47,8	48,5	49,7	0,0	**50**
BUSINESS ENVIRONMENT - SMEs							
Investment obstacles	Impact of regulation on long-term investment, % of firms reporting business regulation as major obstacle[7]	28,1	20,6	24,9	19,0	21,0	**22,2**
Business demography	Bankruptcies, Index (2015=100)[2]	129,3	108,0	116,0	131,9	109,1	**105,6**
	Business registrations, Index (2015=100)[2]	93,7	70,9	79,8	80,6	81,6	**120,2**
Late payments	Payment gap - corporates B2B, difference in days between offered and actual payment[8]	-	17	14	14	17	**15**
	Payment gap - public sector, difference in days between offered and actual payment[8]	-	25	10	15	19	**16**
	Share of SMEs experiencing late payments in past 6 months, %[9]	34,5	30,3	32,4	25,1	30,7	**48,7**
Access to finance	EIF Access to finance index - Loan, Composite: SME external financing over last 6 months, index values between 0 and 1[10]	0,34	0,38	0,40	0,37	-	**0,49**
	EIF Access to finance index - Equity, Composite: VC/GDP, IPO/GDP, SMEs using equity, index values between 0 and 1[10]	0,05	0,06	0,05	0,07	-	**0,17**

Източник: 1) AMECO, 2) Евростат, 3) Информационно табло за единния пазар, 4) ОИСР, 5) ECFIN BCS, 6) COMEXT и изчисления на Комисията, 7) Инвестиционно проучване на ЕИБ, 8) Доклад на Intrum за плащанията, 9) Проучване SAFE, 10) Индекс на ЕИФ за достъпа на МСП до финансиране.

* Собствени изчисления на Комисията средно за ЕС-27

Публичната администрация на България е от съществено значение за конкурентоспособността на икономиката, по-специално чрез оформянето на условията за двойния преход и създаването на благоприятна бизнес среда. Усещането за ефективност на правителството е значително под средното за ЕС (графика A13.1). Политическата нестабилност през последните години забави значителни секторни реформи и предостави малко възможности за справяне с незадоволителните административни резултати. В плана за възстановяване и устойчивост (ПВУ) се поставя акцент върху приоритети, като например консолидиране на предишните усилия за цифровизация, с цел предоставяне на повече цифрови услуги, подобряване на обществените поръчки и на управлението на държавните предприятия и борба с корупцията.

Графика A13.1: **Ефективност на управлението**

Средна стойност за периода 2018—2022 г. и промяна през периода 2018—2022 г.
Колоната за БВП на глава от населението показва средната стойност на показателя за ефективност на правителството за групата държави от ЕС, принадлежащи към същия клъстер БВП на глава от населението като България (държавите от ЕС са класирани по БВП на глава от населението и са групирани в три еднакво големи клъстера).
Източник: Показатели за управлението в света

България предприе няколко стъпки за подобряване на своите услуги за електронно управление. В съответствие със своя ПВУ, през 2023 г. България прие мерки за по-добро разпределение на отговорностите за цифровата трансформация на страната([109]), за стимулиране на цифровизацията на бизнес процесите, за подобряване на управлението на регистрите([110]) и за използването на данни в публичния сектор. При все това цифровите умения, делът на потребителите на интернет, които взаимодействат с правителството чрез уебсайтове, и общата зрялост на цифровите обществени услуги продължават да бъдат под средните стойности за ЕС (графика A13.2).

България предприема действия, за да подобри изготвянето на политиките си чрез укрепване на стратегическото планиране([111]) и последващите оценки на въздействието. Бяха създадени мрежи за партньорски практики с цел подобряване на координацията и планирането и насърчаване на иновациите. Свързаните с това реформи в рамките на ПВУ се допълват от преглед на действащата правна уредба и методика за стратегическо планиране. Предишните усилия за подобряване на законодателния процес в Парламента обаче не бяха продължени([112]).

Привлекателността на публичната администрация като работодател намалява. Делът на държавните служители на възраст под 39 години намалява през последните 5 години, като близо половината от свободните работни места в централната администрация останаха незаети в продължение на повече от 6 месеца([113]). Участието на държавните служители в ученето за възрастни е очевидно по-ниско от средното за ЕС. Това е пропусната възможност за подобряване на уменията в контекста на нарастващата конкуренция за таланти с частния сектор. Налице е също така ясна тенденция

([109])https://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=7881

([110])Закон за изменение и допълнение на Закона за електронното управление, https://www.parliament.bg/bg/desision/ID/164748 и Постановление № 232 на Министерския съвет от 20 ноември 2023 г.

([111])https://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=8056

([112])Изследване на законодателната дейност на 49-то Народно събрание през първите две парламентарни сесии, https://www.parliament.bg/bg/ncpi.

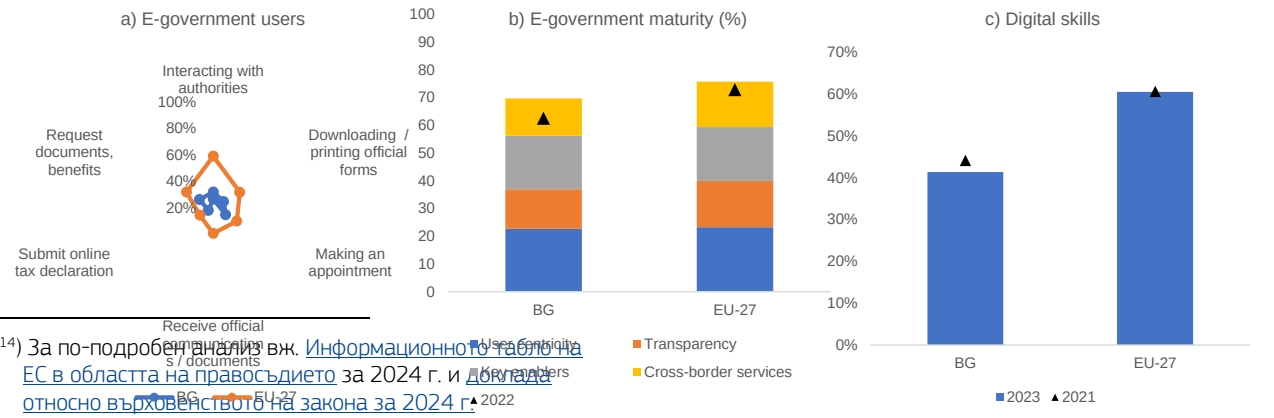
([113])Доклад за състоянието на администрацията, https://www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=33243.

държавните служители да пропускат задължителното въвеждащо обучение.

Липсата на данни за ефикасността на гражданските и търговските дела не дава възможност за правилна оценка на цялостната ефикасност на съдебната система. Що се отнася до продължителността на производствата, през 2022 г. административните съдилища бяха сред най-ефективните в ЕС (129 дни на първа, 57 дни на втора и 127 дни на трета инстанция). България обаче трябва да подобри цифровизацията на правосъдието, въпреки че в някои ситуации съдебните такси могат да се плащат онлайн и че може да се кандидатства за правна помощ онлайн. Страната се е заела да реши проблемите, свързани с независимостта на съдебната власт, но такива все още има([114]).

Системата за управление на публичните инвестиции в България беше наскоро реформирана. Планирането на публично-частните партньорства и прозрачността при подбора на проекти за инвестиции, финансирани от държавния бюджет, бяха засилени съответно през 2018 г. и 2022 г. Все още обаче не са въведени оценка и подбор на проекти въз основа на обективни показатели за икономическа ефективност. Освен това през 2023 г. правителството създаде централно звено в Министерството на финансите, специализирано в оценяването на управлението на публичните инвестиции и разработването на насоки и обучение, но то все още не е започнало да функционира пълноценно.

Графика A13.2: **а) използване на уебсайтове или приложения на публични органи (вляво); б) зрялост на електронното управление (център); в) дял на лицата с общи цифрови умения на основно или по-високо равнище (вдясно)**

1) данни за 2023 г. Показатели а и в: % лица, които са използвали интернет през последната година.
Източник: Евростат и доклад със съпоставителни данни за електронното управление.

([114]) За по-подробен анализ вж. Информационното табло на ЕС в областта на правосъдието за 2024 г. и доклада относно върховенството на закона за 2024 г. (предстоящо).

Таблица A13.1: **Показатели за публичната администрация**

BG	Indicator ([1])	2019	2020	2021	2022	2023	EU-27([2])
E-government and open government data							
1	Share of internet users within the last year that used a public authority website or app	n/a	n/a	n/a	31.7	35.4	75.0
2	E-government benchmark overall score ([3])	n/a	59.8	61.4	62.6	69.7	75.8
3	Open data and portal maturity index	0.6	0.8	0.8	0.8	0.7	0.8
Educational attainment level, adult learning, gender parity and ageing							
4	Share of public administration employees with higher education (levels 5-8, %)	55.8	55.6	56.3 (b)	57.3 (b)	56.6	52.9
5	Participation rate of public administration employees in adult learning (%)	1.8 (u)	: (u)	1.7 (bu)	2.1 (bu)	2.3 (u)	17.9
6	Gender parity in senior civil service positions ([4])	8.2	8.8	19.0	11.0	10.4	9.2
7	Ratio of 25-49 to 50-64 year olds in NACE sector O	1.9	2.0	1.9 (b)	1.5	1.4	1.5
Public financial management							
8	Medium-term budgetary framework index	0.7	0.7	0.7	0.7	n/a	0.7
9	Strength of fiscal rules index	2.6	2.7	2.7	2.7	n/a	1.4
Evidence-based policy making							
10	Regulatory governance	n/a	n/a	1.83	n/a	n/a	1.7

([1]) Високите стойности означават добро изпълнение, с изключение на показател # 6. ([2]) Стойност за 2023 г. Ако не е налична, се показва последната налична стойност. ([3]) Измерва насочеността към потребителите (включително на трансграничните услуги) и прозрачността на цифровите обществени услуги, както и наличието на ключови фактори за предоставянето на тези услуги. ([4]) Определя се като абсолютната стойност на разликата между дела на мъжете и жените, заемащи висши държавни длъжности.

Обозначения: (b) прекъсвания в динамичните редове; (d) определението се различава; (u) ниска надеждност

Източник: Дейности на физически лица в областта на електронното управление чрез уебсайтове, Евростат (# 1); доклад със съпоставителни данни за електронното управление (№ 2); доклад за зрелостта на отворените данни (№ 3); Проучване на работната сила, Евростат (№ 4, 5, 7); Европейски институт за равенство между половете (№ 6); База данни за фискалното управление (№ 8, 9); показатели на ОИСР за регулаторната политика и управлението (№ 10).

ПРИЛОЖЕНИЕ 14: ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ЗАЕТОСТТА, УМЕНИЯТА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА В КОНТЕКСТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СТЪЛБ НА СОЦИАЛНИТЕ ПРАВА

Европейският стълб на социалните права е ориентирът за възходящо сближаване с цел постигане на по-добри условия на живот и труд в ЕС. В настоящото приложение е представен преглед на напредъка на България в прилагането на 20-те принципа на стълба и водещите и националните цели на ЕС за 2030 г. в областта на заетостта, уменията и намаляването на бедността.

Таблица A14.1: **Набор от социални показатели за България**

Policy area	Headline indicator	
Equal opportunities and access to the labour market	Adult participation in learning (during the last 12 months, excl. guided on the job training, % of the population aged 25-64, 2022)	9.5
	Early leavers from education and training (% of the population aged 18-24, 2023)	9.3
	Share of individuals who have basic or above basic overall digital skills (% of the population aged 16-74, 2023)	35.5
	Young people not in employment, education or training (% of the population aged 15-29, 2023)	13.8
	Gender employment gap (percentage points, population aged 20-64, 2023)	7.3
	Income quintile ratio (S80/S20, 2022)	7.3
Dynamic labour markets and fair working conditions	Employment rate (% of the population aged 20-64, 2023)	76.2
	Unemployment rate (% of the active population aged 15-74, 2023)	4.3
	Long term unemployment (% of the active population aged 15-74, 2023)	2.3
	Gross disposable household income (GDHI) per capita growth (index, 2008=100, 2022)	
Social protection and inclusion	At risk of poverty or social exclusion (AROPE) rate (% of the total population, 2022)	32.2
	At risk of poverty or social exclusion (AROPE) rate for children (% of the population aged 0-17, 2022)	33.9
	Impact of social transfers (other than pensions) on poverty reduction (% reduction of AROP, 2022)	24.42
	Disability employment gap (percentage points, population aged 20-64, 2022)	29.5
	Housing cost overburden (% of the total population, 2022)	15.1
	Children aged less than 3 years in formal childcare (% of the under 3-years-old population, 2022)	17.4
	Self-reported unmet need for medical care (% of the population aged 16+, 2022)	1

Critical situation | To watch | Weak but improving | Good but to monitor | On average | Better than average | Best performers

Актуализация от 25 април 2024 г. Държавите членки са категоризирани въз основа на набора от социални показатели в съответствие с методиката, съгласувана с Комитета по заетостта и Комитета за социална закрила. Моля, вижте приложението към Съвместния доклад за заетостта за 2024 г. за подробности относно методиката.
Източник: Евростат

Пазарът на труда в България продължи да постига силни резултати през 2023 г., но продължават да съществуват предизвикателства за хората в уязвимо положение, като например младите хора, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение (NEET), хората с увреждания и ромското население. Въпреки че икономическият растеж продължи да се забавя през 2023 г., равнището на заетост (възрастовата група 20—64 години) продължи да нараства, като достигна 76,2 % през 2023 г., което е с 0,9 процентни пункта над средното за ЕС. След като намаляваше в продължение на 4 последователни години, разликата в заетостта между хората без увреждания и хората с увреждания нарасна през 2022 г. до 29,5 процентни пункта през 2022 г. и след това до 39,5 процентни пункта през 2023 г. и е сред най-големите в ЕС. Равнището на заетост на нискоквалифицираните лица (ISCED 0—2), на стойност от 50,2 % през 2023 г., бе под средното за ЕС (58,3 %) и с 40 процентни пункта по-ниско, отколкото за висококвалифицираните лица (ISCED 5—8). Равнището на безработица остана на видимо ниско равнище от 4,3 % през 2023 г., но със значителни различия между регионите, както и между градските и селските райони. Младежката безработица (15—24 години) беше 12,1 % през 2023 г., което е почти три пъти повече от общото равнище на безработица. Делът на NEET (15—29 години) беше 13,8 % през 2023 г. (спрямо 11,2 % в ЕС). Само 47 % от ромското население е извършвало платена работа през 2021 г., като процентът за жените е още по-нисък (31 %)([115]).

Недостигът на работна ръка и умения продължава да бъде значително предизвикателство и рискува да се влоши поради отрицателните демографски тенденции. България загуби 19,1 % от населението си в трудоспособна възраст (на възраст 15—64 години) между 2011 и 2021 г.([116]) и се очаква отрицателната тенденция да продължи. Това, в съчетание с високите равнища на неактивност на ромите, незаетите с работа, учене или обучение (NEET) и хората с увреждания, създава предизвикателства за икономическия растеж и за постигането на по-добри социални резултати. Интегрирането на хората, избягали от агресивната война на Русия срещу Украйна, обаче може да спомогне за преодоляване на недостига на работна ръка и умения в

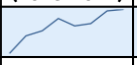
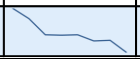
([115])Агенция на Европейския съюз за основните права, Проучване на ромите, 2021 г.

([116])Преброяване — статистика, 2021 г.

България. Работодателите продължават да съобщават за трудности при намирането на подходящите служители, като се очаква през 2024 г. да се търсят най-много работници със средно и висше образование. През 2023 г. работодателите посочиха, че ще се нуждаят от 20,8 % повече работници в сравнение с 2022 г.([117]). Равнището на заетост на наскоро завършилите професионално образование и обучение (ПОО) е 78,4 % през 2023 г., което е под средното за ЕС равнище от 81 %. С подкрепата на Европейския социален фонд плюс (ЕСФ +) широкомащабна операция, наречена „Започвам работа“, предоставя всеобхватен пакет от мерки за привличане на хора от уязвими групи на работа, като спомага за постигането на националната цел за равнище на заетост от 79 % до 2030 г.

Уменията са от решаващо значение за постигане на приобщаващ пазар на труда и за гарантиране на плавен екологичен и цифров преход за всички. Ниските равнища на участие на възрастните в ученето (9,5 % в България спрямо с 39,5 % в ЕС през 2022 г. — намаление в сравнение с 2016 г.)([118]) и ниските равнища на цифрови умения (35,5 % спрямо 55,5 % в ЕС през 2023 г.) оказват въздействие върху пригодността за заетост и производителността на хората. В проучване на ниво ЕС през 2023 г. 79 % от МСП в България посочват, че недостигът на умения възпрепятства общите стопански дейности([119]). Заедно с различните демографски предизвикателства това подкопава потенциала на България да повиши икономическата си конкурентоспособност. С подкрепата на Механизма за възстановяване и устойчивост и ЕСФ + понастоящем се разработва платформа за учене за възрастни и се провеждат обучения по цифрови умения за най-малко 660 000 души. Разходите за активни политики по заетостта са сред най-ниските в ЕС и зависят до голяма степен от външно финансиране и от субсидии за заетост. Трябва да бъдат задоволени значителни потребности от обучение, за да се постигне националната цел за участие на 35,4 % от възрастните в обучение всяка година до 2030 г.

Таблица A14.2: **Положение на България по отношение на целите за 2030 г. в областта на заетостта, уменията и намаляването на бедността**

Indicators	Latest data	Trend (2016-2022)	2030 target	EU target
Employment (%)	76.2 (2023)		79	78
Adult learning[1] (%)	9.5 (2022)		35.4	60
Poverty reduction[2] (thousands)	-391 (2023)		-787	-15,000

1. Изследване на образованието за възрастни, специална извадка: възрастни, които учат през последните 12 месеца, специална извадка, с изключение на обучение с насоки в работна среда Промяна в броя на лицата, изложени на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ), референтна година: 2019 г.

Източник: Евростат, ГД „Трудова заетост, социални въпроси и приобщаване“

Въпреки различните усилия съществуват значителни предизвикателства пред осигуряването на качествено и приобщаващо образование. Влошаващият се процент на учениците, които не постигат задоволителни резултати по отношение на различни основни умения, измерен чрез теста PISA, е тревожен — особено за учащите се в неравностойно положение (вж. приложение 15). Процентът на децата на възраст под 3 години в системата за професионални грижи за деца остава много нисък (17,4 % през 2023 г., без промяна от 2022 г., когато средната стойност за ЕС бе 35,7 %). Преждевременното напускане на училище намалява (9,3 % спрямо 9,5 % в ЕС през 2023 г.), но остава особено високо в селските райони и при ромското население([120]) (вж. също приложение 15). За да се преодолеят някои от тези предизвикателства, в българския план за възстановяване и устойчивост (ПВУ) се подкрепя създаването на центрове за науки, технологии, инженерство и математика (НТИМ) в 2 243 училища, а обучението на 38 962 учители ще бъде обхванато от ЕСФ+.

([117]) Национална агенция по заетостта, Проучване на нуждите от труд на работодателите (2023 г.).

([118]) През последните 12 месеца. — Изследване на образованието за възрастни, с изключение на обучението в работна среда.

([119]) Доклад за експресно проучване на Евробарометър № 529 „Европейска година на уменията:недостиг на умения и стратегии за набиране и задържане на персонал в малките и средните предприятия“ (europa.eu).

([120]) Агенция на Европейския съюз за основните права (2022 г.).

България е изправена пред високи равнища на бедност и неравенство по отношение на доходите, особено сред уязвимите групи. През 2022 г. доходите на най-богатите 20 % от населението са били 7,3 пъти по-големи от тези на най-бедните 20 % (спрямо 4,7 пъти в ЕС). През 2023 г. тази стойност намаля до 6,6 пъти. Делът на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ), бе 30 % през 2023 г., лек спад в сравнение с 32,2 % през 2022 г., като е сред най-високите в ЕС и достига най-високата си стойност от 81 % за ромското население([121]). Други особено засегнати групи са хората с увреждания (дял на ИРБИ 49,9 % спрямо 28,8 % в ЕС през 2022 г., спад до 42,4 % през 2023 г.) и възрастните хора (дял на ИРБИ 45,5 % спрямо 20,2 % в ЕС през 2022 г., спад до 35,3 % през 2023 г.), с трайна разлика при по-възрастните жени (с 18,3 процентни пункта повече, отколкото при мъжете през 2022 г.). По отношение на пенсиите общият коефициент на заместване на дохода е сред най-ниските в ЕС и значително под средния за ЕС (36 % в сравнение с 58 % през 2022 г.), но се увеличи до 44 % през 2023 г. Процентът на ИРБИ при децата е много висок — 33,9 % през 2023 г., без промяна от 2022 г., когато средната стойност за ЕС бе 24,7 %, придружен от висок процент на лицата, изпитващи сериозни материални лишения (19,2 % спрямо 8,4 % в ЕС). През 2021 г. процентът на изложените на риск от бедност (ИРБ) е бил 77 % за ромските деца([122]). През 2023 г. България започна да прилага финансирани от ЕСФ + мерки като част от гаранцията за децата, за да се подобри достъпът на уязвимите деца до социални и здравни услуги. Рисковете от бедност в България са със силно регионално измерение, като процентът на ИРБИ в селските райони е 39,3 % през 2023 г. В същото време 15,1 % от населението в България бе обременено с прекомерни жилищни разходи (8,7 % в ЕС) през 2022 г. През 2023 г. беше постигнат известен напредък, тъй като процентът намаля до 11,1 % като цяло и до 40 % за хората, изложени на риск от бедност. Също така 22,5 % от населението не беше в състояние да поддържа дома си достатъчно топъл (с 13,2 процентни пункта над средното за ЕС — вж. приложение 8). Прието е определение за енергийна бедност, но все още предстои да се вземе решение относно конкретните мерки за подкрепа. Справянето с тези предизвикателства ще допринесе за постигането на националната цел до 2030 г. броят на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване, да бъде намален със 787 000 души, от които близо 197 000 деца.

Достъпът до социални услуги продължава да бъде труден за уязвимите групи въпреки мерките за укрепване на системата за социална закрила. Реформата на схемата за минимален доход, която влиза в сила от юни 2023 г., се очаква да засили социалната закрила, като обвърже минималното подпомагане с 30-процентния праг на риска от изпадане в бедност. С постепенното премахване на усилията за смекчаване на последиците от COVID-19 България отбеляза увеличаване на въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността до 27,7 % през 2023 г. спрямо 24,4 % през 2022 г., когато разликата със средната стойност за ЕС бе 10,6 процентни пункта. Системата за дългосрочни грижи е с едно от най-ниските равнища на покритие в ЕС. Наличните количествени и качествени данни и предприетите и планирани мерки на политиката, анализирани в анализа на втория етап на Рамката за социална конвергенция от май 2024 г. (SWD (2024) 132), показват наличието на предизвикателства за България, които могат да засегнат социалното сближаване във връзка със социалната закрила и социалното приобщаване, образованието и уменията.

([121])Национален статистически институт на България.

([122])Агенция на Европейския съюз за основните права (2022 г.).

В това приложение се очертават основните предизвикателства пред българската система за образование и обучение въз основа на резултатите от Обзора на образованието и обучението за 2023 г. и Програмата на ОИСР за международно оценяване на учениците (PISA) от 2022 г.

Липсата на основни умения сред младите хора е пречка за развитието на умения и конкурентоспособността. Проучването PISA от 2022 г.([123]) показа, че 53,6 % от 15-годишните в България нямат минимално ниво на владеене на математика, 52,9 % изпитват затруднения при четенето, а 48 % са със слаби резултати по точни науки. Тези дялове са сред най-високите в ЕС и около два пъти по-големи от средните за ЕС, които също са се влошили значително (29,5 % по математика, 26,2 % по четене, 24,2 % в областта на естествените науки). В сравнение с 2012 г. делът на младите български граждани без основни умения се е увеличил с повече от средното за ЕС равнище, т.е. с 13,5 процентни пункта за четенето (ЕС: 8,2 процентни пункта), с 11,1 процентни пункта за естествените науки (ЕС: 7,4 процентни пункта) и 9,8 процентни пункта за математика (ЕС: 7,3 процентни пункта). Тези резултати могат да отразяват например предизвикателствата, свързани с учителската професия, учебните програми, недостатъчното финансиране в образованието, социалната сегрегация в българската образователна система и силното въздействие на социално-икономическите фактори върху резултатите. Резултатите могат да отразяват и предизвикателствата, свързани с атмосферата и дисциплината в училищата, и въздействието на затварянето на училищата поради пандемията.

Високите равнища на слаби постижения, съчетани с малкия брой ученици с най-добри резултати в PISA, показват наличието на предизвикателства за качеството и равнопоставеността в образованието. Само 3,1 % от 15-годишните в България са демонстрирали задълбочени умения по математика (ЕС: 7,9 %), 2,2 % по четене (ЕС: 6,5 %) и 1,4 % в областта на естествените науки (ЕС: 6,9%). Ниският процент ученици с най-добри резултати представлява допълнителна пречка за повишаване на производителността и иновационния капацитет на България занапред.

Социално-икономическият произход оказва значително въздействие върху резултатите на учениците. Според теста PISA България има един от най-високите проценти на слаби резултати в ЕС сред учениците в неравностойно положение, като 77,2 % от тях нямат минимално ниво на владеене на математика (ЕС: 48%). Слабите резултати обаче засягат често и учениците в благоприятно положение. Разликата в резултатите между учениците в благоприятно положение и учениците в неравностойно положение е една от най-големите в ЕС (48 процентни пункта, ЕС: 37,2 процентни пункта). Тези тенденции се потвърждават и от националните стандартизирани изпити, които показват големи и растящи неравенства по отношение на резултатите и силна социална сегрегация в българската образователна система([124]).

Интересът към програмите за подготовка на учители нараства, но навлизането в професията е слабо и задържането на учителите е трудно. Около 50 % от учителите са на възраст поне 50 години (ЕС: 39 %) и 31,3 % са на поне 55 години (ЕС: 24,4%). Вече има недостиг на учители, особено в началното образование и по някои предмети. Заплатите бяха значително увеличени и бяха предприети мерки за повишаване на привлекателността на професията. В резултат на това между 2018 г. и 2022 г. броят на студентите в бакалавърски програми в областта на образованието се увеличи с 25,2 %, а в магистърски програми — с 40 %. Въпреки това между 40 и 60 % от завършилите висше образование не стават учители. Освен това завършилите средно образование с най-високи постижения обикновено не са привлечени от преподаването([125]). Много нови учители напускат професията.

([123])ОИСР (2023 г.), PISA 2022 Results (Volume I): The State of Learning and Equity in Education (Състояние на ученето и равнопоставеността в образованието).

([124])Министерство на образованието и науката (2022 г.), АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ НА НАЦИОНАЛНИТЕ ВЪНШНИ ОЦЕНЯВАНИЯ В ЧЕТВЪРТИ И СЕДМИ КЛАС ЗА 2017-2021 Г.

([125])Група на Световната банка, 2020 г., Преподавателска работна сила в България.Бележка за политиката и препоръки.

Таблица A15.1: **Цели на равнището на ЕС и други контекстуални показатели по стратегическата рамка на европейското пространство за образование**

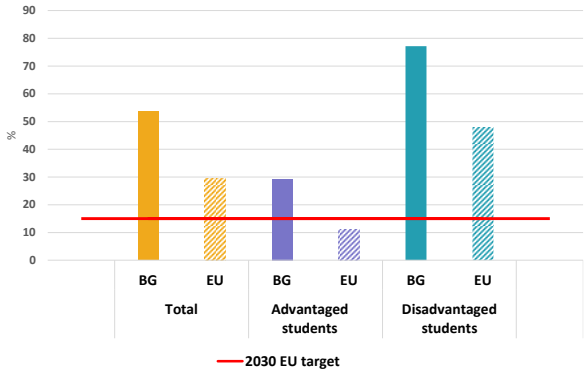
Indicator			Target	2012 Bulgaria	2012 EU-27	2018 Bulgaria	2018 EU-27	2023 Bulgaria	2023 EU-27
[1]Participation in early childhood education (age 3+)			96%	83.8% [2013]	91.8% [2013]	79.8%	92.2%	79.4% [2021]	92.5% [2021,d]
[2]Low-achieving 15-year-olds in:		Reading	< 15%	39.4%	18.0%	47.1%	22.5%	52.9% [2022]	26.2% [2022]
		Mathematics	< 15%	43.8%	22.1%	44.4%	22.9%	53.6% [2022]	29.5% [2022]
		Science	< 15%	36.9%	16.8%	46.5%	22.3%	48.0% [2022]	24.2% [2022]
Early leavers from education and training (age 18-24)	[3]Total		< 9 %	12.5%	12.6%	12.7%	10.5%	9.3%	9.5%
	[3] By gender	Men		12.1%	14.5%	12.6%	12.1%	9.4%	11.3%
		Women		13.0%	10.6%	12.8%	8.7%	9.2%	7.7%
	[4] By degree of urbanisation	Cities		5.3% [b]	11.2%	5.9%	9.4%	4.2%	8.6%
		Rural areas		26.8% [b]	14.0%	26.2%	11.0%	18.8%	9.9%
	[5] By country of birth	Native		12.6%	11.3%	12.7%	9.2%	9.4%	8.2%
		EU-born		:	26.2%	: [u]	22.4%	: [u]	21.0%
		Non EU-born		: [u]	30.1%	: [u]	23.0%	: [u]	21.6%
[6]Socio-economic gap (percentage points)				50.5	:	42.7	29.5	48.0 [2022]	37.2 [2022]
[7]Exposure of VET graduates to work-based learning			≥ 60% (2025)	:	:	:	:	:	64.5%
Tertiary educational attainment (age 25-34)	[8]Total		45%	27.2%	34.1%	34.0%	38.7%	35.8%	43.1%
	[8] By gender	Men		20.9%	29.1%	27.3%	33.3%	28.7%	37.6%
		Women		34.0%	39.2%	41.1%	44.2%	43.3%	48.8%
	[9] By degree of urbanisation	Cities		37.4% [b]	43.5%	46.2%	49.0%	49.1%	53.3%
		Rural areas		10.8% [b]	24.8%	13.7%	27.7%	15.1%	31.7%
	[10] By country of birth	Native		27.2%	35.4%	33.9%	39.7%	35.8%	44.2%
		EU-born		:	29.3%	: [u]	36.7%	:	40.2%
		Non EU-born		: [u]	24.2%	: [u]	31.0%	: [u]	37.1%
[11]Participation in adult learning (age 25-64)			≥ 47% (2025)	:	:	11.8% [2016]	37.4% [2016]	9.5% [2022]	39.5% [2022]
[12]Share of school teachers (ISCED 1-3) who are 55 years or over				24.3% [2013]	22.7% [2013]	30.7%	23.8%	31.3% [2021]	24.5% [2021]

Бележки: b = прекъсвания в динамичните редове; d = определението се различава e = приблизителна оценка; p = времени данни; u = ниска надеждност; = няма налични данни.
Източник: 1,3,4,5,7,8,9,10,12 = Евростат; 11= Евроатат, Проучването на образованието за възрастни; 2,6 = ОИСР, PISA.

Участието в образованието и грижите в ранна детска възраст остава ниско. През 2021 г. само 79,4 % от българските деца на възраст между 3 години и началната възраст за задължително начално образование са били записани в учебно заведение, което е значително под средното за ЕС равнище от 92,5 %. По-актуалните национални данни показват обаче, че стойността може и да е занижена, вероятно поради емиграцията([126]). Процентът на участие е особено нисък сред ромите([127]). Липсата на места в детските градини в София и в други големи градски райони също оказва влияние върху участието в образованието в ранна детска възраст.

Преждевременното напускане на училище продължава да намалява. През 2023 г. процентът на преждевременно напусналите системата на образованието и обучението сред хората на възраст между 18 и 24 години спадна до 9,3 %. Процентът се подобрява след

Графика A15.1: **Процент на слаби резултати по математика според социално-икономическия произход, PISA, 2022 г.**

Източник: ОИСР (2023 г.).

([126])Въз основа на преразгледаните данни от преброяването през 2021 г. процентът на участие нарасна до 88,8 % през учебната 2022—2023 година (Национален статистически институт).

([127])Агенция за основните права, 2022 г., Основни показатели за стратегическата рамка на ЕС за равенство, приобщаване и участие на ромите за периода 2020—2030 г.

усилията за предотвратяване и намаляване на преждевременното напускане на училище, но все още са над целта от 9 % до 2030 г. на равнище ЕС. Той продължава да бъде особено висок в селските райони (18,8 %) и за ромите([128]).

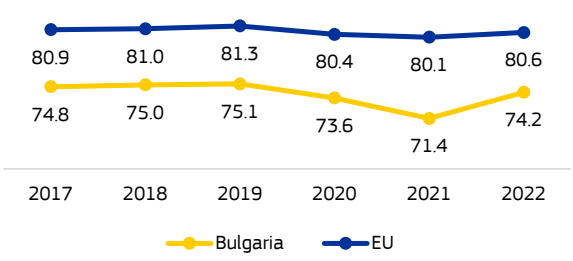
Делът на завършилите висше образование се подобрява, но остава малък. През 2023 г. 35,8 % от българите на възраст 25—34 години са имали висше образование, което е значително под средното за ЕС (43,1 %). Разликата между половете остава значителна, като 28,7 % от мъжете са висшисти в сравнение с 43,3 % от жените. Процентът на завършилите висше образование в областта на науките, технологиите, инженерството и математиката (НТИМ) е с тенденция да е доста нисък (20,3 % в сравнение със средната стойност за ЕС от 25,4 %). През периода 2018—2022 г. броят на студентите рязко намаля в няколко програми, които биха могли да подпомогнат екологичния преход на България. Броят на студентите се увеличи значително в областта на ИКТ (19,5 %), образованието (25,2 %) и здравеопазването (5,9 %). Въпреки това студентите намаляха с 28,8 % при програмите в областта на околната среда, с 8,8 % в областта на физиката, химията и науките за земята и с 12,9 % в инженерството. Тези данни са предизвикателство в контекста на съществуващия недостиг на умения и слабото участие в ученето за възрастни (вж. приложение 14). Въпреки това продължават усилията за подобряване на качеството на висшето образование и на съответствието му с нуждите на пазара на труда, включително с подкрепата на Европейския социален фонд плюс.

([128])Пак там.

Доброто здраве на населението и ефективната, достъпна и устойчива здравна система са предпоставки за устойчива икономика и общество. Настоящото приложение представя моментна снимка на здравето на населението и системата на здравеопазването в България.

Очакваната продължителност на живота в България се възстанови частично през 2022 г. след рязък спад през предходните 2 години. Спадът се дължи най-вече на пандемията от COVID-19. Тъй като смъртността от COVID-19 спадна през 2022 г. спрямо равнището си от 2021 г., очакваната продължителност на живота отново се увеличи, макар и не до равнищата отпреди пандемията([129]), и продължава да бъде най-кратката в ЕС. През 2021 г. основните причини за смърт са сърдечно-съдовите заболявания, следвани от COVID-19 и рака. Процентът на лечимата смъртност бе доста над средния за ЕС през 2021 г. Процентът на смъртност от рак обаче бе малко под средния за ЕС. Смъртността в икономически активните възрастови групи като дял от общата смъртност и спрямо числеността на работната сила бе сред най-високите в ЕС.

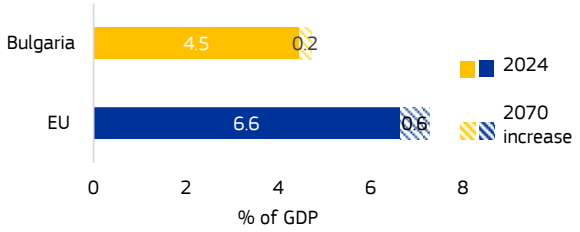
Графика A16.1: **Продължителност на живота при раждане (в години)**

Източник: Евростат

Разходите за здравеопазване спрямо БВП в България през 2021 г. бяха 8,6 %, което е доста под средното за ЕС равнище от 10,9 %. Коригирани с покупателната способност, разходите за здравеопазване на глава от населението през 2021 г. бяха сред най-ниските в ЕС — по-малко от половината от средната стойност за ЕС. Въпреки постоянното увеличение през последните години, публичните разходи за здравеопазване като дял от общите разходи за здравеопазване бяха 64,7 % през 2021 г., което все още е доста под средното за ЕС равнище от 81,1 %. Голямо предизвикателство продължава да бъде високият дял на преките плащания от страна на пациентите за здравеопазване (34 % през 2021 г., повече от два пъти повече от средната стойност за ЕС от 14,5 %). България също така се нарежда сред държавите с най-висок дял на домакинствата, които изпитват катастрофални разходи за здравеопазване. Въз основа на възрастовия профил на българското население публичните разходи за здравеопазване се очаква да нараснат с 0,2 процентни пункта от БВП до 2070 г. в сравнение с 0,6 процентни пункта за ЕС като цяло (вж. графика A16.2 и приложение 21).

Графика A16.2: **Прогнозно увеличение на публичните разходи за здравеопазване през периода 2024—2070 г.**

Базов сценарий

Източник: Европейска комисия/Комитет за икономическа политика (2024 г.)

Разходите за болнични грижи представляват най-големият дял от разходите за здравеопазване в България. През 2021 г. около 40 % от разходите за здравеопазване бяха предназначени за болнични грижи, което е доста над средното за ЕС равнище от 25 %. Заедно с най-голямия брой болнични легла в ЕС (792 на 100 000 души население през 2021 г.) това свидетелства за силно ориентиран към болничната помощ модел на грижи. Съответно разходите за извънболнична помощ в България, възлизащи на 19 % от общите разходи, са доста под средните за ЕС. Разходите за медицински стоки (основно фармацевтични продукти) в извънболнична среда в България представляват

([129])Въз основа на данни, предоставени пряко от държавите членки на Европейския център за профилактика и контрол върху заболяванията в рамките на Европейската система за наблюдение.

Таблица A16.1: **Ключови показатели за здравеопазването**

	2018	2019	2020	2021	2022	EU average (latest year)
Treatable mortality per 100 000 population (mortality avoidable through optimal quality healthcare)	188,3	189,0	213,0	225,1	NA	93.3 (2021)
Cancer mortality per 100 000 population	232,5	242,2	245,3	229,4	NA	235.4 (2021)
Current expenditure on health, % GDP	7,3	7,1	8,5	8,6	NA	10.9 (2021)
Public share of health expenditure, % of current health expenditure	59,1	60,6	63,1	64,7	NA	81.1 (2021)
Spending on prevention, % of current health expenditure	2,8	3,0	2,8	3,3	NA	6.0 (2021)
Available hospital beds per 100 000 population	757	774	782	792	NA	525 (2021)
Doctors per 1 000 population	4,2	4,2	4,3	4,3	NA	4.1 (2021)*
Nurses per 1 000 population	4,4	4,4	4,2	4,2	NA	7.9 (2021)
Total consumption of antibacterials for systemic use, daily defined dose per 1 000 inhabitants per day ***	21,1	20,7	22,7	24,4	25,7	19.4 (2022)

Забележка: Средната стойност за ЕС е претеглена за всички показатели, освен за лекарите и медицинските сестри на 1 000 души население, за които е използвана простата средна стойност за ЕС. Данните за гъстотата на лекарите се отнасят до практикуващите лекари във всички държави с изключение на Гърция, Португалия (всички лицензирани да практикуват) и Словакия (всички, които упражняват професионална дейност). Данните за гъстотата на медицинските сестри се отнасят до практикуващите медицински сестри във всички държави, с изключение на Ирландия, Франция, Португалия, Словакия (всички, които упражняват професионална дейност) и Гърция (само работещите в болница).
Източник: базата данни на Евростат; с изключение на: * ОИСР, ** Съвместен въпросник относно статистиката на здравеопазването, несвързана със заплащането, *** ECDC, **** Препоръка на Съвета за засилване на действията на ЕС за борба с антимикробната резистентност съгласно подхода „Едно здраве“.

над една трета от разходите за здравеопазване — сред най-високите в ЕС.

Разходите за превенция в България възлизат на 3,3 % от общите разходи за здравеопазване през 2021 г. в сравнение с 6 % за ЕС като цяло. Между 2019 г. и 2021 г. разходите за превенция в България са се увеличили с около 10 %, което е много по-малко от увеличението със 106 % за ЕС като цяло. Между 2019 г. и 2021 г. България докладва за пропорционално увеличение на разходите за епидемиологичен надзор, контрол на риска и на заболяванията и програми за ранно откриване на заболяванията. Пропорционално, бюджетните дялове за превенция в целия ЕС са се увеличили най-много за програми за спешни ответни действия, откриване на заболявания и имунизация. През 2022 г. консумацията на антибактериални средства в България достигна 25,7 определени дневни дози на 1 000 души население на ден — с 24 % повече, отколкото през 2019 г., и значително над средната стойност за ЕС от 19,4 (през 2022 г.). Това поражда опасения за общественото здраве във връзка с антимикробната резистентност.

Българската система на здравеопазване е изправена пред недостиг на медицински сестри и общопрактикуващи лекари. През 2021 г. броят на медицинските сестри на 1000 души население беше 4,2, което е много по-малко от средното за ЕС от 7,9 души. Освен това в България броят на завършилите медицински сестри е сравнително малък спрямо населението ѝ, докато около 40 % от медицинските сестри е на възраст 55 или повече години. Броят лекари на 1000 души население от 4,3 (2021 г.) е малко над средния за ЕС от 4,1. През 2021 г. обаче общопрактикуващите лекари представляваха едва 13,4 % от всички лекари, което е спад в сравнение с 16,5 % през 2011 г. — едно от най-ниските нива в ЕС. Над половината от лекарите са на възраст 55 или повече години. Освен това проучването на работната сила наскоро показа, че заетостта в здравеопазването е спаднала с 3 % между първото тримесечие на 2020 г. и второто тримесечие на 2023 г. (докато в ЕС тя се е увеличила средно с 9 %).

Неудовлетворените по собствена преценка потребности от медицински грижи в България са намалели значително. Около 1 % от българското население съобщи за такива неудовлетворени нужди през 2022 г., което представлява спад в сравнение с 15 % през 2008 г. Налице са обаче значителни различия в неудовлетворените потребности по групи според доходите. Неудовлетворените потребности, за които съобщиха домакинствата с ниски доходи (3,1 %), бяха приблизително 30 пъти повече от тези на домакинствата с високи доходи (0,1 %). Освен това беше съобщено за сравнително по-високи неудовлетворени потребности от медицински грижи в селските райони. Основните фактори за неудовлетворените потребности включват най-вече високите преки плащания, непокритите от застраховки разходи, квотите за направления и

неравномерното разпределение на оборудване и човешките ресурси.

Инвестициите в здравеопазването в България в миналото изостават от средното равнище за ЕС, но фондовете на ЕС предоставят значителна подкрепа. Сред държавите от ЕС България инвестира сравнително нисък процент от своя БВП в бруто капиталообразуване в здравеопазването. Чрез своя план за възстановяване и устойчивост (ПВУ) България планира да инвестира 287 милиона евро (5 % от общата стойност на ПВУ) в здравеопазването. Реформите, съдържащи се в здравния компонент на ПВУ, включват актуализиране на стратегическата рамка за здравния сектор и мерки за модернизиране на електронното здравеопазване и Националната здравно-информационна система и за справяне с предизвикателствата, свързани с работната сила в областта на здравното обслужване. Инвестициите по ПВУ включват модернизиране на медицинските заведения, предоставящи педиатрични, онкологични и психиатрични грижи. Чрез други мерки се подкрепят изграждането на амбулаторни отделения, нова национална цифрова платформа за медицинска диагностика и нова система за спешна медицинска помощ по въздуха. Освен това са планирани допълнителни инвестиции в размер на 220 милиона евро по линия на фондовете на политиката на сближаване на ЕС за периода 2021—2027 г., главно в здравна инфраструктура, здравно оборудване, мобилни активи в областта на здравеопазването и цифровизация на здравеопазването([130]). По принцип тези инвестиции могат да помогнат на България да преодолее бавното внедряване на цифрови решения в областта на здравеопазването, както е видно например от относително малкия брой лица, които имат достъп до лични здравни досиета онлайн в България, в сравнение със средното за ЕС равнище.

([130])Данните за политиката на сближаване на ЕС отразяват състоянието към 13 май 2024 г.

ПРИЛОЖЕНИЕ 17: ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛНИ РЕЗУЛТАТИ НА РЕГИОНАЛНО РАВНИЩЕ

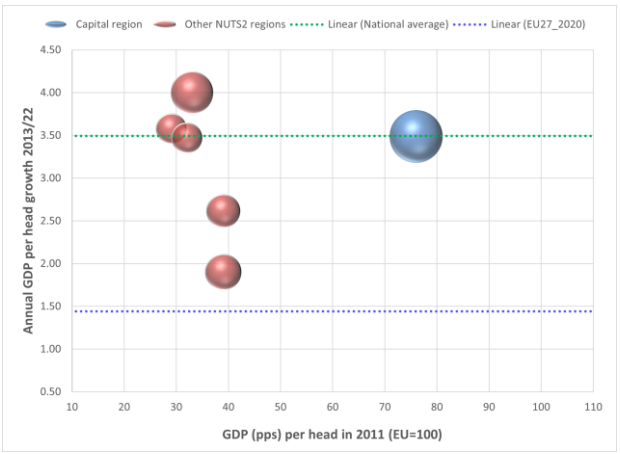
В приложение 17 се представя регионалната икономическа и социална динамика в България. В него се прави анализ на икономическото, социалното и териториалното сближаване в българските региони и се оценяват възникващите нужди от инвестиции и необходимостта от реформи на поднационално равнище за насърчаване на икономическия растеж, социалното развитие и конкурентоспособността в страната.

Преглед на икономическите и социални резултати на регионално равнище

Регионалните различия по отношение на БВП на глава от населението остават много големи в България въпреки усещането за приближаване към средното за ЕС равнище (графика A17.1). През 2022 г. регионалните различия останаха на същото равнище, както през предходното десетилетие. Те се характеризират по отношение на БВП и производителността на труда, демографията, образованието и обучението, заетостта, инфраструктурата, конкурентоспособността и резултатите в областта на научните изследвания и иновациите. Тези показатели обикновено са по-лоши в северните части на страната (таблица A17.1). БВП на глава от населението в Югозападния регион съответства на 96 % от средния за ЕС, главно поради приноса на столицата на страната — София. Останалите региони изостават значително и достигат 40—56 % от средната стойност за ЕС, въпреки че средната стойност за страната е 62 %. Югозападният регион генерира половината от националния БВП, въпреки че е в него живеят едва 31 % от населението. Въпреки че има значително по-добри резултати от другите български региони, Югозападният регион се характеризира със значителни вътрешнорегионални различия и разликата в развитието между столицата и останалата част от региона продължава да бъде проблематична.

Производителността на труда постоянно се увеличава в България, но тя все още изостава от ЕС и продължават да съществуват значителни регионални различия (графика 17.2). В България производителността на труда е най-ниска, като през 2022 г. тя се равняваше на около 55 % от средната стойност за ЕС. Производителността на труда е най-висока в Югозападния регион — 71 %, почти два пъти по-висока от тази в Северния централен регион — региона с най-ниска производителност. В Североизточния регион се наблюдаваше най-нисък растеж (1,5 %).

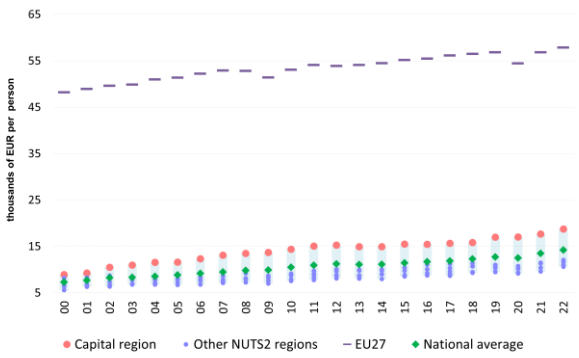
Графика A17.1: **БВП на глава от населението (2012 г.) и ръст на БВП (2013—2022 г.), България (региони по NUTS-2)**

Източник: Изчисления на ГД „Регионална и селищна политика“ въз основа на данни от JRC (ARDECO) и Евростат

Като цяло коефициентът на безработица в България е по-нисък, отколкото в ЕС, но съществуват големи регионални различия. През 2023 г. равнището на безработица беше на най-ниската си стойност от 3,1 % в Южния централен регион, а на най-високата — 7,8 % в един от най-слабо развитите региони — Северозападния, където равнището на заетост също беше особено ниско (67,2 % спрямо средната стойност за страната от 76,2 %).

Графика A17.2: **Производителност на труда (реална БДС на работник), ЕС-27, България (региони на ниво 2 по NUTS), 2000—2022 г.**

Източник: ARDECO, разработка на ГД „Регионална и селищна политика“

Таблица A17.1: **Подбрани показатели на регионално равнище в България**

NUTS region name	GDP per head (PPS)	Productivity (GVA (PPS) per person employed)	Population growth	Life expectancy at birth	Infant mortality	Unemployment rate	Population aged 30-34 with high educational attainment	R&D expenditure	Transport performance by car	EU Regional Competitiveness Index 2.0 - 2022 edition
	Index, EU27 = 100 (2022)	Index, EU27 = 100 (2022)	Average annual change per 1 000 residents (2013 - 2021)	Years (2022)	Deaths under 1 year of age per 1 000 births (2021)	% of labour force (2023)	% of population aged 30-34 (2023)	% of GDP (2021)	% of population in a 120 km radius that can be reached within 1h30 (2021)	Index, EU-27 = 100
European Union (27 MS)	100	100	1.9		3.3	6.1	43.9	2.3	77.2	100
Bulgaria	62	54.9	-7	74.2	5.6	4.3	35	0.8	55.1	66
Severozapaden	40	45.8	-17.6	72.3	7.1	7.8	23	0.4	30.3	49
Severen Tsentralen	42	40.3	-13.1	73.2	6.4	6	30.6	0.3	35.6	62.4
Severoiztochen	48	46.3	-5.2	74.1	5.8	4.5	32.7	0.4	46.4	58.9
Yugoiztochen	56	54.1	-6.2	73.7	9.6	4.6	24.3	0.3	55.2	53.4
Yugozapaden	97	70.7	-3.1	75.2	3.1	3.5	47.1	1.2	74.4	85.4
Yuzhen Tsentralen	43	40.5	-5.6	74.6	5.1	3.1	31.1	0.5	54.5	61.6

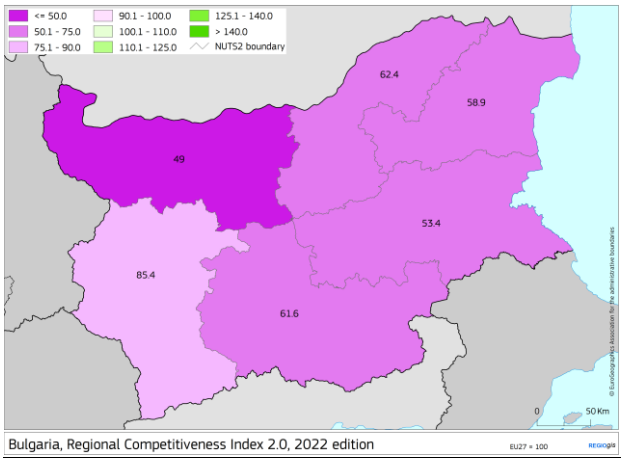
Източник: Евростат, база данни EDGAR

Населението в България и някои от нейните по-слабо развити региони бързо намалява. Между 2013 г. и 2021 г. населението на България намаля с почти 7,0 %. Намаляването на населението е изключително голямо в Северозападния регион (населението спадна с 17,6 %) и в Северния централен регион (13,1 %). За разлика от това, населението на Югозападния регион е намаляло само с 3,1 %, което отново се дължи на приноса на столицата София.

С изключение на българския столичен регион, всички региони са в „капан за развитието на таланти“. Тези региони са изправени пред рязък спад на населението в трудоспособна възраст и нисък и намаляващ дял на хората с висше образование (образование след завършено средно образование). В някои български региони през 2023 г. по-малко от една четвърт от хората на възраст 25—64 години са завършили висше образование: Северозападен (21 %), Югоизточен (22,9 %) и Южен централен (24,9 %).

В много от по-слабо развитите региони на страната все още липсва снабдяване с ключови активи като транспортна инфраструктура и човешки капитал. В столичния регион 74 % от населението, живеещо в радиус от 120 km, може да бъде достигнато за по-малко от 90 минути с автомобил. Това съотношение е значително по-ниско в трите северни региона — Северозападен (30 %), Северен централен (36 %) и Североизточен (46 %).

Карта A17.1: **Конкурентоспособност в българските региони**

Източник: ГД „Регионална и селищна политика“, JRC

Всички български региони се нареждат под средната стойност за ЕС по отношение на конкурентоспособността (Карта A17.1). Стойността на индекса за регионална конкурентоспособност (RCI) е най-висока в столичния регион (85), а най-ниска — в Югоизточния (53) и Северозападния (49). Разликата е особено впечатляваща за подиндекса за иновации, където стойността за столичния регион достига 75, в сравнение със само 28 за Югоизточния и Северозападния регион.

Съществува спешна необходимост от насърчаване на сближаването между столицата и другите региони. В допълнение към тези междурегионални различия трябва да се обърне внимание и на вътрешнорегионалните различия в Югозападния регион. Публичните политики и целенасочените инвестиции трябва да целят да стимулират възходящото сближаване, да дадат възможност на по-слабо развитите региони да

подобрят резултатите си и да се намалят различията. От решаващо значение е регионалните и местните политики да отчитат специфичните териториални характеристики и нужди на всеки регион. Адаптирането на инвестициите ще създаде условия за изграждане на по-добър капацитет за усвояване на местно равнище и ще осигури по-ефективни мерки за преодоляване на регионалните различия.

Необходимо е да се ускори интелигентният и цифровият преход и да се увеличи капацитетът на дружествата да постигат резултати в по-слабо развитите региони. Инвестициите трябва да укрепят научноизследователската инфраструктура, да стимулират иновационните екосистеми, да улеснят интегрирането на цифровите технологии във всички сектори на икономиката, бизнеса и обществото. Необходимо е да се предостави подкрепа за иновативните и производствените инвестиции на малките и средните предприятия (МСП), и по-специално за внедряването на модерни технологии, съобразени с регионалния потенциал за развитие, очертан в иновационната стратегия за интелигентно специализиране.

Българските региони се нуждаят от подкрепа, за да постигнат целите на екологичния преход. Необходимо е да се гарантира безпроблемното внедряване на технологии, улесняващи прехода към кръгова и нисковъглеродна икономика. Това изисква инвестиции в мерки за енергийна ефективност и насърчаване на по-устойчиво използване на ресурсите. Необходим е допълнителен акцент върху целите за рециклиране на отпадъците, управлението на риска от бедствия и опазването на биологичното разнообразие. Освен това България би могла да се възползва и от улесняването на инвестициите в технологии за нулеви нетни емисии, като използва инициативата „Платформа за стратегически технологии за Европа“ (STEP).

Гъстотата и качеството на железопътната и пътната инфраструктура в България са под средните за ЕС, а северните региони изостават от южните. Необходимо е да се стимулират инвестициите в железопътната мрежа на страната и в устойчивия градски транспорт. България трябва да засили планирането и да ускори прилагането на устойчива градска мобилност на местно равнище.

Осигуряването на подкрепа, съобразена с нуждите на местните и регионалните бенефициери, ще подобри техния капацитет и ще допринесе за териториалното сближаване на България. Бенефициерите се нуждаят от помощ за развитието на дългосрочни партньорства за изпълнението на финансирани от ЕС проекти. Това ще създаде условия за по-добър капацитет за усвояване на всички равнища. Необходимо е да се подкрепи малкият бизнес (микропредприятия и МСП). Поради ограничения си административен капацитет те са изправени пред предизвикателства при кандидатстването за финансиране от ЕС и успешното изпълнение на проекти.

Преодоляването на териториалните различия е една от целите на високо равнище, заложени в споразумението за партньорство с България за периода 2021—2027 г. Прилагането на интегрирания териториален подход би могло да спомогне за постигането на напредък по този приоритет, което изисква колективни усилия на всички управленски и административни равнища.

Градските общини трябва да укрепят капацитета си за интегрирано планиране и програмиране, включително планиране на устойчива градска мобилност. Осъществяването на интегрирани териториални инвестиции изисква насърчаване на териториалния подход на регионално равнище. Необходими са по-добри механизми за координация между управляващите органи на различните съфинансирани от ЕС програми и регионалните съвети за развитие (РСР). РСР могат да участват в процеса на вземане на решения и да улесняват сътрудничеството между различните юрисдикции. Важно е да се проучат средствата за оправомощаване на РСР и свързването им както с местните, така и с националните администрации.

Укрепването на механизма за управление на България и ускоряването на изпълнението на мерките, финансирани от Фонда за справедлив преход, за улесняване на трансформацията в областта на чистата енергия и прехода към неутрална по отношение на климата икономика трябва да бъдат приоритет. Териториалните

планове за справедлив преход в трите региона на Стара Загора, Кюстендил и Перник следва да дадат възможност на България да се справи със социално-икономическите последици от прехода и постепенното намаляване на използването на въглищата.

Както програмите по линия на политиката на сближаване, така и ПВУ за България предвиждат инвестиции в сектора на водоснабдяването и канализацията, където са установени значителни нужди и въпреки текущите усилия, някои все още трябва да бъдат посрещнати. Агломерациите в редица региони продължават да не разполагат с подходяща инфраструктура за събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води, а остаряващата инфраструктура за водоснабдяване оказва отрицателно въздействие както върху качеството на водата, така и върху нейната ефикасност поради значителните загуби на вода, причинени от течове. Необходими са допълнителни действия, за да се гарантира, че на място са създадени нужните условия, за да се гарантира, че регионалните водни оператори могат да бъдат установени и ефективно да поемат функциите си в останалите неконсолидирани региони, както и да се осигури качествено водоснабдяване и пречистване на градските отпадъчни води.

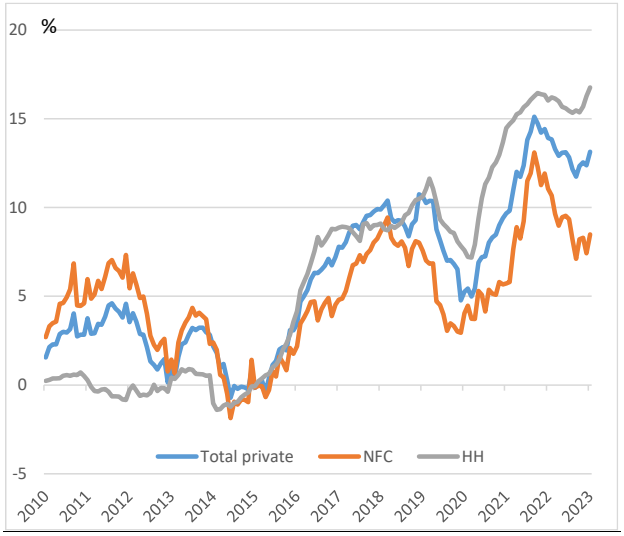
България трябва да увеличи усилията си за създаване на регионални и местни мрежи за подкрепа на научните изследвания, иновациите и предприемачеството. Подкрепата на регионално и местно равнище следва да има за цел повишаване на осведомеността, подобряване на техническите способности и засилване на сътрудничеството между местните заинтересовани страни, което е от решаващо значение за привеждането на фондовете в съответствие с регионалните нужди (вж. приложение 11). Използването на регионални информационни центрове също може да подобри ефективността.

Освен това създаването на благоприятна среда за трансфер на технологии е от жизненоважно значение за разгръщането на пълния потенциал на центровете за компетентност и високи постижения, като ги позиционира като основни двигатели на регионалното развитие и създаването на работни места с висока стойност. Това включва насърчаване на сътрудничеството между университетите, научноизследователските организации и стопанския сектор, като същевременно се преодолява разпокъсаността на екосистемата за научни изследвания и иновации.

България има малък финансов сектор, доминиран от банки, както и бързо разрастващ се сектор на финансовите технологии. Съотношението на общите активи на банките към БВП бе близо до 95 % през 2023 г., като петте най-големи заемодатели държаха около 68 % от общите активи на банковия сектор през 2022 г. (таблица A18.1). Банковият сектор в България е доминиран от дъщерни дружества и клонове на банки от еврозоната. През 2023 г. на местните банки се падаха само 27 % от общите активи, което е малко по-високо, отколкото преди пандемията. Броят на банковите клонове спрямо населението е над два пъти по-голям от средния за ЕС. В същото време секторът на финансовите технологии в България, въпреки че все още е относително недостатъчно развит, продължи силното си разрастване, което се дължеше главно на растежа в сектора на цифровите плащания и беше подкрепено от промените в сегментите на алтернативните кредити, анализа на данни и обмена на цифрови активи. Капиталовите пазари в България остават сравнително малки и играят само ограничена роля във финансирането на местни предприятия. По-специално през последните години коефициентът на пазарно финансиране бележи низходяща тенденция и през 2022 г. беше 11,9 %, което е доста под средното за ЕС равнище от 50,8 %. По този начин достъпът на дружествата до небанково финансиране, по-специално използването на котирани акции и дългови ценни книжа, остава много ограничен. Инициативите за устойчиво финансиране в България продължават да се подкрепят главно от публичните политики и публичните инвестиционни фондове.

В условията на висока инфлация и нарастващ нетен доход от лихви рентабилността и платежоспособността на банковия сектор останаха стабилни. Коефициентът на капиталова адекватност за цялата система беше 22,5 % през септември 2023 г., което е над средното за ЕС равнище от 19,6 %. След като рентабилността на банките в България достигна равнищата отпреди пандемията през 2022 г., през 2023 г. бяха регистрирани допълнителни големи увеличения на възвръщаемостта на собствения капитал. Съотношението разходи/приходи, което през септември 2023 г. беше 36,1 %, е значително под равнището си през последните години и под средното за ЕС равнище (52,8 %). Съотношението кредити/депозити нарасна до 74,3 % през септември 2023 г. от 69,5 % през декември 2022 г. в резултат на продължаващия растеж на кредитирането. През третото тримесечие на 2023 г. необслужваните кредити останаха на сравнително високо равнище и бяха на над средното за ЕС равнище от 1,8 %, тъй като темпът на намаляване на необслужваните кредити в България се забави. От 2017 г. общият дял на необслужваните кредити в отделните банки и сегменти на кредитирането бележи низходяща тенденция поради отписвания и продажби на кредити. Необслужваните от нефинансовите предприятия кредити също намаляха през последните години, но в средата на 2023 г. все още възлизаха на 5,7 % от общия размер на кредитите и авансите (в сравнение с 6,8 % през предходната година). През 2023 г. делът на кредитите „на етап 2“ (кредити, които са се влошили значително по отношение на кредитното качество след първоначалното признаване съгласно Международен стандарт за финансово отчитане (МСФО) 9) бе сред най-високите в ЕС и показва повишен кредитен риск.

Графика A18.1: **Развитие на кредитната дейност**

Източник: ЕЦБ

Кредитната дейност беше много силна през 2022 г. и остана динамична през 2023 г., особено в сектора на домакинствата. До момента се наблюдава увеличение на лихвените проценти главно при новото кредитиране на нефинансови предприятия, което отразява

Таблица A18.1: **Показатели за финансова стабилност**

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	EU	Median
Total assets of the banking sector (% of GDP)	101.6	101.7	100.0	107.8	101.3	95.6	94.8	257.0	184.6
Share (total assets) of the five largest banks (%)	56.5	59.7	62.5	67.1	67.2	67.6	-	-	69.6
Share (total assets) of domestic credit institutions (%)[1]	23.6	22.1	22.3	22.8	28.4	27.6	27.1	-	62.9
NFC credit growth (year-on-year % change)	4.8	8.6	7.6	4.0	5.7	11.1	8.5	-	2.4
HH credit growth (year-on-year % change)	8.9	9.1	10.6	7.6	14.5	16.0	16.8	-	1.4
Financial soundness indicators:[1]									
- non-performing loans (% of total loans)	10.2	7.7	6.5	5.9	4.8	3.7	3.2	1.8	1.8
- capital adequacy ratio (%)	21.8	20.6	19.5	23.1	22.9	21.3	22.5	19.6	20.1
- return on equity (%)[2]	10.2	11.8	11.2	4.9	8.8	11.2	17.3	9.9	13.2
Cost-to-income ratio (%)[1]	45.1	45.3	46.8	47.2	45.0	44.1	36.1	52.8	44.9
Loan-to-deposit ratio (%)[1]	72.6	75.5	78.0	69.7	68.8	69.5	74.3	93.3	80.2
Central bank liquidity as % of liabilities	0.0	0.0	-	0.0	0.0	0.0	0.0	-	0.7
Private sector debt (% of GDP)	98.7	95.0	90.8	92.1	84.0	74.6	-	133.0	118.4
Long-term interest rate spread versus Bund (basis points)	128.5	49.6	68.2	76.5	56.3	38.9	131.9	107.7	104.2
Market funding ratio (%)	17.1	15.5	15.4	13.7	12.4	11.9	-	50.8	39.8
Green bonds outstanding to all bonds (%)[3]	-	-	-	-	-	-	-	4.0	2.7

1-3 **4-10** **11-17** **18-24** **24-27** Colours indicate performance ranking among 27 EU Member States.

(1) Последни данни: 3-то тримесечие на 2023 г.
(2) Данните се изчисляват на годишна база.
(3) Налични данни само за държавите от еврозоната, средната стойност за ЕС се отнася за еврозоната.
Източник: ЕЦБ, Евростат.

динамиката на референтните индекси на междубанковия пазар в еврозоната. През 2023 г. лихвените проценти по новите кредити за домакинства останаха като цяло непроменени спрямо предходната година, както за потребителските, така и за ипотечните кредити. До края на 2023 г. годишното нарастване на кредитирането на нефинансови предприятия бе 8,5 % (графика A18.1), а кредитирането на домакинствата нарасна с 16,8 %. Забавянето на растежа на корпоративното кредитиране през втората половина на 2023 г. се дължеше на затягането на условията за финансиране и умереното търсене на оборотен капитал. В същото време кредитната дейност в сектора на домакинствата беше подкрепена от благоприятните условия за кредитиране, предлагани от банките, което доведе до допълнително търсене на кредити.

Натрупването на потенциални рискове за устойчивостта на банковата система на България предизвика отговор на политиката. По-високите цени на енергията и неблагоприятното икономическо развитие на основните търговски партньори на България могат да окажат неблагоприятно въздействие върху реалната икономика и върху способността на кредитополучателите да обслужват дълговете си. Високата ликвидност и силната конкуренция в банковия сектор през 2023 г. доведоха до бавно предаване на по-рестриктивната позиция на паричната политика на еврозоната към лихвените проценти по депозитите и кредитите в България, особено в сектора на домакинствата. Запазването на тези тенденции и свързаните с тях потенциални рискове накараха Българската народна банка (БНБ) да увеличи процента на минималните задължителни резерви на два етапа([131]) с цел усвояване на част от излишната ликвидност в банковата система и ограничаване на ресурсите на банките за отпускане на кредити.

Бурно развиващият се жилищен пазар и силният растеж на ипотечното кредитиране продължиха и през 2023 г. Индексът на Евростат на цените на жилищата в България се увеличи с около 90 % от 2015 г. насам, което отразява ниските лихвени проценти през последното десетилетие, съчетани с нарастване на доходите. Годишният ръст на ипотечните кредити се ускори значително през последните години, като достигна най-високата си стойност от 18,9 % на годишна база през третото тримесечие на 2023 г. Този ръст и рисковете, произтичащи от възможната неблагоприятна промяна в икономическата перспектива и потенциалното увеличение на лихвените проценти по кредитите, накараха Българската народна банка да увеличи антицикличния капиталов буфер (АКБ) от 1,5 % на 2,0 % от 1 октомври 2023 г.

България направи стъпки за укрепване на рамката си за борба с изпирането на пари

([131])Към 1 юни 2023 г. процентът на минималните задължителни резерви от средствата, привлечени от банки от чуждестранни лица, бе увеличен от 5 % на 10 %; а считано от 1 юли 2023 г. процентът на минималните задължителни резерви от средствата както от местни, така и от чуждестранни лица, бе увеличен на 12 %.

(БИП/БФТ), но предстои още работа. България предприе действия за подобряване на рамката за борба с изпирането на пари и финансирането на тероризма чрез i) изменение на Закона за мерките срещу изпирането на пари; ii) актуализиране на националната оценка на риска във връзка с изпирането на пари и финансирането на тероризма; и iii) издаване на три секторни оценки на риска, обхващащи сектора на организациите с нестопанска цел, виртуалните активи и схемата за предоставяне на гражданство срещу инвестиции. Предприемат се и стъпки за: i) подобряване на функционирането на регистрите на действителните собственици в страната чрез подобряване на адекватността и точността на съдържащата се в тях информация; ii) укрепване на аналитичния капацитет на звеното за финансово разузнаване на страната с цел по-добро използване на сигналите за съмнителни сделки; iii) увеличаване на използването на финансовото разузнаване; и iv) подобряване на сътрудничеството с разследващите и прокурорските органи с цел повишаване на полезността на финансовото разузнаване. Необходими са допълнителни усилия за подобряване на капацитета на компетентните органи за ефективно разследване и наказателно преследване на изпирането на пари и свързаните с него престъпления. През 2022 г. рамката на България в областта на БИП/БФТ беше оценена по съответните международни стандарти от MONEYVAL, обхващайки периода 2014—2021 г., което доведе до препоръка за елементи от плана за действие, разработени от Специалната група за финансови действия (FATF) в координация с България, които трябва да бъдат разгледани.

В настоящото приложение е представен преглед на данъчната система на България въз основа на показатели. В него е включена информация за данъчната структура (видовете данъци, от които България получава най-много от своите приходи), данъчната тежест върху работниците и прогресивността и преразпределителния ефект на данъчната система. То също така предоставя информация за събирането на данъците и спазването на данъчното законодателство.

Данъчните приходи на България са относително ниски в сравнение с нейния БВП, като най-големият принос идва от данъчното облагане на потреблението. Средата на ниско облагане във връзка с преките данъци благоприятства икономическата дейност, тъй като насърчава инвестициите и предлагането на работна ръка. Таблица A19.1показва, че данъчните приходи на България като процент от БВП бяха значително под съвкупните за ЕС през 2022 г., с леко увеличение с 0,3 процентни пункта и почти на същото равнище като през 2020 г. (+ 0,6 процентни пункта). Делът на данъците върху потреблението като дял от общите данъчни приходи беше значително над съвкупния за ЕС (41,4 % в сравнение с 27,3 %), но приходите от данъци върху труда бяха значително под съвкупните за ЕС като дял както от БВП, така и от общото данъчно облагане (вж. таблица A19.1 и графика A19.1).

Екологичните данъци са по-високи от средното за ЕС равнище, но все още могат да бъдат разширени. Те представляваха 15,3 % от общото данъчно облагане през 2022 г., което е най-високата ставка в ЕС-27. Това се дължи най-вече на данъците върху енергията (за повече информация относно политиките, свързани с устойчивостта на околната среда, вж. приложение 6). Например Механизмът за възстановяване и устойчивост включва мярка за насърчаване на електрическата мобилност, като гарантира по-ниски разходи за регистрация на електрическите превозни средства. Въпреки това данъците върху замърсяването и ресурсите представляват само 0,1 % от общите данъчни приходи, което показва, че има потенциал за засилване на прилагането на принципа „замърсителят плаща“. България въведе един от шестте възможни вида данъци върху замърсяването и ресурсите (т.е. данъци върху емисиите на NOx), но все още не и другите видове (т.е. данъците върху изгарянето и депонирането на отпадъци, изхвърлянето на отпадъци във водата, торовете, пестицидите и пластмасовите продукти).

Облагането в България е под средната стойност за ЕС по отношение на данъчното

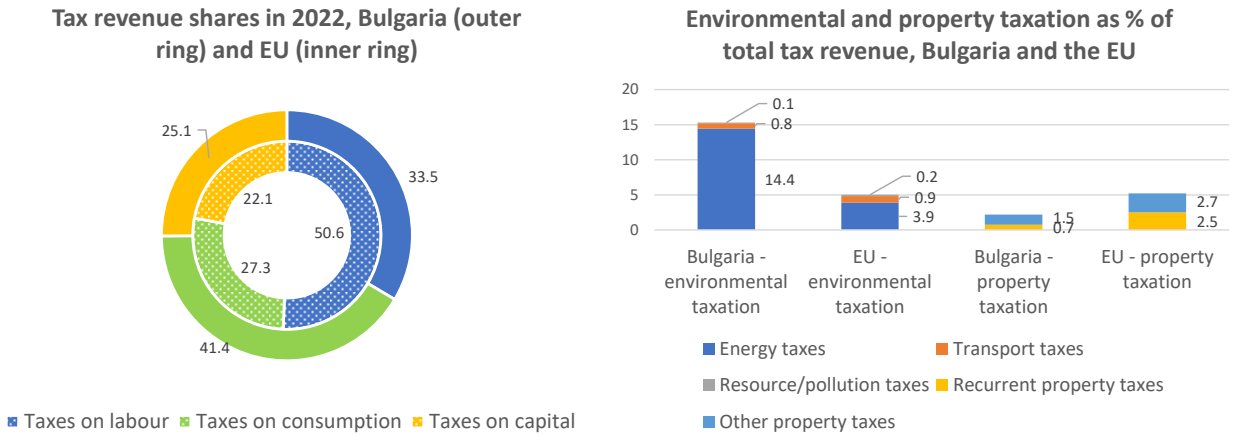
Таблица A19.1: **Показатели за данъчното облагане**

		Bulgaria					EU-27				
		2010	2020	2021	2022	2023	2010	2020	2021	2022	2023
Tax structure	Total taxes (including compulsory actual social contributions) (% of GDP)	25.4	30.5	30.8	31.1		37.9	40.0	40.4	40.2	
	Labour taxes (as % of GDP)	8.4	11.5	11.1	10.4		20.0	21.3	20.7	20.3	
	Consumption taxes (as % of GDP)	13.4	14.0	14.1	12.9		10.8	10.7	11.2	11.0	
	Capital taxes (as % of GDP)	3.6	5.0	5.6	7.8		7.1	8.0	8.6	8.9	
	Of which, on income of corporations (as % of GDP)	2.0	2.2	2.9	3.0		2.4	2.5	3.0	3.4	
	Total property taxes (as % of GDP)	0.5	0.7	0.8	0.7		1.9	2.3	2.2	2.1	
	Recurrent taxes on immovable property (as % of GDP)	0.3	0.3	0.3	0.2		1.1	1.2	1.1	1.0	
	Environmental taxes as % of GDP	2.7	3.0	2.8	4.8		2.4	2.2	2.3	2.0	
Progressivity & fairness	Tax wedge at 50% of average wage (Single person) (*)	32.5	34.9	34.9	34.9	34.9	33.9	31.7	32.1	31.8	31.7
	Tax wedge at 100% of average wage (Single person) (*)	32.5	34.9	34.9	34.9	34.9	41.0	40.1	39.9	40.0	40.2
	Corporate income tax - effective average tax rates (1) (*)		9.2	9.2	9.2			19.5	19.0	19.0	
	Difference in Gini coefficient before and after taxes and cash social transfers (pensions excluded from social transfers) (2) (*)	3.6	4.1	4.7	4.4		8.6	8.1	8.2	7.9	
Tax administration & compliance	Outstanding tax arrears: total year-end tax debt (including debt considered not collectable) / total revenue (in %) (*)		100.8	81.0				40.9	35.5		
	VAT Gap (% of VAT total tax liability, VTTL)(**)	24.3	7.3	4.9	5.6			9.7	5.4		

(1) Ефективни данъчни ставки, ориентирани към бъдещето (ОИСР).
(2) По-високата стойност показва по-силно преразпределително въздействие на данъчното облагане.
(*) Проста средна стойност за ЕС-27
(**) Прогнозна стойност за 2022 г., ако има такава. За повече подробности относно неизпълнението на потенциалните приходи от ДДС вж. Европейска комисия, ГД „Данъчно облагане и митнически съюз“, „Неизпълнение на потенциалните приходи от ДДС в ЕС, 2023 г., https://data.europa.eu/doi/10.2778/911698.
За повече данни относно данъчните приходи, както и относно прилаганата методика, вж. уебстраницата „Данни за данъчното облагане“: https://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation-1/economic-analysis-taxation/data-taxation_en

Източник: Европейска комисия и ОИСР

Графика A19.1: **Данъчни приходи от различни видове данъци като % от общите приходи**

Източник: Европейската комисия

облагане на недвижимото имущество и корпоративното данъчно облагане. Приходите от данъци върху недвижимото имущество бяха относително ниски като процент както от БВП, така и от общите данъчни приходи. Същото важи и за приходите от периодичните данъци върху недвижимата собственост, които се считат за особено благоприятстващ растежа вид данъчно облагане. Поради това има възможност да бъдат увеличени периодичните данъци върху недвижимата собственост, за да се отговори на потенциалните предизвикателства, свързани с фискалната устойчивост. Средната ориентирана към бъдещето ефективна данъчна ставка върху корпоративния доход беше значително под средната за ЕС през 2022 г. През декември 2023 г. България прие глобален минимален данък по стълб 2 в размер на 15 % за големи български дружества и клонове на големи многонационални дружества, приложим от януари 2024 г.([132])

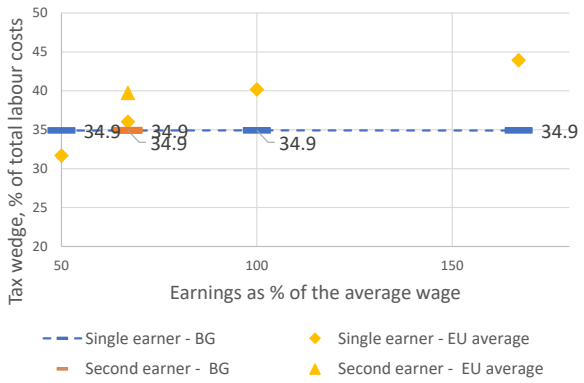
В България е въведена система с единна данъчна ставка, която не е прогресивна, за разлика от обичайното за ЕС. България има данъчна система с единна ставка с една от най-ниските ставки на данъка върху доходите на физическите лица в ЕС (само 10 %). За разлика от някои държави членки с плоска ставка на подоходния данък, липсва основно данъчно облекчение, което допълнително ограничава прогресивността на данъчната система([133]). Поради това данъчната тежест е относително висока за лицата с ниски доходи и сравнително ниска за лицата с високи доходи (графика A19.2). Това може да намали търсенето на работна ръка за нискоквалифицираните работници. Липсата на прогресивност на данъчната система допринася и за слабата способност на данъчната система и системата за обезщетения да преразпределят доходите. Данъчната система и системата за обезщетения намалиха коефициента на Джини (мярка за неравенството в доходите) през 2022 г. само с 4,4 процентни пункта, което е доста под средната стойност за ЕС от 7,9 процентни пункта (вж. таблица A19.1). Симулациите на EUROMOD, основани на данни и политики от 2017 г., показват, че основно годишно данъчно облекчение от 2 800 EUR за ниските доходи, финансирано чрез увеличаване на законоустановената данъчна ставка, би могло да намали относителната бедност с около 0,6 процентни пункта и неравенството с 0,8 пункта на Джини([134]).

([132]) https://dv.parliament.bg/DVWeb/showMaterialDV.jsp?idMat=201970

([133]) Максималната месечна социалноосигурителна вноска бе увеличена от 3 400 BGN (1 739 EUR) от началото на 2024 г., което означава, че пределната данъчна ставка е регресивна, а данъчната тежест е относително висока за лицата с ниски доходи. Данъчната основа на наетите лица обаче може да бъде приспадната с 6 000 BGN (3 067 EUR) годишно на дете, до 12 000 BGN за две деца и 18 000 BGN за три или повече деца. Данъчното облекчение за деца с увреждания се увеличава с още 12 000 BGN (6 135,5 EUR). Данъчната основа на всяко лице, което е загубило 50 % и повече от работоспособността си, може да бъде намалена с 7 920 BGN (4 049 EUR) годишно.

([134]) Barrios, S. et al., 2020 г., Progressive Tax Reforms in Flat Tax Countries (Реформи за прогресивно данъчно облагане в държави с единна данъчна ставка), Eastern European Economics, Vol. 58/2, стр. 83-107.

Графика A19.2: **Данъчна тежест за един работещ и вторите работещи членове на домакинството като % от общите разходи за труд, 2023 г.**

Данъчната тежест за втория работещ член на домакинството допуска, че първият работещ получава 100 % от средната заплата и няма деца. За методиката на данъчната тежест за вторите работещи членове на домакинството вж. ОИСР (2016 г.) Taxing Wages 2014-2015 (Данъчно облагане на заплатите 2014—2015 г.).
Източник: Европейската комисия

Продължават да съществуват някои предизвикателства по отношение на ефективността на данъчната администрация. Спазването на данъчното законодателство през 2021 г. (разликата между събраните приходи и теоретичните данъчни задължения) е под средното за ЕС-27 равнище, както и през предходните години. Като цяло все още има значителни възможности за подобрение по отношение на ефективността на данъчната администрация. Просрочените данъчни задължения намаляха с 19,8 процентни пункта до 81 % от общите приходи, събрани между 2020 г. и 2021 г., но остават сред най-високите в ЕС (средната стойност за ЕС е 35,5 %). България изостава от други държави членки по отношение на степента, в която данъчните декларации са предварително попълнени, което може да се счита за показател за разходите за спазване на изискванията, пред които са изправени данъкоплатците([135]). Процентът на подаване по електронен път на данъчна декларация за данъка върху доходите на физическите лица се е повишил, но все още е по-нисък, отколкото в други държави членки. Планът за възстановяване и устойчивост на България не включва данъчни реформи, въпреки специфичните за всяка държава препоръки за 2019 г. и 2020 г., свързани с данъчното облагане. Съществуват обаче някои мерки за предотвратяване на изпирането на пари от лица, предоставящи професионални услуги на дружества (включително счетоводители и данъчни консултанти), а други мерки предоставят стимули за електрическа мобилност.

([135])Източник: TaxTech — Форум за данъчната администрация (oecd.org), таблица DM2.

Таблица A20.1: **Ключови икономически и финансови показатели**

							forecast	
	2004-07	2008-12	2013-20	2021	2022	2023	2024	2025
Real GDP (y-o-y)	6.8	1.4	1.8	7.7	3.9	1.8	1.9	2.9
Potential growth (y-o-y)	.	1.8	2.4	2.4	2.5	2.3	2.7	2.1
Private consumption (y-o-y)	9.2	1.4	2.6	8.5	3.8	5.4	2.7	2.9
Public consumption (y-o-y)	2.5	-0.3	3.4	0.4	5.5	-0.4	3.5	5.0
Gross fixed capital formation (y-o-y)	16.5	-4.2	1.8	-8.3	6.5	3.3	3.5	3.0
Exports of goods and services (y-o-y)	15.0	2.9	2.6	11.2	11.6	-1.9	1.5	3.2
Imports of goods and services (y-o-y)	19.7	-1.1	4.1	10.7	15.0	-6.3	3.2	4.3
Contribution to GDP growth:								
Domestic demand (y-o-y)	10.5	-0.3	2.5	3.4	4.3	3.6	2.9	3.2
Inventories (y-o-y)	0.7	-0.7	0.2	3.8	1.4	-4.8	0.0	0.2
Net exports (y-o-y)	-4.5	2.2	-0.9	0.4	-1.8	3.0	-0.9	-0.5
Contribution to potential GDP growth:								
Total Labour (hours) (y-o-y)	.	-1.0	0.1	-0.3	-0.3	-0.4	0.1	-0.4
Capital accumulation (y-o-y)	.	1.7	0.8	0.5	0.6	0.6	0.7	0.7
Total factor productivity (y-o-y)	.	1.1	1.6	2.2	2.2	2.0	1.9	1.8
Output gap	1.5	0.7	-1.2	0.0	1.4	1.0	0.2	1.0
Unemployment rate	11.1	10.3	8.0	5.3	4.2	4.3	4.3	4.0
GDP deflator (y-o-y)	7.5	4.0	3.7	7.1	16.2	7.5	3.3	2.5
Harmonised index of consumer prices (HICP, y-o-y)	6.8	4.6	0.5	2.8	13.0	8.6	3.1	2.6
HICP excluding energy and unprocessed food (y-o-y)	6.5	4.4	0.7	1.9	10.4	9.8	3.4	3.0
Nominal compensation per employee (y-o-y)	8.6	9.8	7.3	11.3	14.2	13.3	10.4	9.4
Labour productivity (real, hours worked, y-o-y)	3.5	3.2	2.0	6.5	4.4	0.8	2.4	2.8
Unit labour costs (ULC, whole economy, y-o-y)	4.7	6.6	5.5	3.6	9.5	12.3	7.9	6.4
Real unit labour costs (y-o-y)	-2.6	2.5	1.7	-3.3	-5.8	4.5	4.4	3.8
Real effective exchange rate (ULC, y-o-y)	2.8	4.5	3.8	3.7	5.4	4.6	2.9	3.8
Real effective exchange rate (HICP, y-o-y)	3.9	2.1	0.2	1.0	3.2	3.1	.	.
Net savings rate of households (net saving as percentage of net disposable income)	.	-2.6	.	.	.	.	.	.
Private credit flow, consolidated (% of GDP)	28.0	8.4	2.8	4.9	5.9	.	.	.
Private sector debt, consolidated (% of GDP)	86.7	134.7	102.1	84.0	74.6	.	.	.
of which household debt, consolidated (% of GDP)	18.0	27.9	23.4	23.8	22.5	.	.	.
of which non-financial corporate debt, consolidated (% of GDP)	68.7	106.8	78.7	60.1	52.1	.	.	.
Gross non-performing debt (% of total debt instruments and total loans and advances) (1)	3.3	14.7	9.3	4.0	3.2	.	.	.
Corporations, net lending (+) or net borrowing (-) (% of GDP)	.	-0.6	.	.	.	.	.	.
Corporations, gross operating surplus (% of GDP)	.	28.6	.	.	.	.	.	.
Households, net lending (+) or net borrowing (-) (% of GDP)	.	-2.7	.	.	.	.	.	.
Deflated house price index (y-o-y)	24.8	-6.5	3.2	2.5	-2.1	2.7	.	.
Residential investment (% of GDP)	3.9	3.4	2.4	2.8	2.8	2.8	.	.
Current account balance (% of GDP), balance of payments	-14.6	-6.5	1.5	-1.7	-1.4	-0.3	0.4	-0.2
Trade balance (% of GDP), balance of payments	-15.4	-6.7	2.5	1.8	0.2	3.3	.	.
Terms of trade of goods and services (y-o-y)	2.8	1.2	2.1	-0.9	0.2	0.5	-0.5	0.3
Capital account balance (% of GDP)	0.2	1.1	1.8	0.7	0.9	1.6	.	.
Net international investment position (% of GDP)	-51.2	-88.5	-45.3	-18.6	-12.9	-7.6	.	.
NENDI - NIIP excluding non-defaultable instruments (% of GDP) (2)	.	.	31.4	47.4	44.4	46.4	.	.
IIP liabilities excluding non-defaultable instruments (% of GDP) (2)	.	.	49.0	39.3	35.6	34.0	.	.
Export performance vs. advanced countries (% change over 5 years)	.	.	13.0	15.9	19.4	16.7	.	.
Export market share, goods and services (y-o-y)	6.3	-0.2	2.0	4.4	8.5	-2.9	-2.0	-0.4
Net FDI flows (% of GDP)	-18.5	-6.1	-2.3	-1.8	-2.4	-3.3	.	.
General government balance (% of GDP)	1.5	-1.8	-0.7	-3.9	-2.9	-1.9	-2.8	-2.9
Structural budget balance (% of GDP)	.	.	0.1	-3.9	-3.3	-2.2	-2.8	-3.2
General government gross debt (% of GDP)	24.9	14.7	24.8	23.9	22.6	23.1	24.8	24.6

(1) местни банкови групи и самостоятелни банки, дъщерни дружества под чуждестранен контрол от ЕС и извън него и клонове под чуждестранен контрол от ЕС и извън него.
(2) НМИП без преки инвестиции и портфейли от акции.
Източник: Евростат и ЕЦБ към 17 май 2024 г., когато са налични данни; прогнозни данни на Европейската комисия (прогноза от пролетта на 2024 г.).

В настоящото приложение се оценяват рисковете за фискалната устойчивост на България в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план. В него е използван многостранния подход от доклада на Европейската комисия за фискалната устойчивост за 2023 г., актуализиран въз основа на прогнозата на Комисията от пролетта на 2024 г.

1 — Краткосрочните рискове за фискалната устойчивост са малки. Показателят на Комисията за ранно откриване (S0) не сочи големи краткосрочни фискални рискове (таблица A21.2)([136]). Брутните нужди от държавно финансиране се очаква да намалеят средно до около 4 % от БВП през периода 2024—2025 г. (таблица A21.1, таблица 1). Държавният кредитен рейтинг постоянно се подобрява и се връща към инвестиционния клас в три от четирите основни агенции за кредитен рейтинг до крайната дата на този доклад.

2 — Средносрочните рискове за фискалната устойчивост изглеждат средни. Базовият сценарий на анализа на устойчивостта на обслужването на дълга показва, че съотношението на държавния дълг към БВП се очаква да нарасне, но да остане на ниско равнище в средносрочен план (около 41 % от БВП през 2034 г.) (графика 1, таблица 1)([137]). Намаляването на дълга се подкрепя от предполагаемия структурен първичен дефицит (без промените в разходите, свързани със застаряването на населението) в размер на 2,3 % от БВП, считано от 2024 г. В сравнение с данните за минали периоди това изглежда реалистично, тъй като всички предишни фискални позиции са били по-строги от тези, приети в базовия сценарий (таблица A21.2)([138]). Намаляването на дълга се дължи и на леко благоприятен, но намаляващ лавинообразен ефект от около -0,3 процентни пункта от БВП средно годишно през периода 2025-2034 г., което се подкрепя от въздействието на Next Generation EU.

Базовите прогнози са подложени на стрес тестове спрямо четири детерминистични алтернативни сценария, за да се оцени въздействието на промени в основните допускания в сравнение с базовия сценарий (графика 1). При сценария на историческо структурното първично салдо (СПС) (т.е. СПС се връща към историческата си средна стойност от -0,5 % от БВП за 15 години) съотношението на дълга към БВП би било по-ниско от това на базовия сценарий с около 16 процентни пункта през 2034 г. При сценария за „неблагоприятна разлика между лихвените проценти и растежа“

([136])S0 е съставен показател за краткосрочния риск от натиск върху бюджета. Той се основава на широк набор от фискални показатели и показатели за финансова конкурентоспособност, които доказано са добър прогнозен фактор за възникващо фискално напрежение в миналото.

([137])Допусканията, залегнали в основата на базовия сценарий на Комисията „при липса на изменения на фискалната политика“, включват по-специално: i) структурен първичен излишък, преди промените в разходите за застаряването на населението, в размер на 2,3 % от БВП от 2024 г. нататък; ii) инфлация, която се доближава линейно към 10-годишния форуърден инфлационно индексиран лихвен суап 10 години напред (което се отнася до 10-годишните инфлационни очаквания след 10 години); iii) номиналните краткосрочни и дългосрочни лихвени проценти по нови и разсрочени дългове, които се доближават линейно от текущите стойности към пазарните форуърдни номинални лихвени проценти с T+10; iv) темповете на растеж на реалния БВП от прогнозата на Комисията от пролетта на 2024 г., последвани от прогнозите по методиката T+10 на Комитета за икономическа политика/Работната група по разликата между фактическия и потенциалния БВП между T+3 и T+10 (средно 1,8 %);) разходите за застаряване в съответствие с Доклада за застаряването на населението от 2024 г. (Европейска комисия, Институционален документ 279, април 2024 г.). За информация относно методиката вж. Обзор на устойчивостта на обслужването на дълга за 2023 г. (Европейска комисия, Институционален документ 271, март 2024 г.). За информация относно методиката вж. Обзор на устойчивостта на обслужването на дълга за 2023 г. (Европейска комисия, Институционален документ 271, март 2024 г.).

([138])Тази оценка се основава на показателя за пространство за фискална консолидация, с който се измерва честотата, с която в миналото се е наблюдавала по-строга фискална позиция от предполагаемата при даден сценарий. От техническа гледна точка това се състои в разглеждане на процентната стойност на прогнозираното структурно първично салдо в рамките на разпределението на структурните първични салда, наблюдавано в миналото в държавата, като се вземат предвид всички налични данни от 1980 г. до 2023 г.

обаче (т.е. разликата между лихвените проценти и растежа се влошава с 1 процентен пункт в сравнение с базовия сценарий), съотношението на дълга към БВП ще бъде по-високо от това от базовия сценарий с около 3 процентни пункта през 2034 г. При сценария на финансово напрежение (т.е. лихвените проценти временно се увеличават с 1 процентен пункт в сравнение с базовия сценарий) съотношението на държавния дълг към БВП ще бъде като цяло непроменено в сравнение с базовия сценарий през 2034 г. И накрая, при сценария с по-малко структурно първично салдо (т.е. прогнозираното кумулативно подобрение на СПС през периода 2023-2024 г. е намалено наполовина) съотношението на дълга към БВП ще бъде по-високо от базовото равнище с 3 процентни пункта през 2034 г.

Стохастичните прогнози показват среден риск, което сочи умерената чувствителност на тези прогнози към вероятни непредвидени събития([139]). Тези стохастични симулации показват 65 % вероятност съотношението на дълга да бъде по-високо през 2028 г., отколкото през 2023 г., което предполага слаби рискове предвид ниското равнище на дълга. Несигурността около базовите прогнози за дълга (измерена чрез разликата между 10-ия и 90-ия процентил на разпределение на дълга) е висока, като достига около 50 процентни пункта от БВП за пет години (графика 2).

3 — Дългосрочните рискове за фискалната устойчивост изглеждат като цяло средни. Тази оценка се основава на комбинацията от два показателя за фискален дефицит, които обхващат необходимата структурна корекция за стабилизиране на дълга (показател S2) и за постигане на 60 % от БВП (показател S1) в дългосрочен план([140]). Тази оценка се дължи на неблагоприятната първоначална бюджетна позиция, отчасти компенсирана от прогнозирания спад на разходите, свързани със застаряването на населението.

Показателят S2 сочи средни рискове за фискалната устойчивост. Показателят сочи, че в сравнение с базовия сценарий СПС ще трябва да се подобри с 2 процентни пункта от БВП през 2025 г., за да се гарантира стабилизиране на дълга в дългосрочен план. Този резултат е подкрепен от неблагоприятна първоначална бюджетна позиция (+2,5 процентни пункта), леко компенсирана от прогнозирания спад на разходите, свързани със застаряването на населението (принос от −0,5 процентни пункта). Развитието на разходите, свързани със застаряването на населението, се дължи главно на прогнозираното намаление на публичните разходи за пенсии (−1 процентни пункта), което само частично се компенсира от прогнозираното увеличение на разходите за здравеопазване (+0,3 процентни пункта) и на разходите за дългосрочни грижи (+0,2 процентни пункта) (таблица A21.1, таблица 2).

Показателят S1 сочи ниски рискове за фискалната устойчивост. Показателят сочи, че страната ще трябва да подобри допълнително фискалната си позиция с 1,3 процентни пункта от БВП, за да намали дълга си до 60 % от БВП до 2070 г. Този резултат се дължи най-вече на текущата неблагоприятна първоначална бюджетна позиция (принос от +2,4 процентни пункта), частично компенсирана от прогнозирания спад на публичните разходи, свързани със

([139])Тези стохастични прогнози показват съвместното въздействие върху дълга на 10 000 различни сътресения, засягащи състоянието на държавния бюджет, икономическия растеж, лихвените проценти и обменните курсове. Това покрива 80 % от всички симулирани посоки на развитие на дълга, като по този начин се изключват екстремни събития.

([140])Показателят за фискалната устойчивост S2 измерва постоянната корекция на СПС през 2025 г., която би била необходима за стабилизиране на публичния дълг в дългосрочен план. Той се допълва от показателя S1, който измерва постоянната корекция на СПС през 2025 г., за да може съотношението на дълга да се сведе до 60 % до 2070 г. Както за показателя S1, така и за показателя S2 оценката на риска зависи от размера на необходимата фискална консолидация: „висок риск“, ако изискваното усилие надвишава 6 % от БВП, „среден риск“, ако е между 2 % и 6 % от БВП, и „нисък риск“, ако усилието е отрицателно или под 2 % от БВП. Цялостната дългосрочна класификация на риска съчетава категориите риск, произтичащи от S1 и S2. S1 може да увеличи категорията на риска, произтичаща от S2, ако сигнализира за по-висок риск, отколкото S2. За повече подробности вж. Обзор на устойчивостта на обслужването на дълга за 2023 г.

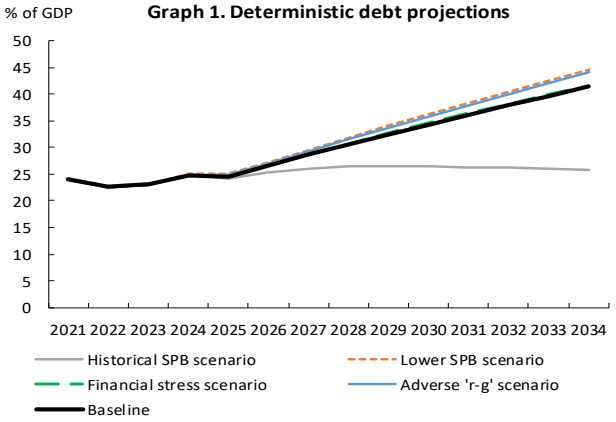
застаряването на населението (-0,4 процентни пункта). Настоящото отстояние на съотношението на държавния дълг към БВП на България от референтната стойност от 60 % увеличава фискалното поле за маневриране (принос от -0,7 процентни пункта) (таблица A21.1, таблица 2).

4 — И накрая, в оценката трябва да бъдат взети предвид няколко допълнителни фактора, свързани с риска. От една страна, факторите, увеличаващи риска, са свързани със структурата на държавния дълг, по-специално високия дял на дълга в чуждестранна валута, и умерения дял на дълга, държан от чуждестранни лица. Рисковете от условни пасиви, произтичащи от банковия сектор, пораждат допълнителни фискални рискове. От друга страна, смекчаващите риска фактори са свързани с ниския дял на краткосрочния държавен дълг и благоприятната нетна международна инвестиционна позиция.

Таблица A21.1: **Анализ на устойчивостта на обслужването на дълга — България**

Table 1. Baseline debt projections	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034
Gross debt ratio (% of GDP)	**23.9**	**22.6**	**23.1**	**24.8**	**24.6**	**26.6**	**28.6**	**30.6**	**32.5**	**34.3**	**36.2**	**37.9**	**39.7**	**41.4**
Changes in the ratio	-0.6	-1.4	0.5	1.8	-0.2	1.9	2.1	2.0	1.9	1.8	1.8	1.8	1.7	1.7
of which														
Primary deficit	3.5	2.5	1.4	2.3	2.4	2.4	2.5	2.4	2.2	2.1	2.1	2.0	1.9	1.8
Snowball effect	-2.8	-3.7	-1.5	-0.7	-0.7	-0.5	-0.4	-0.4	-0.4	-0.3	-0.2	-0.2	-0.1	-0.1
Stock-flow adjustments	-1.3	-0.2	0.6	0.2	-1.9	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Gross financing needs (% of GDP)	3.2	4.4	4.0	4.7	2.9	4.8	5.0	5.1	5.2	5.2	5.3	5.4	5.4	5.5

Graph 1. Deterministic debt projections

Graph 2. Stochastic debt projections 2024-2028

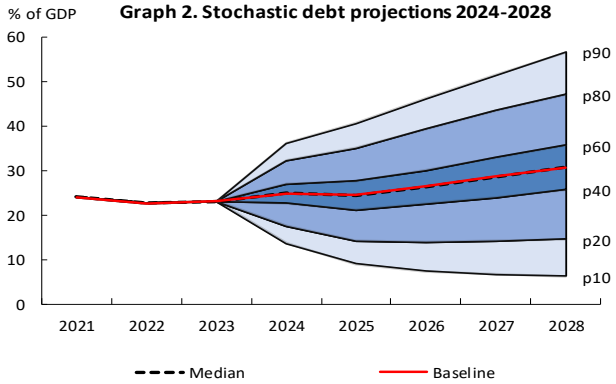

Table 2. Breakdown of the S1 and S2 sustainability gap indicators

		S1	S2
Overall index (pps. of GDP)		**1.3**	**2.0**
of which			
Initial budgetary position		2.4	2.5
Debt requirement		-0.7	
Ageing costs		-0.4	-0.5
of which	*Pensions*	-0.9	-1.0
	Health care	0.3	0.3
	Long-term car	0.1	0.2
	Education	0.0	0.0

Източник: служби на Комисията.

Таблица A21.2: **Топлинна карта на рисковете за фискалната устойчивост — България**

Short term	Medium term - Debt sustainability analysis (DSA)								Long term		
			Deterministic scenarios								
Overall (S0)	Overall		Baseline	Historical SPB	Lower SPB	Adverse 'r-g'	Financial stress	Stochastic projections	S2	S1	Overall (S1+S2)
LOW	MEDIUM	Overall	LOW	LOW	LOW	LOW	LOW	MEDIUM	MEDIUM	LOW	MEDIUM
		Debt level (2034), % GDP	41.4	25.8	44.5	44.1	41.6				
		Debt peak year	2034	2029	2034	2034	2034				
		Fiscal consolidation space	100%	81%	100%	100%	100%				
		Probability of debt ratio exceeding in 2028 its 2023 level						65%			
		Difference between 90th and 10th percentiles (pps. GDP)						50.4			

(1) Debt level in 2034. Green: below 60% of GDP. Yellow: between 60% and 90%. Red: above 90%. (2) The debt peak year indicates whether debt is projected to increase overall over the next decade. Green: debt peaks early. Yellow: peak towards the middle of the projection period. Red: late peak. (3) Fiscal consolidation space measures the share of past fiscal positions in the country that were more stringent than the one assumed in the baseline. Green: high value, i.e. the assumed fiscal position is plausible by historical standards and leaves room for corrective measures if needed. Yellow: intermediate. Red: low. (4) Probability of debt ratio exceeding in 2028 its 2023 level. Green: low probability. Yellow: intermediate. Red: high (also reflecting the initial debt level). (5) the difference between the 90th and 10th percentiles measures uncertainty, based on the debt distribution under 10000 different shocks. Green, yellow and red cells indicate increasing uncertainty. (For further details on the Commission's multidimensional approach, see the 2023 Debt Sustainability Monitor)

Източник: служби на Комисията.